

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΑΓΩΓΗΣ: ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ (Τ.Π.Ε.) ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

**Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΜΕΣΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΙΚΤΥΩΣΗΣ ΣΤΗΝ
ΕΦΗΒΕΙΑ ΚΑΙ Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΣΧΕΣΕΩΝ**

της

ΕΛΕΝΑΣ ΤΣΙΤΣΙΜΠΗ

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του
Διπλώματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στις
Επιστήμες της Αγωγής: Εφαρμογές Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών
(Τ.Π.Ε.)

στην Εκπαίδευση και τη Δια Βίου Μάθηση
(με ειδίκευση στην Πληροφορική και νέες Τεχνολογίες στην εκπαίδευση)

Μήνας Έτος
Φεβρουάριος 2023

© ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, Έτος 2023

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία (ΜΔΕ), η οποία εκπονήθηκε στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακού Σπουδών στις Επιστήμες της Αγωγής: Εφαρμογές Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.) στην Εκπαίδευση και τη Δια Βίου Μάθηση (με ειδίκευση στην Πληροφορική και νέες Τεχνολογίες στην εκπαίδευση) και τα λοιπά αποτελέσματα αυτής αποτελούν συνιδιοκτησία του Πανεπιστημίου Μακεδονίας και του φοιτητή, ο καθένας από τους οποίους έχει το δικαίωμα ανεξάρτητης χρήσης και αναπαραγωγής τους (στο σύνολο ή τμηματικά) για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, σε κάθε περίπτωση αναφέροντας τον τίτλο και το συγγραφέα και το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, όπου εκπονήθηκε η ΜΔΕ καθώς και τον Επιβλέποντα Καθηγητή και την Επιτροπή Αξιολόγησης.

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΑΓΩΓΗΣ: ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΜΕΣΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΙΚΤΥΩΣΗΣ ΣΤΗΝ
ΕΦΗΒΕΙΑ ΚΑΙ Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΣΧΕΣΕΩΝ

της

ΕΛΕΝΑΣ ΤΣΙΤΣΙΜΠΗ

Τριμελής Συμβουλευτική Επιτροπή

Επιβλέπων Καθηγητής

Μπίκος Κ.

Μέλη:

Φαχαντίδης Ν.

Συτζίουκη Μ.

Μήνας Έτος

Φεβρουάριος 2023

Πρόλογος

Η μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία με τον τίτλο «Ο ρόλος των ψηφιακών μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην εφηβεία και η επίδρασή τους στη διαμόρφωση κοινωνικών σχέσεων» εκπονήθηκε στο πλαίσιο Μεταπτυχιακών Σπουδών στη σχολή Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, ως προϋπόθεση για την επιτυχή ολοκλήρωση της παρακολούθησης προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στο τμήμα Επιστήμων της εκπαίδευσης και δια βίου μάθησης και ειδικότερα στην κατεύθυνση «Πληροφορικής και Νέες Τεχνολογίες στην Εκπαίδευση» κατά τα ακαδημαϊκά έτη 2022-2023. Η διεξαγωγή της εγκρίθηκε τον Οκτώβριο του 2022 και ολοκληρώθηκε τον Φεβρουάριο του 2023.

Όπως προσδιορίζεται από τον τίτλο εστιάζει στο ρόλο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην εφηβεία και στην επίδρασή τους στην διαμόρφωση κοινωνικών σχέσεων. Το συγκεκριμένο θέμα, επιλέχθηκε με γνώμονα ότι τα τελευταία χρόνια παρατηρείται ραγδαία αύξηση της χρήση των social media από χρήστες όλων των ηλικιών και ειδικότερα στις μικρότερες ηλικίες και σε αυτό συνέβαλε καταλυτικά τα τελευταία χρόνια η πανδημία και η καραντίνα. Τα social media αποτέλεσαν έναν από τους ελάχιστους τρόπους ψυχαγωγίας και επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων και πολλές φορές το μοναδικό τρόπο διαφυγής από την καθημερινότητα. Ειδικότερα, η παρούσα εργασία αποτυπώνει

τις επιθυμίες των παιδιών για κοινωνικές σχέσεις με τους συμμαθητές/τριες τους μελετώντας τους παράγοντες που επηρεάζουν τις κοινωνικές σχέσεις των μαθητών με τους συμμαθητές τους, τα είδη κοινωνικών σχέσεων και την αλληλεπίδραση των συμμαθητών στη σχολική τάξη, τους παράγοντες που επηρεάζουν τις κοινωνικές σχέσεις, τη σημασία των κοινωνικών σχέσεων στην εφηβεία και κατά πόσο επηρεάζονται από τα social media, με πώς συμβάλλουν στην διαμόρφωση των κοινωνικών σχέσεων μεταξύ τους.

Όπως αναφέρει ο Bronfenbrenner (1996) η ανθρώπινη αλληλεπίδραση και οι κοινωνικές σχέσεις είναι από τους σημαντικότερους παράγοντες για την ανάπτυξη και η σχολική τάξη είναι το δεύτερο σημαντικότερο, μετά την οικογένεια, πλαίσιο κοινωνικοποίησης για κάθε μαθητή (Μπίκος, 2004).

Αν και τα ευρήματα δεν κρύβουν εκπλήξεις, η παρούσα εργασία φιλοδοξεί να προσθέσει επίκαιρα δεδομένα στα ήδη υπάρχοντα συνδράμοντας στις εγχώριες και διεθνείς ερευνητικές προσπάθειές και να προβληματίσει εκπαιδευτικούς, γονείς και ιθύνοντες.

Παράλληλα, μπορεί να βοηθήσουν εκπαιδευτικούς να ενημερωθούν πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα και να γνωρίζουν πώς μπορούν να επέμβουν και να βοηθήσουν τους έφηβους μαθητές αλλά και από γονείς που θα ήθελαν να ενημερωθούν επάνω στο ζήτημα και να αποκτήσουν μια σφαιρική και εμπειριστατωμένη άποψη.

Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματοποιήθηκε στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας στο τμήμα Π.Μ.Σ. Επιστήμες της Εκπαίδευσης και της Διά Βίου Μάθησης κατά το έτος 2022-2023.

Η ολοκλήρωση της διπλωματικής μου εργασίας θα ήταν αδύνατη χωρίς την πολύτιμη βοήθεια του καθηγητού μου και επιβλέποντα μου Κ. Μπίκου, στον οποίο θα ήθελα να εκφράσω ένα μεγάλο ευχαριστώ και που δέχθηκε να με αναλάβει και για την υποστήριξη και την βοήθεια που μου προσέφερε για την επιτυχή ολοκλήρωση της διπλωματικής μου. Επίσης, για την επιστημονική και συμβουλευτική καθοδήγηση που μου προσέφερε σε όλα τα στάδια εκπόνησης της εργασίας με τις εύστοχες και πολύ εποικοδομητικές παρατηρήσεις του.

Τέλος, οφείλω να ευχαριστήσω την οικογένεια μου και τους φίλους μου για την στήριξη και την υπομονή τους όλο αυτό το διάστημα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα παιδιά του σύγχρονου ψηφιακού κόσμου ζουν σε μια κοινωνία που κάνει χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Ως μέρος αυτής της κοινωνίας, χρησιμοποιούν αυτές τις ψηφιακές πλατφόρμες για να δημιουργήσουν κοινωνικές σχέσεις μεταξύ τους. Αυτή η έρευνα εστιάζει στις επιπτώσεις των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στους έφηβους μαθητές και στο πώς αυτές οι πλατφόρμες επηρεάζουν τις κοινωνικές σχέσεις τους στο σχολείο. Πολλές βασικές πτυχές των Social Media ερευνήθηκαν και αναλύθηκαν μέσω της βιβλιογραφικής ανασκόπησης. Η ανασκόπηση εξετάζει τις αλληλεπιδράσεις των εφήβων με το μέσο, τις επιπτώσεις τους και τον τρόπο χρήσης του. Η μελέτη εξετάζει τις κοινωνικές και ψυχολογικές επιπτώσεις της χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης καθώς και τους κινδύνους που ενέχονται. Καθορίζει επίσης τους διαφορετικούς τύπους κοινωνικών σχέσεων που έχουν οι άνθρωποι. Ως αποτέλεσμα των ευρημάτων, οι έφηβοι χρησιμοποιούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης με πολλούς τρόπους, για εκπαιδευτικούς σκοπούς και για ψυχαγωγία, για επικοινωνία και ανταλλαγή ιδεών. Οι έφηβοι δίνουν μεγάλη σημασία στα θετικά σχόλια και την αποδοχή που τους δίνει η ομάδα των συνομηλίκων και συμμαθητών τους στις «αναρτήσεις» τους στα ψηφιακά μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Δίνουν σημασία στον αριθμό των "like" και "followers" που δίνονται στις αναρτήσεις τους και επηρεάζονται από αυτά στις σχέσεις τους στο σχολείο.

Λέξεις – Κλειδιά

Μέσα κοινωνικής δικτύωσης, έφηβος, επίδραση, κοινωνικές σχέσεις

Abstract

Children of today's digital world live in a society that makes use of social media. As part of this society, they use these digital platforms to create social relationships with each other. This research focuses on the effects of social media on adolescent students and how these platforms affect their social relationships at school. Many key aspects of Social Media were researched and analyzed through the literature review. The review examines teenagers' interactions with the medium, their effects and how it is used. The study examines the social and psychological effects of social media use and the risks involved. It also defines the different types of social relationships that people have. As a result of the findings, teenagers use social media in many ways, for educational purposes and for entertainment, communication and exchange of ideas. Teenagers place a lot of importance on the positive comments and acceptance given to them by their peer group and classmates on their digital social media 'posts'. They pay attention to the number of "likes" and "followers" given to their posts and are influenced by them in their relationships at school.

Keywords

Social media, teenager, effect, social relationships

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εξώφυλλο.....	i
Πρόλογος.....	iv
Ευχαριστίες.....	vi
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	vii
Abstract.....	viii
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	ix
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. INTERNET ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΥΚΤΥΩΣΗΣ.....	3
1.1 Το παλιό και το καινούριο.....	3
1.2 Στοιχεία Κοινωνικότητας και Κοινωνικά Δίκτυα.....	5
1.3 Σχέσεις και Κοινωνικά δίκτυα.....	8
1.4 Είδη δικτύων.....	12
1.4.1 my space.....	12
1.4.2 facebook.....	13
1.4.3 twitter.....	16
1.4.4 linkedin.....	18
1.4.5 whatsapp.....	18
1.4.6 instagram.....	19
1.4.7 Google+.....	20
1.4.8 Youtube.....	21
1.5 Από τις Δυνατότητες στους Κινδύνους.....	22
1.5.1 Η θετική πλευρά.....	22
1.5.2 Η αρνητική πλευρά.....	25
1.5.2.1 Καταστάσεις βίας στα Κοινωνικά δίκτυα.....	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΦΗΒΕΙΑ.....	31
2.1 Η Εφηβεία.....	31
2.2 Εννοιολογική προσέγγιση, θεωρίες και προσεγγίσεις.....	33
2.3 Τα είδη των σχέσεων στην εφηβεία.....	38
2.3.1 Συνομήλικοι.....	40
2.3.2 Αποδοχή από τους συνομήλικους.....	42
2.3.3 Φιλία.....	44

2.3.3.1 Φιλία και έφηβοι.....	45
2.4 Κοινωνικές σχέσεις και σημασία	50
2.4.1 Κοινωνικές σχέσεις και ανάπτυξη.....	50
2.5 Παράγοντες και Κοινωνικές Σχέσεις	54
2.5.1 Οικογενειακοί παράγοντες	55
2.5.2 Σχολικοί παράγοντες	56
2.5.3 Ατομικοί παράγοντες.....	58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΔΙΚΤΥΩΣΗ ΚΑΙ ΕΦΗΒΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ	60
3.1 Μέσα κοινωνικής δικτύωσης και έφηβοι μαθητές.....	60
3.2 Έφηβοι μαθητές και κακή χρήση του διαδικτύου.....	65
3.3 Ο φόβος της απουσίας των έφηβων χρηστών	67
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	69
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	77
Προτάσεις για μελλοντική έρευνα	82
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	
Ξενόγλωσση.....	83
Ελληνόγλωσση.....	91
Δήλωση γνησιότητας της εργασίας.....	93

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Διαδίκτυο έχει γίνει ουσιαστικό μέρος της καθημερινής ζωής για πολλούς ανθρώπους σε όλο τον κόσμο. Είναι βολικό και χρήσιμο για επικοινωνία, έρευνα, ανταλλαγή πληροφοριών, ακόμη και για διασκέδαση. Για παιδιά, εφήβους και νέους ενήλικες, κυρίως, είναι μια τεράστια ευκαιρία να διασκεδάσουν και να κάνουν φίλους, με τον κατάλληλο έλεγχο, μπορεί να είναι ένας παράγοντας θετικής αλλαγής. Ωστόσο, υπάρχουν και αρνητικές επιπτώσεις στο διαδίκτυο. Μπορεί να είναι πηγή παραπληροφόρησης και επιβλαβούς ψυχαγωγίας (Aboujaoude et al, 2015). Το Διαδίκτυο και οι ιστότοποι μέσω κοινωνικής δικτύωσης έχουν τη δυνατότητα να προκαλέσουν σημαντική βλάβη. Ο αυξανόμενος εθισμός των νέων στο διαδίκτυο έχει προκαλέσει ανησυχία σε πολλές χώρες. Οι έφηβοι που παρουσιάζουν σημάδια εξάρτησης και εθισμού εμφανίζονται συνήθως σε μεγάλους αριθμούς. Φαίνεται ότι το διαδίκτυο προσθέτει στον ανεξάρτητο χαρακτήρα τους, παρέχοντάς τους γρήγορη ψυχαγωγία και δικτύωση. Αυτό το ενδιαφέρον για το Διαδίκτυο προσελκύει συχνά εφήβους με έντονα χαρακτηριστικά ανεξαρτησίας, οι οποίοι επικεντρώνονται στην αυτοαντίληψη και στα συναισθήματα. Συνήθως νοιάζονται έντονα να γίνουν αποδεκτοί και να συμπεριληφθούν σε ομαδικές δραστηριότητες και αγνοούν ή δεν δίνουν σημασία στους κινδύνους που ελλοχεύουν (Astorga-Aguilar & Schmidt-Fonseca, 2019).

Οι ειδικοί υποστηρίζουν ότι η χρήση του Διαδικτύου μπορεί να προκαλέσει δεσμούς στους χρήστες του. Αυτό σημαίνει ότι οι άνθρωποι δεν μπορούν να σταματήσουν να θέλουν να χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο, λόγω μιας έντονης ανάγκης (Kawabe et al, 2019). Επιπλέον, τείνουν να μειώνουν τις αλληλεπιδράσεις τους με άλλους ανθρώπους. Οι άνθρωποι που ζουν σε κατάσταση «απομόνωσης» το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας έχουν αναπτύξει καταθλιπτικές τάσεις και τάση να ενεργούν επιθετικά προς τις κοινωνικές τους ομάδες: οικογένεια, σχολείο και φίλους. Οι άνθρωποι που αλληλεπιδρούν με το περιβάλλον τους όλη την ημέρα ανταλλάσσουν θετικά ερεθίσματα και αποφεύγουν τις καταστάσεις της απομόνωσης. Οι έφηβοι χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο ως τρόπο για να βελτιώσουν την εικόνα του εαυτού τους και να καταπολεμήσουν το άγχος. Νιώθουν καλά όταν καλύπτουν

κάποιες ανάγκες, ξεχνιούνται και φεύγουν με την επιθυμία να είναι πάντα συνδεδεμένοι. Εξαιτίας αυτού, αισθάνονται αρκετά άνετα ώστε να προβάλλουν μια εικόνα του εαυτού τους που διαφορετικά είναι δύσκολο να επιτευχθεί (Blakeman, 2014).

Οι αποφάσεις και οι συνθήκες που αντιμετωπίζουν οι έφηβοι στο σπίτι συμβάλλουν στη σχέση τους με το διαδίκτυο. Άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν τις διαδικτυακές συνήθειες του εφήβου περιλαμβάνουν τη δυναμική της οικογένειας και τους δεσμούς καθώς και την επικοινωνία γονέα-παιδιού. Επιπλέον, ορισμένοι νευρότυποι στους εφήβους μπορούν να τους προστατεύσουν από ανθυγιεινές πρακτικές ή ακόμη και να τους ενθαρρύνουν (Machimbarrena et al, 2019). Υπάρχουν επαγγελματίες στους οποίους μπορεί να απευθυνθεί ένα άτομο εάν οι συνέπειες της χρήσης του διαδικτύου γίνουν πιο σοβαρές. Εάν κάποιος είναι εθισμένος στο διαδίκτυο, μπορεί να αναρρώσει εφόσον το αποφασίσει. Η ακατάλληλη εκμετάλλευση των τοποθεσιών κοινωνικής δικτύωσης βλάπτει τις κοινωνικές σχέσεις κάποιου. Είναι σημαντικό να προστατεύονται τα προσωπικά δεδομένα που δημιουργεί κάποιος μέσω αυτών των τοποθεσιών, ώστε να μπορεί να διαμορφώσει σωστά την προσωπικότητά του. Αυτό θα πρέπει να γίνει με τα κατάλληλα μέτρα ασφαλείας (Kim, 2018).

Αυτή η εργασία εξετάζει τους τρόπους με τους οποίους οι έφηβοι δημιουργούν κοινωνικές σχέσεις μεταξύ τους μέσω της χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Συγκεκριμένα, καλύπτει τον τρόπο με τον οποίο οι έφηβοι χρησιμοποιούν ιστότοπους κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook και το Twitter για να δημιουργήσουν σχέσεις μεταξύ τους. Στα σχολεία, αυτές οι σχέσεις διαμορφώνονται σε φιλίες. Επιπλέον, αυτή η εργασία εξετάζει γιατί είναι σημαντικό για τους έφηβους να είναι εξοικειωμένοι και να μπορούν να χρησιμοποιούν τους σύγχρονους πόρους του Διαδικτύου. Εστιάζει, επίσης, στους πιθανούς κινδύνους από τη χρήση αυτών των ιστοσελίδων (Kim, 2018).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. INTERNET ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΥΚΤΥΩΣΗΣ

1.1 Το παλιό και το καινούριο

Στα τέλη της δεκαετίας του 50, το Διαδίκτυο δημιουργήθηκε για να παρέχει αξιόπιστη επικοινωνία μεταξύ υπολογιστών και στρατιωτικών αμυντικών συστημάτων (Zeng & Gerritsen, 2014). Επιπλέον, χρησιμοποιήθηκε για την επικοινωνία μεταξύ ερευνητικών κέντρων που ανήκαν και εργάζονταν για στρατιωτικά έργα. Μέχρι τότε, το Διαδίκτυο χρησιμοποιούταν αποκλειστικά για την απομακρυσμένη μετάδοση δεδομένων (Zhu & Chen, 2015). Με την έλευση των νέων τεχνολογιών επικοινωνίας, κάθε φορά που αναπτύσσεται μια νέα τεχνολογία έχει την τάση να επηρεάζει δραματικά την κοινωνία. Για παράδειγμα, ο Ιστός ήταν αρχικά ένα εργαλείο μόνο για επιστήμονες υπολογιστών. Ωστόσο, με τον καιρό έγινε μέσο επικοινωνίας και ανταλλαγής για όλους. Ο αντίκτυπός του μπορεί να φανεί με κάθε νέο εργαλείο επικοινωνίας. Αυτό που άλλαξε τις καθημερινές συνήθειες και άλλαξε την ανθρώπινη κουλτούρα ήταν η αναζήτηση κατάλληλων μέσων για τη διαχείριση της διαδικασίας επικοινωνίας. Αυτό οφείλεται στο ότι οι άνθρωποι χρειάζονταν να επικοινωνούν για να προοδεύσουν σε οποιονδήποτε τομέα—ακόμη και στις τέχνες και τις επιστήμες, καθώς κάθε νέο εργαλείο επικοινωνίας μείωνε τους χρόνους και τις αποστάσεις επικοινωνίας (Whalen et al, 2017).

Οι άνθρωποι μπορούν να επικοινωνούν μέσω λεκτικών και μη λεκτικών μεθόδων επικοινωνίας. Αυτές περιλαμβάνουν την επικοινωνία πρόσωπο με πρόσωπο και την επικοινωνία μέσω Διαδικτύου. Η μαζική επικοινωνία πραγματοποιείται μέσω διαδικτυακών τόπων ή πλατφορμών μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης αναφέρονται στην τηλεόραση, το ραδιόφωνο, το διαδίκτυο και άλλες ψηφιακές συσκευές. Χρησιμοποιείται για τη μετάδοση πληροφοριών σε ένα ευρύ κοινό. Σε σύγκριση με την τακτική επικοινωνία, η επικοινωνία των μέσων μαζικής ενημέρωσης είναι πολύ πιο αποτελεσματική, καθώς μπορεί να προσεγγίσει μεγάλο αριθμό ατόμων ταυτόχρονα (Sherman et al, 2018).

Τα μέσα ενημέρωσης λειτουργούν ως αγωγός πληροφόρησης καταρρίπτοντας τους περιορισμούς της επικοινωνίας πρόσωπο με πρόσωπο (Reyns et al, 2013). Όπως αναφέρθηκε, αυτός ο τύπος επικοινωνίας μπορεί να συμβεί μόνο εάν και τα

δύο μέρη βρίσκονται στην ίδια τοποθεσία. Αλλά τα μέσα βοηθούν τους ενδιαφερόμενους να επικοινωνούν ανεξάρτητα από την απόσταση, αντικαθιστώντας την άμεση εμπειρία με την έμμεση παρατήρηση. Τα ψηφιακά μέσα είναι νεότερα από τα αναλογικά. Αρχικά, υπήρχαν τα αναλογικά μέσα μαζικής ενημέρωσης όπως το ραδιόφωνο ή η τηλεόραση τα οποία μπορούσαν να μεταδώσουν πληροφορίες σε πολλά άτομα ταυτόχρονα (Rathore et al, 2016). Ωστόσο, τα ψηφιακά μέσα μεταφέρουν πληροφορίες από μια πηγή σε πολλούς δέκτες. Οι άνθρωποι θέλουν να κατανοήσουν τα «νέα μέσα» μέσω της χρήσης ψηφιακής γλώσσας και τεχνολογιών επικοινωνίας. Περιλαμβάνονται ιστότοποι, βιντεοπαιχνίδια και το Διαδίκτυο. Όταν χρησιμοποιούνται αυτές οι τεχνολογίες, οι άνθρωποι μπορούν να συνδεθούν μεταξύ τους μέσω της επικοινωνίας πολλοί-προς-πολλούς (Nadan & Kaye-Tzadok, 2018).

Το καινούριο στοιχείο δεν είναι μόνο η νέα τεχνολογία. αναφέρεται σε έναν επαναπροσδιορισμό των μέσων μαζικής ενημέρωσης στο σύνολό τους. Το ψηφιακό αλλάζει θεμελιωδώς τον τρόπο λειτουργίας των μέσων, τον τρόπο αναπαράστασης των πληροφοριών και τον τρόπο με τον οποίο αλληλεπιδρούμε μαζί τους. Αλλάζει τον τρόπο που αλληλεπιδρούμε με τα μέσα, αλλάζοντας την αντίληψή μας ότι οι άνθρωποι έχουν αξία. Οι παλαιότερες τεχνολογίες δεν καταστρέφονται - μεταφέρονται σε νεότερες. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο τα μέσα που ο Madigan (2019) αναφέρεται ως «παλιά» δεν εξαφανίζονται. Παρέχουν ένα θεμέλιο για να εξελιχθούν νεότερες τεχνολογίες.

Τα νέα και τα παλιά μέσα διαφέρουν δραστικά. Ενώ τα παλιά μέσα ενημέρωσης θεωρούνται μέσα μαζικής ενημέρωσης, οι νεότερες μορφές μέσων - συμπεριλαμβανομένου του Διαδικτύου και των κινητών τηλεφώνων με καλωδιακές συνδέσεις - δεν είναι μέσα μαζικής ενημέρωσης. Παρόλα αυτά, εξακολουθούν να έχουν τεράστιο αντίκτυπο στην καθημερινή μας ζωή. Οι άνθρωποι χρησιμοποιούν συχνά τηλέφωνα και υπολογιστές για πρόσβαση στο Διαδίκτυο, γεγονός που εξηγεί γιατί δεν θεωρούνται μέσα μαζικής ενημέρωσης (Kessel-Schneider, 2015). Επιπλέον, οι ψηφιακές συσκευές έχουν αλλάξει τον τρόπο με τον οποίο επικοινωνούμε μεταξύ μας αλλάζοντας συνήθειες, γλώσσες και τον γενικό τρόπο ζωής μας. Οι τεχνολογικές εξελίξεις τα τελευταία χρόνια έχουν οδηγήσει στην ανάπτυξη ενός ψηφιακού κόσμου που επηρεάζει σχεδόν κάθε πτυχή της κοινωνίας μας. Αναφερόμαστε σε

αυτό το φαινόμενο ως κοινωνία της πληροφορίας, επειδή αναδεικνύει την ταχέως μεταβαλλόμενη φύση της ψηφιακής πληροφορίας (Gura & Gura, 2016).

Μια νέα μορφή μέσων ενημέρωσης οδήγησε στη δημιουργία ενός νέου κοινωνικού χώρου που ονομάζεται κυβερνοχώρος. Αυτή η άυλη διάσταση δεν έχει όρια που μπορούν να ξεπεραστούν κατά την επικοινωνία. Το συνδετικό δυναμικό του κυβερνοχώρου απαιτεί τη δημιουργία ενός χώρου ανταλλαγής, ανάπτυξης και σύγκρισης γνώσης. Αυτή η ανάγκη εκπληρώνεται με τη δημιουργία ενός δημοκρατικού χώρου επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων. Οι «εικονικές κοινότητες» σε αυτόν τον χώρο παρέχουν μια διέξοδο για εσωστρεφείς, ανασφαλείς και στρεβλωμένους στο χρόνο ανθρώπους. Συετέχοντας σε φανταστικά μέρη, οι συμμετέχοντες μπορούν να καταρρίψουν κοινωνικούς κανόνες και όρια. Επιπλέον, οι άνθρωποι μπορούν να μάθουν να διευκολύνουν τα προβλήματά τους συνδέοντας τα με άλλους στο διαδίκτυο. Αυτή η συμβολή της αμεσότητας, της ελευθερίας του λόγου και της ανωνυμίας κάνει τη συμμετοχή σε αυτές τις διαδικτυακές ομάδες ικανοποιητική (Hinduja & Patchin, 2013).

1.2 Στοιχεία Κοινωνικότητας και Κοινωνικά Δίκτυα

Οι ορισμοί των μέσων κοινωνικής δικτύωσης ποικίλλουν. Για παράδειγμα, η λέξη προοριζόταν αρχικά να αντιπροσωπεύει μια ομάδα εφαρμογών που βασίζονται στο Διαδίκτυο που λειτουργούν ως τεχνολογικό και ιδεολογικό θεμέλιο για το Web 2.0. Έτσι εμφανίζεται στους Michael Haenlein και Andreas Kaplan που γράφουν «Χρήστες του Κόσμου, Ενωθείτε!» Αυτό το άρθρο κυκλοφόρησε το 2010. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι πλατφόρμες που χρησιμοποιούνται για την κοινή χρήση πληροφοριών και περιεχομένου μεταξύ των χρηστών (Goh et al, 2013). Επιπλέον, τα κοινωνικά δίκτυα συνδέουν τους ανθρώπους μέσω κοινών ενδιαφερόντων, αντί για κοινόχρηστο περιεχόμενο ή υλικό. Παρά το γεγονός ότι είναι μια νέα εξέλιξη, τα κοινωνικά δίκτυα έχουν αλλάξει τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι συνδέονται μεταξύ τους. Για παράδειγμα, οι φίλοι κάποιου χρήστη στο Facebook δεν είναι μόνο τα άτομα με τα οποία μοιράζεται περιεχόμενο αλλά επικοινωνούν επίσης μεταξύ

τους σε τακτική βάση. Ο δεσμός είναι αδύναμος και είναι μια σύνδεση μεταξύ ανθρώπων που είναι μακριά ο ένας από τον άλλο και έχει μικρή έως καθόλου διαρκή δύναμη. Μπορεί να δημιουργηθεί μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook ή μπορεί να συνδέει άτομα που δεν είναι στενοί φίλοι. Τα κοινωνικά δίκτυα βοηθούν τους ανθρώπους να επιδιώξουν φιλίες, να διατηρήσουν τις υπάρχουσες σχέσεις στον πραγματικό κόσμο και να δημιουργήσουν νέες φιλίες στο διαδίκτυο (Hang & Nairn, 2014).

Οι ταυτότητες των ανθρώπων προσαρμόζονται μέσω ολοκληρωμένων πλατφορμών που τους επιτρέπουν να διαχειρίζονται τόσο τους λογαριασμούς τους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης όσο και τα προσωπικά τους προφίλ. Αυτές οι πλατφόρμες δημιουργούν ένα ασώματο στυλ επικοινωνίας όπου οι αλληλεπιδράσεις δεν συνδέονται με το σώμα ή το νόημα. Οι άνθρωποι χρησιμοποιούν το θέμα ως εργαλείο για να παρουσιάζονται σε άλλους ανθρώπους. Μπορούν να δημιουργήσουν πολλές διαφορετικές περσόνες που η καθεμία έχει το δικό της μοναδικό υπόβαθρο. Αυτό τους βοηθά να ξεχωρίζουν από τους άλλους ανθρώπους και να τους κάνει να φαίνονται πιο ελκυστικοί ως εμπόρευμα (Forest & Wood, 2012). Με την πάροδο του χρόνου, ο κόσμος ομογενοποιείται ολοένα και περισσότερο μέσω της κοινωνικής προόδου. Η σύγχρονη κοινωνία περιλαμβάνει μια επιτελεστική φύση επειδή ενθαρρύνει τους ανθρώπους να εκτελούν τις περισσότερες καθημερινές δραστηριότητες, οδηγώντας στη λανθασμένη πεποίθηση ότι πολλές ενέργειες είναι πραγματικές «παραστάσεις». Αυτό συμβαίνει επειδή οι άνθρωποι δεν είναι πλέον σε θέση να κρύψουν τα συναισθήματα ή τις επιθυμίες τους σε ημερολόγια ή άλλες κλειστές τοποθεσίες. Αντίθετα, πρέπει να εμφανιστούν δημόσια (Gul et al, 2018). Επιπλέον, τα κοινωνικά δίκτυα ενθαρρύνουν τους ανθρώπους να μιλούν για τον εαυτό τους και την προσωπική τους ζωή, κάτι που οδηγεί στη λανθασμένη πεποίθηση ότι είναι μια ψηφιακή μορφή πραγματικότητας (Dwivedi et al, 2015).

Η θεωρία του Umberto Eco ότι τα νέα μέσα και τα κοινωνικά δίκτυα δημιουργούν δύο αντίθετες τάσεις μπορεί να εφαρμοστεί στον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι βλέπουν τη σχέση μεταξύ των ανθρώπων και αυτών των μορφών επικοινωνίας (Andreassen et al, 2017). Η πρώτη τάση αναφέρεται ως

«ολοκληρωμένη», η οποία στοχεύει στη μεγιστοποίηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Αυτό επιτυγχάνεται με την αύξηση του μέσου δυναμικού εμπειρίας, τη διάδοση της γνώσης, την εφαρμογή στυλ και την προσέγγιση των πολιτιστικών ευαισθησιών. Η δεύτερη τάση αναφέρεται ως «αποκαλυπτική», η οποία πιστεύει ότι τα νέα μέσα αλλάζουν αρνητικά την κοινωνία. Ενώ οι «αποκαλυπτικοί» πιστεύουν ότι το Διαδίκτυο μπορεί να είναι επικίνδυνο εάν οι άνθρωποι το χρησιμοποιούν ως υποκατάστατο της πραγματικής ζωής, οι «ολοκληρωτικοί αμφισβητίες» επικεντρώνονται στις θετικές πτυχές του Διαδικτύου. Πιστεύουν ότι διαφορετικές πτυχές της σχέσης του Διαδικτύου με την ανθρωπότητα το καθιστούν άξιο εορτασμού. Αυτό περιλαμβάνει την ικανότητά του να βοηθά τους ανθρώπους να συνδέονται με άλλους, την ανταλλαγή πληροφοριών και τους τρόπους έκφρασης (Evans & Whipple, 2013). Ωστόσο, οι «αποκαλυπτικοί» επικεντρώνονται στις αρνητικές πτυχές. Αυτά περιλαμβάνουν την εξομολόγηση και τη μυστικοποίηση, καθώς και την παθητικότητα και την έλλειψη κατεύθυνσης. Ως αποτέλεσμα αυτής της ερμηνευτικής διαφοράς, πιστεύουν ότι κάθε πτυχή της σχέσης μεταξύ της ανθρωπότητας και των νέων μέσων υπόκειται σε ερμηνεία (Fan et al, 2016).

Λόγω αυτής της νέας κατανόησης, είναι εύκολο να καταλάβουμε γιατί το αυξανόμενο ενδιαφέρον των νεότερων γενεών για τα ψηφιακά μέσα έχει συγκεντρώσει σημαντική προσοχή. Οι δελεαστικές ιδιότητες των ψηφιακών μέσων αποδεικνύονται ακαταμάχητες στους εφήβους. Λόγω της αυξανόμενης επιθυμίας τους για σύνδεση και αποδοχή, οι νέοι χρησιμοποιούν τα κοινωνικά δίκτυα ως αναγκαιότητα. Τα χρησιμοποιούν ως τρόπο να γνωρίσουν νέους ανθρώπους και να συνδεθούν με τον κόσμο έξω από τους φυσικούς κοινωνικούς τους κύκλους. Αυτό συμβαίνει γιατί οι νέες τεχνολογίες τους δίνουν την ελευθερία να επικοινωνούν με όποιον θέλουν ανά πάσα στιγμή. Η ανάπτυξη των νέων επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τις διαδικτυακές και μη διαδικτυακές αλληλεπιδράσεις (Aslam & Karjaluoto, 2017). Κατά συνέπεια, η οικοδόμηση των σχέσεων των εφήβων απαιτεί μια εις βάθος ανάλυση αυτής της διαπλοκής μεταξύ διαδικτυακής και εκτός σύνδεσης ζωής. Οι νέοι χρησιμοποιούν τα κοινωνικά δίκτυα για να υποχωρήσουν ή να προστατεύσουν τον εαυτό τους από ελαττώματα που αντιλαμβάνονται. Αυτό συμβαίνει κυρίως λόγω της αδυναμίας τους να αλληλεπιδράσουν πρόσωπο με

πρόσωπο. Μια οθόνη μπορεί να χρησιμεύσει ως προστατευτικό φράγμα πίσω από το οποίο οι νέοι κρύβουν τα ελαττώματα και τις ανασφάλειές τους (Baldwin et al, 2018).

Πολλοί άνθρωποι πιστεύουν ότι τα μηνύματα πολυμέσων περιέχονται μέσα στο ίδιο το μέσο. Αυτό δηλώθηκε περίφημα από τον Marshall McLuhan ως τη θέση ότι «το μέσο είναι το μήνυμα». Οι άνθρωποι πιστεύουν ότι τα μέσα ενημέρωσης δεν ενεργούν ουδέτερα και δεν μπορούν να ελεγχθούν από τον προορισμό τους. Αντίθετα, πιστεύουν ότι αλλάζει τον τρόπο που σκεφτόμαστε και ενεργούμε. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης μας επηρεάζουν εκτός σύνδεσης και στο διαδίκτυο, γεγονός που καθιστά επιτακτική την ανάγκη η σημερινή νεολαία, που ονομάζεται ψηφιακή ιθαγενής, να αλλάξει τη διαδρομή της στη ζωή (Cross et al, 2015).

1.3 Σχέσεις και Κοινωνικά δίκτυα

Τα πιο σημαντικά εργαλεία στη ζωή μας είναι η χρήση των κοινωνικών δικτύων. Οι Danah Boyd και Nicole Ellison, Αμερικανοί ερευνητές, πιστεύουν ότι ένα κοινωνικό δίκτυο είναι μια πλατφόρμα που βασίζεται στο Web 2.0 που επιτρέπει στους χρήστες να διαχειρίζονται τόσο το κοινωνικό τους δίκτυο (εξερεύνηση, σύγκριση και οργάνωση) όσο και την κοινωνική ταυτότητα (περιγραφή και ορισμός). Ένας εικονικός χώρος για όλους τους χρήστες που ονομάζεται «φόρουμ» πρέπει να είναι διαθέσιμος στην πλατφόρμα. Πρέπει επίσης να επιτρέπει στους χρήστες να δημιουργούν λίστες με άλλα μέλη (δίκτυο) για επικοινωνία και επαφή. Οι χρήστες πρέπει να είναι σε θέση να αναλύουν τα χαρακτηριστικά των δικτύων τους, όπως τις συνδέσεις μεταξύ των μελών (Dinisman & Ben-Arieh, 2016).

Τα νέα μέσα, όπως τα κοινωνικά δίκτυα, ήταν προηγουμένως προσβάσιμα για τους ανθρώπους να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και να εξερευνούν προσωπικά ενδιαφέροντα. Πριν από την ύπαρξη των κοινωνικών δικτύων, δεν ήταν περίεργο που οι άνθρωποι ήδη εξερευνούσαν αυτά τα θέματα. Αυτό συμβαίνει επειδή τα φόρουμ και τα ιστολόγια παρείχαν άφθονες ευκαιρίες για αυτοέκφραση. Με τη δημιουργία νέων μέσων, η αυτοεξερεύνηση έγινε δυνατή

μέσω ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook. Αυτοί οι ιστότοποι έδωσαν στους χρήστες έναν τρόπο να εντοπίζουν ευκαιρίες σχετικά με την επαγγελματική και προσωπική τους ζωή μέσω της ανταλλαγής πληροφοριών με άλλους. Οι άνθρωποι έχουν επίσης τη δυνατότητα να ορίσουν την κοινωνική τους ταυτότητα μέσω αυτών των ιστότοπων (Dake et al, 2012). Όπως φαίνεται στην έρευνα των Ferguson & Ceranoglu (2014), πολλά άτομα χρησιμοποιούν αυτούς τους ιστότοπους για να αναζητήσουν υποστήριξη από άλλους χρήστες που χρειάζονται βοήθεια. Επιπλέον, πολλοί χρήστες είναι πρόθυμοι να προσφέρουν τη βοήθειά τους σε όσους έχουν ανάγκη.

Οι Folkvort & Van 't Riet (2018) επισημαίνουν ότι τα κοινωνικά δίκτυα χρησιμοποιούνται πολύ διαφορετικά από άνδρες και γυναίκες. Για τους άνδρες, οι κύριοι λόγοι για τη χρήση των κοινωνικών δικτύων είναι η αυτοεκτίμηση και η αυτοεκπλήρωση. Οι γυναίκες τα χρησιμοποιούν συχνά για να αναζητήσουν νέες ευκαιρίες. Ωστόσο, υπάρχουν πολλοί λόγοι για τους οποίους οι άνθρωποι χρησιμοποιούν τα κοινωνικά δίκτυα. Αυτά περιλαμβάνουν το γεγονός ότι δίνουν στους χρήστες πολλές ευκαιρίες και παρέχουν «βέλτιστες εμπειρίες» στους χρήστες. Αυτό ορίζεται από τους ψυχολόγους ως «ροή» και παρέχει μια εγγενή ανταμοιβή στους χρήστες του. Προηγουμένως, τα διαδικτυακά κοινωνικά δίκτυα χωρίζονταν αυστηρά σε διαφορετικές διαστάσεις (Aboujaoude et al, 2015). Ωστόσο, τα νέα υβριδικά δίκτυα προσφέρουν για πρώτη φορά τη δυνατότητα δημιουργίας τόσο εικονικών όσο και πραγματικών συνδέσεων. Συνδυάζοντας τη δύναμη των προηγούμενων ταυτοτήτων μας με τον νέο ρεαλισμό, μας δίνουν ένα εργαλείο για να τροποποιήσουμε την καθημερινότητά μας με τρόπους που δεν μπορούσαμε ποτέ πριν. Οι άνθρωποι μπορούν να γίνουν μέρος μιας εντελώς νέας ταυτότητας που δεν υπάρχει στην πραγματικότητα. Κατά την κοινή χρήση εικόνων ή σημειώσεων κειμένου στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, οι άνθρωποι επισημαίνουν αυτόματα οποιονδήποτε άλλο συμμετέχει σε αυτά. Αυτό μπορεί να γίνει χωρίς την έγκριση του άλλου μέρους, ακόμα κι αν θα προτιμούσε να μην συνέβαινε. Για παράδειγμα, συμβαίνει με άτομα που προσθέτουν ετικέτες σε φίλους σε selfies και μηνύματα κειμένου (Astorga-Aguilar & Schmidt-Fonseca, 2019).

Οι άνθρωποι που χρησιμοποιούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης χάνουν το

φυσικό τους σώμα και τη σημασία που έχουν μαζί τους όταν επικοινωνούν. Ως αποτέλεσμα, οι άνθρωποι βλέπουν το θέμα της επικοινωνίας ως κάποιον που επικοινωνεί. Ο Kawabe et al (2019) το εξηγεί δηλώνοντας ότι το να είμαστε ψηφιακοί είναι αυτό που αφήνουν τα δάχτυλά μας πίσω μας στην οθόνη ενός υπολογιστή. Πολλά πράγματα στην πραγματική ζωή είναι δύσκολο να αλλάξουν ή να περάσουν. Για παράδειγμα, το να ξεπεράσει κάποιος τη ντροπαλότητά του απαιτεί χρόνια σκληρής δουλειάς. Αλλά τα κοινωνικά δίκτυα προσφέρουν την ευκαιρία να θέσει κάποιος νέες προκλήσεις για τον εαυτό του ακόμα κι αν αποτύχει. Όταν σκεφτόμαστε ένα κοινωνικό δίκτυο, γενικά λαμβάνουμε υπόψη τα θετικά χαρακτηριστικά και τις δυνατότητές του (Blakeman, 2014). Ωστόσο, κοιτάζοντας την υβριδική φύση ενός συγκεκριμένου κοινωνικού δικτύου αποκαλύπτονται δύο πλευρές. Η μία πλευρά δείχνει μεγάλες ευκαιρίες που μπορούν να βοηθήσουν τους ανθρώπους να αναπτυχθούν σε πολλούς διαφορετικούς τομείς. Ωστόσο, η άλλη πλευρά παρουσιάζει αρνητικές συνέπειες - η αποτυχία σε μια πτυχή πιθανότατα δεν θα προκαλέσει σοβαρά προβλήματα (Machimbarrena et al, 2019).

Ένα σημαντικό εμπόδιο στην καθημερινή ζωή είναι η δυσκολία της μαζικής αλλαγής. Για να ξεπεράσει κάποιος για παράδειγμα τη συστολή κάποιου, χρειάζεται πολύς χρόνος και πολλές προσπάθειες. Αυτό συμβαίνει γιατί η ριζική αλλαγή είναι πρακτικά αδύνατη (Kim, 2018). Ωστόσο, τα ελαττώματα στα κοινωνικά δίκτυα μπορούν να ξεπεραστούν δημιουργώντας ένα ψευδώνυμο. Οι περισσότερες αποτυχίες δεν θα οδηγήσουν σε σοβαρές συνέπειες, επειδή τα περισσότερα δίκτυα δεν απαιτούν να ταυτιστεί ο χρήστης με ένα συγκεκριμένο όνομα (Zhu & Chen, 2015). Όταν αναλύουν ένα κοινωνικό δίκτυο, οι άνθρωποι ξεκινούν με τις θετικές πτυχές και παραβλέπουν τις αρνητικές λόγω της υβριδικής τους φύσης. Η εξαπάτηση είναι συνηθισμένη σε πλατφόρμες κοινωνικών μέσων όπως το Facebook και το Twitter. Οι ψεύτικοι λογαριασμοί δημιουργούνται συχνά για να προσποιστούν ότι είναι άλλα άτομα, όπως διασημότητες ή άλλο φύλο. Δεν είναι ασυνήθιστο να βλέπεις ανθρώπους να έχουν διαφορετικά φύλα όταν αλληλεπιδρούν με κάποιον στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Η εξαπάτηση συμβαίνει επίσης όταν οι χρήστες υποθέτουν πλαστές ταυτότητες. Αυτές οι ταυτότητες είναι συχνά σεξουαλικές ή μιμούνται διάσημους ανθρώπους (Whalen et al, 2017). Οι εφαρμογές λογισμικού που προσπαθούν να εισαχθούν σε άλλα

προγράμματα για να τροποποιήσουν τα δεδομένα τους αναφέρονται ως ιοί. Γνωστή και ως πειρατεία, η απόπειρα πρόσβασης στα προφίλ άλλων ανθρώπων είναι μια κοινή ιογενής δραστηριότητα. Η δημιουργία spyware είναι μια εφαρμογή που συλλέγει πληροφορίες σχετικά με τις δραστηριότητες ενός ατόμου χωρίς τη συγκατάθεσή του. Το phishing είναι η πράξη απόκτησης ευαίσθητων πληροφοριών μεταμφιέζοντας σε ίδρυμα. Το Covert περιλαμβάνει κρυφή πρόσβαση στα προσωπικά προφίλ άλλων εν αγνοία τους. Θεωρούμε τη διάδοση ψευδών πληροφοριών ως μια μορφή ανεπιθύμητης αλληλογραφίας, καθώς αυτά τα άτομα χρησιμοποιούν παραπλανητικές επικοινωνίες για να ζητήσουν εμπορικά μηνύματα (Sherman et al, 2018).

Η μαζική χρήση των νέων μέσων έχει κάνει τους ανθρώπους να είναι λιγότερο μορφωμένοι σχετικά με τα συναισθήματα και έχει οδηγήσει σε συναισθηματικό αναλφαριθμητισμό. Αυτό συμβαίνει επειδή οι άνθρωποι δεν συνδέονται πλέον σωματικά μέσω της ανταλλαγής της γλώσσας του σώματος όταν χρησιμοποιούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Οδηγεί τους ανθρώπους να γίνονται πιο επιρρεπείς στη συναισθηματική χειραγώγηση και τον εκφοβισμό. Η καταδίωξη, το τρολάρισμα και η πρόκληση μέσω των κοινωνικών δικτύων είναι οι πιο συχνά παρατηρούμενες επιθετικές συμπεριφορές σε αυτές τις πλατφόρμες. Οι άνθρωποι χρησιμοποιούν επίσης αυτούς τους ιστότοπους για μάταιους λόγους, επιστώντας την προσοχή προς τον εαυτό τους ή τις αιτίες τους, καθώς και χρησιμοποιώντας τους για συλλογή πληροφοριών και παρακολούθηση (Reyns et al, 2013).

Σύμφωνα με τους Nadan & Kaye-Tzadok (2018) η ανάγκη απόκρυψης της πραγματικής ταυτότητας προκαλεί αυξημένη κοινωνική χειραγώγηση. Αυτό οδηγεί σε έλλειψη αυτοελέγχου και σε μια χαοτική κοινωνία. Μερικά τρολ κρύβουν την απογοήτευσή τους για μια ανεκπλήρωτη ανάγκη ενεργώντας με θυμό. Ο Rathore et al (2016) ισχυρίζεται ότι η κινητήρια δύναμη πίσω από την επιθετική συμπεριφορά μπορεί να είναι δύο διαφορετικές ανάγκες: μία να αναγνωρίζεται ως μέρος μιας συγκεκριμένης κοινότητας και μία άλλη να φαίνεται. Αυτά τα κίνητρα μπορεί να βρίσκονται στον πυρήνα πολλών άλλων

επιθετικών ενεργειών, όπως η καταδίωξη ή ο εκφοβισμός. Σύμφωνα με τον Madigan (2019), η κατανόηση των συναισθημάτων των άλλων είναι το κλειδί για τη συναισθηματική παιδεία. Μερικά από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι νεότερες γενιές λόγω συναισθηματικού αναλφαβητισμού είναι ο αλκοολισμός, ο εκφοβισμός και η χρήση ναρκωτικών. Συνδέοντας με την ενσυναίσθηση συμπεριφορές με συναισθήματα, ένα άτομο μπορεί να αναγνωρίσει τα δικά του συναισθήματα – κάτι που είναι σημαντικό όταν αντιμετωπίζει οποιοδήποτε είδος δυσκολίας στη ζωή. Πολλοί συγγραφείς επισημαίνουν ότι υπάρχει υψηλός βαθμός συναισθηματικού αναλφαβητισμού μεταξύ των ψηφιακών ιθαγενών, που συχνά αναφέρεται ως «η ψηφιακή εγγενής γενιά». Αυτό οφείλεται στον υψηλό αριθμό διαμεσολαβούμενων σχέσεων που έχουν σε σύγκριση με τις άμεσες (Kessel-Schneider, 2015).

1.4 Είδη δικτύων

Πριν από την εφεύρεση των κοινωνικών δικτύων, τα περισσότερα από τα χαρακτηριστικά τους υπήρχαν ήδη ως ξεχωριστά εργαλεία. Μία από τις πρώτες διαδικτυακές υπηρεσίες που δημιούργησε έναν «εικονικό χώρο» ήταν το Sixdegrees.com, που δημιουργήθηκε το 1997 από τον Andrew Weinreich. Αυτή η υπηρεσία επέτρεπε στους ανθρώπους να χρησιμοποιούν έναν ιστότοπο γνωριμιών χωρίς τα μειονεκτήματα των παραδοσιακών ιστότοπων, όπως κακόβουλα μέλη και ψεύτικες πληροφορίες. Το 2001, η Sixdegrees.com έκλεισε τις δραστηριότητές της λόγω οικονομικών ζημιών. Πολλά νέα κοινωνικά δίκτυα δημιουργήθηκαν στον απόηχο του. Κάποιοι προσπάθησαν ακόμη και να αξιοποιήσουν την επιτυχία του προηγούμενου ιστότοπου. Τα τρία πιο δημοφιλή δίκτυα κοινωνικής δικτύωσης έχουν παγκόσμια εμβέλεια. Το καθένα είναι διαφορετικό από το άλλο, αλλά το καθένα προσφέρει περισσότερο έλεγχο από άλλες υπηρεσίες. Αυτά είναι το Facebook, το Twitter και το Instagram (Gura & Gura, 2016).

1.4.1 my space

Ο Tom Anderson και ο Chris DeWolfe ίδρυσαν το πρώτο δίκτυο κοινωνικής δικτύωσης το 2003. Ονομάστηκε Myspace και χρησιμοποιήθηκε

αρχικά από μουσικούς και λάτρεις της μουσικής. Έγινε μια δημοφιλής πλατφόρμα λόγω της ικανότητάς της να προσαρμόζεται με εικόνες, βίντεο και ήχους. Οποιοσδήποτε μπορεί να εγγραφεί στο δίκτυο δωρεάν δημιουργώντας ένα προφίλ με έναν ιστότοπο. Υπάρχει επίσης μια πρόσθετη ενότητα όπου οι χρήστες μπορούν να δημοσιεύουν άλλο περιεχόμενο. Το Myspace είναι ένας ιστότοπος κοινωνικής δικτύωσης παρόμοιος με το Facebook. Ωστόσο, σε αντίθεση με το Facebook, το Myspace επιτρέπει την προβολή προφίλ από μη φίλους ή οποιονδήποτε χρήστη που δεν βρίσκεται στη λίστα φίλων του. Διαθέτει επίσης διάφορα διαδικτυακά παιχνίδια για να παίζουν οι χρήστες του και προγράμματα αναπαραγωγής μουσικής για να τα ακούνε. Επιπλέον, μπορεί να δημοσιεύει φωτογραφίες, να παίζει μουσική, να δημιουργεί ιστολόγια, να λαμβάνει σχόλια, προσωπικά μηνύματα και ακόμη και να παίζει τα διαδικτυακά παιχνίδια που προσφέρει το Myspace. Παρά τη μείωση της δημοτικότητας του Myspace σε σύγκριση με το Facebook, ήταν ακόμα ο πιο χρησιμοποιούμενος ιστότοπος μέσων κοινωνικής δικτύωσης στον κόσμο μέχρι το 2009 (Gura & Gura, 2016).

1.4.2 facebook

Μετά από ένα χρόνο λειτουργίας, ο ιστότοπος της Ελλάδας στο Facebook προσέλκυσε 4,3 εκατομμύρια χρήστες. Μέχρι το 2011, το κοινωνικό δίκτυο είχε 19 εκατομμύρια μέλη, περίπου το 39 % από αυτούς ήταν κάτω των 35 ετών. Επιπλέον, σχεδόν 9 στους 10 Έλληνες χρήστες συνδέονται καθημερινά στον ιστότοπο. Ωστόσο, ορισμένοι χρήστες συνδέονται με τον ιστότοπο παράνομα. Ως αποτέλεσμα, μπορεί να υπάρχουν ορισμένες ανακρίβειες σε ορισμένα στατιστικά στοιχεία σχετικά με τη χρήση του ελληνικού Facebook — γεγονός που καθιστά δύσκολη τη μέτρηση της συνολικής ανάπτυξης. Η δημοτικότητα και η διανομή του Facebook στην Ελλάδα θεωρείται υψηλή. Πολλοί το θεωρούν το πιο σημαντικό κοινωνικό δίκτυο στον κόσμο. Ο Mark Zuckerberg δημιούργησε αρχικά το TheFacebook.com ως μια διαδικτυακή έκδοση της επετηρίδας του πανεπιστημίου του, ένα χρόνο αργότερα το 2004. Μόλις το TheFacebook.com έγινε δημοφιλές, ο Zuckerberg αποφάσισε να το μετατρέψει σε ιστότοπο κοινωνικής δικτύωσης (Hang & Nairn, 2014).

Ο Mark Zuckerberg ήθελε να κρατήσει επαφή με τους μαθητές του σχολείου του πρώτα πριν συνδεθεί με φοιτητές από όλο τον κόσμο. Ο στόχος του κοινωνικού του δικτύου τράβηξε το ενδιαφέρον πολλών επενδυτών που επένδυσαν περίπου 50 εκατομμύρια δολάρια από το 2004 έως το 2006. Αυτές οι αλλαγές αφορούσαν την αλλαγή του ονόματος του κοινωνικού δικτύου σε Facebook, γεγονός που αύξησε την πρόσβαση των χρηστών σε όλους τους πόρους του Διαδικτύου ηλικίας άνω των 13 ετών. Νέες εφαρμογές, όπως «σημειώσεις», «πίνακας ανακοινώσεων», «φωτογραφία», «ομάδα» και «εκδηλώσεις» παρείχαν στους χρήστες εκφραστικές και σχεσιακές επιλογές (Dwivedi et al, 2015).

Το Facebook απαιτεί από τους χρήστες να εγγραφούν με συγκεκριμένες πληροφορίες σχετικά με την ταυτότητά τους. Αυτά περιλαμβάνουν το όνομα και το επίθετό τους, την πόλη, τη συναισθηματική τους κατάσταση, τη δουλειά και την εκπαίδευσή τους. Επιπλέον, ο ιστότοπος κοινωνικής δικτύωσης απαιτεί από τους χρήστες να επιλέξουν ποιες ειδήσεις θέλουν να μοιραστούν για τον εαυτό τους — αν και αυτό είναι ορατό μόνο στους «φίλους» τους. Εναλλακτικά, το Facebook επιτρέπει στους χρήστες να χρησιμοποιούν ψευδώνυμα όταν χρησιμοποιούν άλλες εφαρμογές που δεν έχουν προσωπική σύνδεση. Ωστόσο, είναι υποχρεωτικό για όλους τους χρήστες να εγγραφούν με την πλήρη ταυτότητά τους. Εάν ένα άτομο δεν συμφωνεί με το αίτημα, μπορεί απλά να το αγνοήσει ή να το απορρίψει. Αυτή η αμφίδρομη σχέση μεταξύ των χρηστών του Facebook επιτρέπει και στα δύο μέρη πλήρη πρόσβαση στα προφίλ του άλλου. Όταν εισάγονται νέα άτομα σε ένα κοινωνικό δίκτυο, το Facebook προτείνει ένα κλειστό σύστημα με φίλους και γνωστούς. Ωστόσο, οι περισσότεροι άνθρωποι δημιουργούν δίκτυα με λιγότερους προσωπικούς φίλους από αυτούς που έχουν. Αυτό οφείλεται στα συστήματα που χρησιμοποιούνται για τη δημιουργία του κοινωνικού δικτύου, τα οποία προβλέπουν μελλοντικές τάσεις (Hang & Nairn, 2014).

Μια канаδική μελέτη αποκάλυψε ότι τα άτομα με εξωστρεφή προσωπικότητα τείνουν να χρησιμοποιούν το Facebook διαφορετικά από εκείνους που δεν το χρησιμοποιούν. Συγκεκριμένα, η μελέτη διαπίστωσε ότι οι εξωστρεφείς τείνουν να συμμετέχουν σε πολλές ομάδες του Facebook χωρίς να

έχουν πολλούς φίλους ή να ξοδεύουν σημαντικό χρόνο στο διαδίκτυο. Αντίθετα, οι εσωστρεφείς τείνουν να έχουν λιγότερους φίλους στο προφίλ τους, αλλά εξακολουθούν να συμμετέχουν σε πολλές ομάδες. Επιπλέον, η μελέτη διαπίστωσε ότι οι άνθρωποι που περνούν σημαντικό χρόνο στο διαδίκτυο δεν συμμετέχουν σε πολλές ομάδες στο Facebook. Μια ασταθής συναισθηματική κατάσταση υποδηλώνεται από τα υψηλά επίπεδα χρήσης τοίχου στο Facebook, ενώ προτιμώνται οι φωτογραφίες αντί για πιο συγκεκριμένες αναρτήσεις. Τα δεδομένα δείχνουν ότι άτομα με υψηλότερα επίπεδα κοινωνικότητας και ανοιχτότητας σε νέες εμπειρίες χρησιμοποιούν περισσότερες εφαρμογές και προσθέτουν περισσότερους φίλους στο δίκτυο. Αυτή η τάση θεωρείτο προηγουμένως ότι υποδεικνύει συγκεκριμένες συνήθειες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, αλλά τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας που υποδεικνύονται σε αυτήν την έρευνα δεν υποδεικνύουν συγκεκριμένες χρήσεις της υπηρεσίας. Αντίθετα, μπορεί να αναμένεται ότι πίσω από την online παρουσία τους οι άνθρωποι θα εμφανίζουν άλλες πτυχές του εαυτού τους που είναι δύσκολο να εμφανιστούν στην καθημερινή ζωή (Dwivedi et al, 2015).

Μια μελέτη που διεξήχθη από τους Gul et al (2018) εξήγησε ότι οι άνθρωποι χρησιμοποιούν το Facebook για να καλύψουν τις ανάγκες αυτοπαρουσίασης και συμμετοχής. Συγκεκριμένα, η έρευνα επικεντρώθηκε στο γιατί οι έφηβοι νιώθουν την ανάγκη να χρησιμοποιούν το Facebook σε καθημερινή βάση. Η συνεχής χρήση αυτού του ιστότοπου πυροδοτεί συναισθήματα σύνδεσης με την ομάδα, γεγονός που τους οδηγεί να ζητούν φιλία από τους καθημερινούς τους φίλους. Οι άνθρωποι μοιράζονται το δικό τους περιεχόμενο όταν έχουν φίλους που μοιράζονται την προσωπικότητά τους όπως η ντροπαλότητα, η συναισθηματική αστάθεια και η ανάγκη για αυτοεκτίμηση. Επιπλέον, η επιθυμία να παρουσιάσει κανείς τον εαυτό του επηρεάζει άλλα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας όπως η συναισθηματική σταθερότητα και η επιθυμία να χτιστεί η αυτοεκτίμηση.

Η ενέργεια του σπρώξιματος σε κάποιον αναφέρεται όταν οι χρήστες του Facebook χρησιμοποιούν τη λέξη «poke». Αυτή είναι η πράξη της αποστολής ενός ιδιωτικού ή δημόσιου μηνύματος σε κάποιον στον πίνακα ανακοινώσεων. Οι χρήστες μπορούν επίσης να χρησιμοποιούν τη συνομιλία για να στέλνουν και να

λαμβάνουν μηνύματα σε πραγματικό χρόνο (Forest & Wood, 2012). Επιπλέον, οι χρήστες μπορούν να δημοσιεύουν περιεχόμενο στα προφίλ τους, όπως φωτογραφίες, βίντεο και συνδέσμους από άλλους ιστότοπους. Οι χρήστες μπορούν επίσης να σχολιάσουν τις αναρτήσεις άλλων και να μοιραστούν τους πίνακες ανακοινώσεων τους με άλλους χρήστες. Οι ομάδες του Facebook περιέχουν επίσης εξωτερικές κοινότητες όπου τα μέλη συγκεντρώνονται για υποστήριξη. Οι άνθρωποι μπορούν να δημιουργήσουν μια σελίδα θαυμαστών για ένα άτομο ή οργανισμό για να δείξουν υποστήριξη στην ομάδα τους. Επιπλέον, τα μέλη μπορούν να αποτελούν μέρος μιας εξωτερικής ομάδας αλληλεπιδρώντας με άλλα μέλη στις εσωτερικές τους ομάδες (Andreassen et al, 2017). Υπάρχουν πολλά παιχνίδια που δημιουργήθηκαν εν κινήσει χωρίς καθορισμένους κανόνες. Ένα παράδειγμα είναι το Pet Society, το οποίο το 2011 είχε περισσότερους χρήστες από το Mafia Wars και το Farmville. Το παιχνίδι είχε 18 εκατομμύρια χρήστες επειδή δημιουργήθηκε χωρίς καμία σωστή δομή. Από το 2009 έως το 2011, το Facebook έγινε το πιο δημοφιλές κοινωνικό δίκτυο στον κόσμο. Στην Αμερική ήθελαν να ξεπεράσουν την Google ως ηγέτης των ιστοσελίδων με υψηλές προβολές σελίδων (Andreassen et al, 2017).

1.4.3 twitter

Ο Jack Dorsey, ο ιδρυτής της Obvious Corporation, δημιούργησε το «Twitter» τον Μάρτιο του 2006. Το όνομα «Twitter» προέρχεται από το αγγλικό ρήμα to tweet και σημαίνει «κελαηδάω». Είναι ειρωνικό που αναφέρεται ως το «κοινωνικό δίκτυο VIP», καθώς χρησιμοποιείται από καλλιτέχνες, πολιτικούς, μουσικούς και άλλους διάσημους ανθρώπους. Το όριο των 140 χαρακτήρων στα «μηνύματα κειμένου στο Twitter έχει επηρεάσει τον τρόπο λειτουργίας του με άλλα δίκτυα μέσω κοινωνικής δικτύωσης. Τα tweets δεν μπορούν πλέον να υπερβαίνουν το όριο και οι χρήστες πρέπει να επιλέξουν να αλληλεπιδρούν μέσω κειμένου αντί για μια πιο ανοιχτή λειτουργία σχέσης (Fan et al, 2016).

Αυτή η μέθοδος δημιουργεί μια σαφή γραμμή οριοθέτησης σχετικά με το ποιος λαμβάνει το μήνυμα. Τα άτομα που ανήκουν στο δίκτυο του παραλήπτη λαμβάνουν μηνύματα μέσω κειμένου ή ειδοποίησης στη σελίδα τους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Ο αποστολέας μπορεί επίσης να επικοινωνήσει απευθείας

με τους παραλήπτες μέσω της εξουσιοδότησης μιας παρακολούθησης, η οποία αναφέρεται ως μέθοδος ρητής σχέσης. Στο Twitter, οι άνθρωποι δεν θεωρούνται φίλοι. είναι οπαδοί. Όταν κάποιος ακολουθεί ένα άλλο άτομο στο Twitter, αναφέρεται ως «ακολουθώ». Λόγω αυτής της διαφοράς μεταξύ Facebook και Twitter, είναι εύκολο να καταλάβει κανείς γιατί ο ένας δεν θα έχει υποχρεώσεις ή ευθύνες απέναντι στον άλλο. Αν το επιλέξω, μπορώ ελεύθερα να μιλήσω για τον εαυτό μου ή να ακούσω τι έχει να πει ο άλλος χωρίς να νιώθω υποχρεωμένος να κάνω οτιδήποτε σε αντάλλαγμα. Αυτός είναι ο λόγος που το Twitter έχει γίνει επιτυχία. επιτρέπει στους ανθρώπους να επικοινωνούν ελεύθερα και να μοιράζονται σκέψεις (Fan et al, 2016).

Στο Twitter, επιτρέπονται μόνο ενημερώσεις κατάστασης. Ωστόσο, αυτό δεν εμποδίζει τους ανθρώπους να μοιράζονται πληροφορίες. Αντίθετα, χρησιμοποιούν τη λέξη «retweet» για να υποδείξουν τι δημοσιεύουν. Όταν ένας ακόλουθος λαμβάνει κάτι ενδιαφέρον να μοιραστεί και προσθέτει τα γράμματα RT σε αυτό, μπορεί να διαδώσει αμέσως το μήνυμά του σε χιλιάδες άτομα. Αντίθετα, το Facebook επιτρέπει σχεδόν τα πάντα. Επομένως, δεν θεωρείται πλατφόρμα ανταλλαγής πληροφοριών. Το Twitter έχει γίνει ένα χρήσιμο εργαλείο για την παρακολούθηση και τη μέτρηση της κοινής γνώμης σε πολλές χώρες. Η χρήση hashtag και λέξεων-κλειδιών σε μηνύματα κειμένου επιτρέπει σε κάποιον να κατηγοριοποιεί αμέσως όλα τα μηνύματα που σχετίζονται με ένα συγκεκριμένο θέμα. Αυτό βοηθά τους ανθρώπους να κατανοήσουν τη δημοτικότητα διαφόρων εκδηλώσεων ή προϊόντων παρακολουθώντας πόσα άτομα χρησιμοποιούν το hashtag πριν ή μετά από μια εκδήλωση. Για παράδειγμα, οι Αμερικανοί χρήστες μπορούν να παρακολουθούν τη δημοτικότητα νέων ταινιών ή προϊόντων παρακολουθώντας πόσα tweets έχουν μηνύματα #hashtag σχετικά με αυτό το θέμα. Το Twitter έχει μεγαλύτερο πληθυσμό μελών από το Facebook. περίπου το 68% των μελών του είναι μεταξύ 18 και 55 ετών. Τα παιδιά κάτω των 18 ετών αποτελούν μόλις το 9% των μελών του Twitter. Σήμερα, όλες οι μεγάλες πλατφόρμες μέσω κοινωνικής δικτύωσης παρέχουν πρόσβαση από κινητά. Παρόλα αυτά, η δημοτικότητα του Twitter δεν έχει μειωθεί. Πρόσφατα ξεπέρασε τα 350 εκατομμύρια χρήστες παγκοσμίως (Evans & Whipple, 2013).

1.4.4 linkedin

Το LinkedIn δημιουργήθηκε από τους Konstantin Guericke, Allen Blue, Eric Ly, Jean-Luc Vaillant και Reid Hoffman το 2003. Σκοπός του είναι να συνδέσει επαγγελματίες και υπαλλήλους των επιχειρήσεων ώστε να μπορούν να μοιράζονται ιδέες, προτάσεις και συστάσεις. Οι άνθρωποι καταλαβαίνουν πόσο σημαντικό είναι να δημιουργηθεί μια αξιόπιστη λίστα με επηρεαστές που θα προσθέτει στην πλατφόρμα LinkedIn. Το LinkedIn χρησιμοποιείται για την ανταλλαγή πληροφοριών και ταυτοτήτων μεταξύ επαγγελματιών. Οι χρήστες μπορούν να βρουν άτομα με τα οποία θέλουν να συνδεθούν περιηγώντας τους συνδέσμους στον ιστότοπο. Στη συνέχεια, μπορούν να τους προσκαλέσουν να συμμετάσχουν στο δίκτυό τους. Η σύνδεση με ανθρώπους οποιασδήποτε ηλικίας κάνει τις συνδέσεις ένα παγκόσμιο φαινόμενο. Αυτό καθιστά εύκολο για οποιονδήποτε να βρει τις επιθυμητές επαφές χάρη στην καθολικότητα των συνδέσεων. Η επικοινωνία με αυτά τα άτομα απαιτεί χρήστες ηλικίας μεταξύ 18 και πάνω ετών. Περίπου το 9% των χρηστών του LinkedIn είναι άνω των 56 ετών. Επιπλέον, περίπου το 22% των χρηστών του LinkedIn είναι μεταξύ 18 και 26 ετών (Evans & Whipple, 2013).

1.4.5 whatsapp

Αυτή η εφαρμογή δημιουργήθηκε από τους Brian Acton και Jan Koum. Το WhatsApp είναι μια δωρεάν εφαρμογή ανταλλαγής άμεσων μηνυμάτων για smartphone. Το 2014, η εταιρεία του Mark Zuckerberg το αγόρασε για 19 δισεκατομμύρια δολάρια. Υπάρχουν 450 εκατομμύρια χρήστες, οι οποίοι στέλνουν 31 δισεκατομμύρια μηνύματα καθημερινά. Το WhatsApp είναι πλέον ο κύριος τρόπος επικοινωνίας των ατόμων κάτω των 30 ετών. το χρησιμοποιούν πιο συχνά από τα γραπτά μηνύματα και τις τηλεφωνικές κλήσεις. Το What's App είναι μια εφαρμογή για κινητά που επιτρέπει στους χρήστες να επικοινωνούν με κοντινά άτομα, να μοιράζονται φωτογραφίες και βίντεο, να μοιράζονται τη γεωγραφική τους τοποθεσία, να δημιουργούν ομάδες και να στέλνουν φωνητικά μηνύματα. Βοηθά επίσης τους ανθρώπους να επικοινωνήσουν τις ανάγκες και τα

συναισθημάτά τους. Ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι το χρησιμοποιούν διαφέρει από τον αρχικό σχεδιασμό του. Αντί να μοιράζονται κομμάτια ζωής, να διατηρούν εικονικές ταυτότητες και να δημιουργούν προσωπικές βιτρίνες, οι άνθρωποι χρησιμοποιούν τον ιστότοπο για να συνομιλούν με άλλους χρήστες σε πραγματικό χρόνο. Αυτή η αλλαγή έχει συμβεί από την ίδρυση του ιστότοπου και είναι ένας λόγος για τον οποίο είναι δύσκολο να χρησιμοποιείται τακτικά (και γιατί το Facebook είναι πιο αποτελεσματικό από άλλες πλατφόρμες) (Aslam & Karjaluoto, 2017).

Σε σύγκριση με το Snapchat, το Whatsapp έχει πιο περιορισμένο πεδίο εφαρμογής. Κάθε μήνυμα βγαίνει και έρχεται μια απάντηση. Ομοίως, οι απαντήσεις επιστρέφουν μέσω της εφαρμογής. Αυτό οδήγησε στο να θεωρείται διάδοχος του SMS χάρη στο DNA της εφαρμογής για κινητά. Ακόμη και άτομα που δεν θέλουν να ελκύονται από αυτό δεν μπορούν να αντισταθούν στην εθιστική του έλξη μέσω της εφαρμογής. Το WhatsApp είναι το νέο MMS και αντικατέστησε ακόμη και τον μεγαλύτερο αδερφό του. Οι συνεχείς εξελίξεις του έχουν προσφέρει προηγμένες δυνατότητες όπως η αποστολή φωνητικών μηνυμάτων και φωτογραφιών και βίντεο. Μπορεί επίσης να μοιράζεται πολυμέσα με μεγάλο κοινό μέσω ομάδων. Ως εφαρμογή με πολλαπλές λειτουργίες, το Whatsapp γεφυρώνει το χάσμα μεταξύ ανταλλαγής μηνυμάτων και κοινωνικής δικτύωσης. Είναι επίσης χρήσιμο να σημειωθεί ότι η «Κατάσταση» και η «Εικόνα προφίλ» είναι πρόσθετες λειτουργίες που ενσωματώνουν οι έφηβοι στην καθημερινή χρήση. Αυτό συμβαίνει επειδή είναι το μέσο με το οποίο μοιράζονται συναισθηματικές καταστάσεις όπως «ταξίδι σε εξέλιξη», «διακοπές» και «συναισθηματική κατάσταση». Οι έφηβοι θα χρησιμοποιήσουν επίσης αυτές τις δυνατότητες για να κάνουν ιδιωτικές δηλώσεις σχετικά με τις στενές σχέσεις τους ή τις κοινές συναισθηματικές ευπάθειες (Baldwin et al, 2018).

1.4.6 instagram

Ο Mark Zuckerberg αγόρασε το Instagram για 1 δισεκατομμύριο δολάρια το 2012. Αυτή η εφαρμογή κοινωνικής δικτύωσης που βασίζεται σε φωτογραφίες είναι εντελώς δωρεάν στη χρήση και έχει γίνει εξαιρετικά δημοφιλής από την

κυκλοφορία της τον Οκτώβριο του 2010. Πολλοί άνθρωποι θεωρούν την εφαρμογή ως εθισμό, και δεν υπάρχει Δεν φαίνεται να είναι σημάδια ότι η εφαρμογή θα σταματήσει να αυξάνεται σε δημοτικότητα. Υπάρχουν πάνω από 150 εκατομμύρια χρήστες Instagram σε όλο τον κόσμο. Ο ιστότοπος κοινωνικής δικτύωσης ενθαρρύνει τους χρήστες να μοιραστούν 150 χαρακτήρες για τον εαυτό τους και τον τρόπο ζωής τους. Στους ανθρώπους αρέσει επίσης να γνωρίζουν ποιος τράβηξε τη φωτογραφία και ποια είναι τα πάθη τους—είτε είναι ένα blog, λογαριασμός Twitter ή Facebook. Η φωτογραφία μπορεί να κατηγοριοποιηθεί και να είναι εύκολη η εύρεση χρησιμοποιώντας hashtags. Με αυτόν τον τρόπο, οι φωτογραφίες είναι εύκολα θεατές από φίλους ή νέους ακόλουθους. Μια πλήρης εικόνα προφίλ απαιτεί την εισαγωγή ενός τίτλου στη φωτογραφία, γι' αυτό είναι απαραίτητο μια φωτογραφία να έχει έναν τίτλο. Με την προσθήκη της κοινής χρήσης βίντεο τον Ιούνιο του 2013, οι εφαρμογές για smartphone και τα κοινωνικά δίκτυα εξελίσσονται γρήγορα. Οι χρήστες μπορούν πλέον να κινηματογραφήσουν κλιπ διάρκειας 3 έως 15 δευτερολέπτων με την επιλογή βίντεο του τηλεφώνου τους. Κάθε νέα ενημέρωση κάνει τις παλαιότερες εκδόσεις να φαίνονται ξεπερασμένες, καθώς γίνονται πιο δύσκολο να ξεχωρίσουν (Baldwin et al, 2018).

1.4.7 Google+

Ένας ιστότοπος κοινωνικής δικτύωσης με πολλούς χρήστες που οι περισσότεροι θεωρούν ότι είναι πόλη-φάντασμα. Η Google συνήθιζε να θεωρεί αυτό το κοινωνικό δίκτυο ως περιεχόμενο υψηλής ποιότητας. Τουλάχιστον οι μισοί χρήστες ήταν άνδρες και εγκατέλειψαν αυτό το δίκτυο σε κάποιο σημείο. Το Google+ θεωρείται πλατφόρμα κοινωνικής δικτύωσης και συνδέει όλες τις άλλες υπηρεσίες της. Επειδή το Google+ χρησιμοποιείται για το YouTube, το Gmail και άλλες υπηρεσίες, θεωρείται πλατφόρμα κοινωνικής δικτύωσης. Οι χρήστες δημιουργούν τα δικά τους προφίλ με βασικές πληροφορίες όπως η εκπαίδευση, η εργασία και άλλες πληροφορίες. Το Google+ λειτουργεί επίσης όπως το Twitter. Δεν υπάρχουν «φίλοι» ή «σχέσεις» στην κοινωνική πλατφόρμα. Αντίθετα, οι χρήστες «κυκλώνουν» τους ανθρώπους κατηγοριοποιώντας τους σε ομάδες που ακολουθούν. Ως μέρος της αρχικής τους σελίδας, οι χρήστες ενημερώνονται για τα άτομα που κυκλώνουν (Cross et al, 2015).

Το Google+ χρησιμεύει ως βασική πλατφόρμα για κοινή χρήση και σχολιασμό περιεχομένου. Η λειτουργικότητα του Google+ είναι παρόμοια με το facebook. Ωστόσο, είναι πιο ευέλικτο καθώς διαθέτει πολλές κατηγορίες θεμάτων. Το Google+ επιτρέπει στους χρήστες να συμμετέχουν εύκολα σε διαφορετικές κοινότητες που δημιουργούνται από επιχειρήσεις, εταιρείες και άλλους οργανισμούς. Κάθε κοινότητα έχει τις δικές της αποκλειστικές σελίδες, όπου οι χρήστες μπορούν να δουν τις διαφημίσεις των επιχειρήσεων και να λαμβάνουν νέα από τον οργανισμό. Οι φωτογραφίες αποτελούν σημαντικό μέρος της πλατφόρμας επειδή υποβάλλονται σε επεξεργασία και βελτιώνονται αυτόματα μετά τη μεταφόρτωσή τους. Επιπλέον, το Hangouts παρέχει τηλεδιάσκεψη για έως και 10 χρήστες. Αυτό το κάνει διαφορετικό από άλλες πλατφόρμες κοινής χρήσης βίντεο (Dinisman & Ben-Arieh, 2016).

Το Google Plus έχει πολλές χρήσιμες λειτουργίες. Ένα από αυτά είναι το stream, το οποίο βρίσκεται στη μέση του σχεδίου τριών στηλών του Google Plus. Οι χρήστες ροών χάνουν μηνύματα από τους συνεργάτες συνομιλίας που επιλέγουν. Υπάρχει ένα πλαίσιο εισαγωγής κειμένου δίπλα σε εικονίδια για τη μεταφόρτωση φωτογραφιών και βίντεο. Επιπλέον, υπάρχει μια ροή που εμφανίζει αναρτήσεις από συγκεκριμένους κύκλους. Τα άτομα μπορούν να εισάγουν μια θέση στο πλαίσιο χρησιμοποιώντας ένα πλαίσιο εισαγωγής.

1.4.8 Youtube

Είναι ένας ιστότοπος όπου οι άνθρωποι δημοσιεύουν βίντεο, παίζουν παιχνίδια και γνωρίζουν νέα άτομα. Πάνω από ένα δισεκατομμύριο ενεργοί χρήστες το επισκέπτονται κάθε μήνα. Κάθε λεπτό ανεβαίνουν στον ιστότοπο 100 ώρες βίντεο. Ορισμένοι χρήστες το χρησιμοποιούν ως αντικατάσταση χρόνου διακοπής λειτουργίας. μπορούν να βρουν όποιο βίντεο θέλουν στον ιστότοπο. Άλλοι το χρησιμοποιούν για να κερδίσουν χρήματα ανεβάζοντας βίντεο που έχουν επισημανθεί για διαφήμιση. Η Google διατηρεί αυτό το κανάλι από το 2006. Επιτρέπει στους χρήστες να δημιουργήσουν ένα προσωπικό προφίλ και να εγγραφούν σε άλλα κανάλια, ώστε να μπορούν να ενημερώνονται όταν ανεβαίνουν τα βίντεό τους (Dake et al, 2012).

Οι χρήστες του Google+ μπορούν να ανεβάσουν βίντεο σε ένα συγκεκριμένο κανάλι, τα οποία μπορούν να αναπαραχθούν από άλλους χρήστες του Google+. Τα βίντεο έχουν ένα κουμπί «δεν μου αρέσει» και ένα κουμπί «μου αρέσει», καθώς και χώρο για σχόλια κάτω από το βίντεο. Επιπλέον, τα κανάλια που μπορούν να δημιουργήσουν οι χρήστες διαμορφώνονται σύμφωνα με τις επιθυμίες του χρήστη και ανεβάζουν βίντεο που μπορούν να αναπαραχθούν από άλλους χρήστες, αναρτήσεις που ενσωματώνουν άλλα δίκτυα. Αυτό το πρόγραμμα αναλύει τις προηγούμενες δημοσιεύσεις κάθε ατόμου πριν δημιουργήσει παρόμοιο υλικό με βάση την επιλογή του. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι αυτές οι αναρτήσεις συνήθως κερδίζουν περισσότερη προσοχή. Μπορεί να κάποιος να δει βίντεο στο YouTube χωρίς να χρειάζεται να δημιουργήσει λογαριασμό (Dake et al, 2012).

.5 Από τις Δυνατότητες στους Κινδύνους

1.5.1 Η θετική πλευρά

Οι άνθρωποι βασίζονται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ως έναν δωρεάν τρόπο επικοινωνίας. Είναι μια σημαντική πτυχή της ζωής πολλών ανθρώπων, καθώς τους επιτρέπει να μιλάνε με την οικογένεια και τους φίλους τους. Οι χρήστες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης έχουν τη δυνατότητα να συνδεθούν με άτομα από όλο τον κόσμο, να μοιραστούν κοινά ενδιαφέροντα, να μάθουν νέα πράγματα και να δημιουργήσουν κλαμπ βασισμένα σε κοινά χόμπι. Δεδομένου ότι η δημοτικότητα των μέσων κοινωνικής δικτύωσης έχει αυξηθεί τα τελευταία χρόνια, ακόμη και άτομα που δεν ενδιαφέρονται μπορούν να χρησιμοποιήσουν το Διαδίκτυο για να μοιραστούν ιδέες και να διαφημίσουν τη δουλειά τους. Επιπλέον, μπορούν να μοιράζονται μηνύματα χωρίς άμεση παρέμβαση ή ακόμη και να τα μεταδίδουν σε άλλους (Aboujaoude et al, 2015).

Οι διαδικτυακές πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης παρέχουν στους χρήστες πολλά οφέλη. Αυτά περιλαμβάνουν την εύκολη δυνατότητα αναζήτησης και προβολής φωτογραφιών, βίντεο και άλλου περιεχομένου. Οι χρήστες μπορούν επίσης να έχουν πρόσβαση σε ψυχαγωγικό περιεχόμενο, όπως βίντεο κλιπ ή παιχνίδια, μέσω ενός ενιαίου πίνακα ελέγχου. Δεδομένου ότι οι ειδήσεις ταξιδεύουν

μέσω του Διαδικτύου, άνθρωποι από όλο τον κόσμο μπορούν να μοιράζονται πληροφορίες σε σύντομο χρονικό διάστημα. Αυτό περιλαμβάνει πληροφορίες για συγκεκριμένα συμβάντα και γενικές πληροφορίες. Οι πληροφορίες μπορούν να συνδέουν ανθρώπους από διαφορετικές χώρες, πολιτισμούς, κοινωνίες και συνήθειες. Επιπλέον, μπορούν να χωριστούν από τεράστιες αποστάσεις σε όλη την υδρόγειο. Η συνεργασία με ανθρώπους από πολλούς πολιτισμούς αυξάνει την πνευματική περιέργεια και την κατανόηση. Η συνεργασία με πολλούς πολιτισμούς αυξάνει τις πιθανότητες επιτυχίας για ένα έργο ή σκοπό. Η συνεργασία με πολλούς ανθρώπους σε όλο τον κόσμο διευκολύνει την επίτευξη ενός κοινού στόχου (Kawabe et al, 2019).

Οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές μπορούν να χρησιμοποιούν τα κοινωνικά δίκτυα στις τάξεις τους για να αυξήσουν τη μάθηση και τη συνεργασία. Αυτά τα δίκτυα είναι μια νέα και καινοτόμος ιδέα γιατί ενθαρρύνουν τους μαθητές να αφιερώνουν πολύ χρόνο αλληλεπιδρώντας σε αυτά. Οι μελέτες δείχνουν ότι οι μαθητές μαθαίνουν πιο εύκολα όταν χρησιμοποιούν αυτά τα δίκτυα για δημιουργική, διασκεδαστική ή εκπαιδευτική συμμετοχή. Η σωστή λειτουργία αυτής της πρωτοβουλίας απαιτεί στενή συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των μέσων ενημέρωσης. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό επειδή η νέα τεχνολογία ενσωματώνεται απρόσκοπτα με νέα κοινωνικά δίκτυα. Μοιράζοντας τους πόρους τους και συνεργαζόμενοι με το κοινό και άλλες εταιρείες τεχνολογίας, οι εταιρείες τεχνολογίας μπορούν να δημιουργήσουν έναν πιο λειτουργικό χώρο για εκπαιδευτική πρόοδο. Η συνεργασία μεταξύ αυτών των μερών βοηθά όλους να κατανοήσουν τη λογική της δια βίου μάθησης—η οποία προέρχεται από εργαλεία Web και ιστότοπους όπως το Facebook (Astorga-Aguilar & Schmidt-Fonseca, 2019).

Οι ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης παρέχουν στους μαθητές πολυάριθμες δυνατότητες επικοινωνίας και συνεργασίας. Αυτοί οι ιστότοποι ενθαρρύνουν τους μαθητές να ανταλλάξουν ιδέες, να συνεργαστούν για να δημιουργήσουν εργασία, να δημιουργήσουν περιεχόμενο, να βελτιώσουν την έκφραση του κειμένου τους και ακόμη και να λειτουργήσουν ως δεύτερη τάξη (Blakeman, 2014). Η ομορφιά και η φιλικότητα αυτών των υπηρεσιών επεκτείνονται εύκολα και εκτός σχολικών ωρών χάρη στον εκπαιδευτικό χαρακτήρα του μαθησιακού τους περιβάλλοντος. Οι διαδικτυακές πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης εφαρμόζονται και στην

τριτοβάθμια εκπαίδευση. Οι μαθητές μπορούν να έχουν πρόσβαση σε ιστότοπους και διαδικτυακές πλατφόρμες όπου άλλοι μαθητές μοιράζονται πληροφορίες για θέματα που τους αφορούν, όπως σημειώσεις, υλικό και ηλεκτρονικά βιβλία. Αυτό συμβαίνει επειδή και οι δάσκαλοι και οι μαθητές μπορούν να είναι μέλη αυτών των τοποθεσιών, βελτιώνοντας τη σχέση μαθητή-δασκάλου και δίνοντας στους μαθητές που εργάζονται με το ίδιο πρόγραμμα πρόσβαση σε αλλαγές στο υλικό μαθημάτων, εργαστήρια, σημειώσεις και άλλα (Machimbarrena et al, 2019). Επιπλέον, αυτό επιτρέπει την καλύτερη επικοινωνία μεταξύ καθηγητών και φοιτητών στο σύνολό τους. Μετά την αποφοίτησή τους, μπορούν να το χρησιμοποιήσουν ως σκαλοπάτι σε άλλα μονοπάτια σταδιοδρομίας. Εξαιτίας αυτού, έχουν ευκαιρίες να μάθουν από ανθρώπους από όλο τον κόσμο. Επιπλέον, αυτό οδηγεί σε αύξηση του επιπέδου εκπαίδευσης και του πεδίου εφαρμογής τους (Kim, 2018).

Οι επιχειρήσεις δεν μπορούν να αποφύγουν την αλληλεπίδραση με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Είναι ένα βασικό μέρος της ζωής μας και οι άνθρωποι δεν θα το δεχόντουσαν διαφορετικά. Πολλές επιχειρήσεις έχουν διαπιστώσει ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν πολλά οφέλη. Αυτά περιλαμβάνουν αυξημένη παραγωγικότητα, συνεργασία, διαχείριση γνώσης, καινοτομία, ευθυγράμμιση εργαζομένων, δημόσιες σχέσεις, προσλήψεις και αντιμετώπιση καταστροφών. Οι επιπτώσεις που έχουν αυτοί οι ιστότοποι στις επιχειρήσεις είναι τόσο μεγάλες που ορισμένες εταιρείες λένε ότι είναι το πιο σημαντικό πράγμα για την επιτυχία τους (Zhu & Chen, 2015). Μια έρευνα της εταιρείας δημοσίων σχέσεων Burson-Marsteller διαπίστωσε ότι περισσότερες από τις μισές εταιρείες του Fortune 100 χρησιμοποιούν το Twitter. Η μελέτη έδειξε ότι τα δύο τρίτα αυτών των εταιρειών χρησιμοποιούν το Twitter για πρακτικούς σκοπούς, όπως η υποστήριξη πελατών. Επιπλέον, το 87% των εταιρειών που συμμετείχαν στην έρευνα της Palo Alto Networks χρησιμοποίησαν κάποιο είδος πλατφόρμας εταιρικής συνεργασίας. Αυτό αναφέρεται ως διαχείριση γνώσης και επιτρέπει σε άτομα που ανήκουν σε ένα κοινωνικό δίκτυο να μοιράζονται ιδέες και πληροφορίες.

Οι επιχειρήσεις μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για να συνδεθούν με πελάτες και ειδικούς. Πριν ανοίξουν αυτά τα δίκτυα, οι επιχειρήσεις δεν μπορούσαν να επικοινωνήσουν με αυτά τα άτομα. Αυτό οδήγησε στη μείωση των προσπαθειών τους να βρουν νέες ιδέες που οι άνθρωποι θα

μπορούσαν να προτείνουν για βελτίωση. Για παράδειγμα, κάποιος θα μπορούσε να προτείνει την προσθήκη μιας νέας δυνατότητας σε ένα προϊόν. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη διευκόλυνση του διαλόγου μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων(Whalen et al, 2017). Ένα παράδειγμα αυτού είναι το LinkedIn, το οποίο δείχνει πόσο αποτελεσματικά μπορούν να είναι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης στην εύρεση εργασίας. Τα κοινωνικά δίκτυα χρησιμεύουν τόσο ως μέσο επικοινωνίας όσο και ως διαφημιστικό εργαλείο. Ως εκ τούτου, είναι ένα εξαιρετικά δημοφιλές μέρος του κόσμου του μάρκετινγκ. Οι άνθρωποι έλκονται από τα κοινωνικά δίκτυα επειδή είναι ένας αποτελεσματικός τρόπος επικοινωνίας με πολλούς ανθρώπους ταυτόχρονα όταν οι παραδοσιακές μέθοδοι επικοινωνίας δεν είναι διαθέσιμες (Zeng & Gerritsen, 2014).

1.5.2 Η αρνητική πλευρά

Τα νέα μέσα έχουν αναμφισβήτητα ενισχύσει την ανάπτυξη της σύγχρονης κοινωνίας. Ωστόσο, προκαλούν επίσης παράπλευρες ζημιές που δεν μπορούν να αγνοηθούν. Η τεχνολογία έχει βαθιά επίδραση στη νοοτροπία των εφήβων. Τα κοινωνικά δίκτυα τους δίνουν την ανάγκη να βρίσκονται κοντά σε άλλους και η εικονική πραγματικότητα διευκολύνει την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των παιδιών. Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένες αρνητικές πτυχές σε αυτό. Το ένα είναι η επιθυμία να σε προσέξουν, συνορεύει με ένα ανθυγιεινό επίπεδο ναρκισσισμού. Και ένα άλλο είναι η ακραία ανάγκη να δουν, κάτι με το οποίο πολλοί έφηβοι δυσκολεύονται. Είναι ένα κοινό χαρακτηριστικό στην κουλτούρα μας και ένα με το οποίο παλεύουν πολλοί άνθρωποι (Sherman et al, 2018).

Οι Rathore et al, 2016) δηλώνουν ότι οι άνθρωποι είναι λιγότερο ικανοί να βιώσουν συναισθήματα όταν χρησιμοποιούν νέα μέσα για να επικοινωνήσουν. Οι ψηφιοποιημένοι νέοι στις σχέσεις είναι καλοί στο να δείχνουν τα συναισθήματά τους, αλλά δυσκολεύονται να τα βιώσουν. Αυτό συμβαίνει λόγω της μαζικής χρήσης των νέων μέσων. αντικαθιστά τη φυσική επικοινωνία και προωθεί τη χρήση ενός συγκεκριμένου μέσου ως αντικατάστασης. Αυτό κάνει τους ανθρώπους να γίνονται συναισθηματικά αναλφάβητοι επειδή χάνουν σημαντικές αναφορές για την κατανόηση των συναισθημάτων τους και των άλλων. Δεδομένου ότι η παρατήρηση

μιας συναισθηματικής αντίδρασης μας αναγκάζει να μοιραζόμαστε τα ίδια βάσανα, η διατήρηση διαδικτυακών σχέσεων είναι δύσκολη. Λόγω της έλλειψης ορατού αντίκτυπου στα συναισθήματα κάποιου, οι διαδικτυακές μας σχέσεις στερούνται σταθερότητας και ασφάλειας. Αυτό συμβαίνει επειδή δεν μπορούμε να παρατηρήσουμε και να αλληλεπιδράσουμε με το άλλο άτομο με ασφάλεια και φυσικά (Nadan & Kaye-Tzadok, 2018).

Αρκετοί συγγραφείς ισχυρίζονται ότι οι Digital Natives που μελετούν έχουν έλλειψη συναισθηματικής νοημοσύνης. Λένε ότι αυτό προέρχεται από τη συχνότερη χρήση ψηφιακών μέσων αντί για πρόσωπο με πρόσωπο σχέσεις. Κάποιοι μάλιστα ισχυρίζονται ότι εξαιτίας αυτών των πλεονεκτημάτων οι άνθρωποι κρύβουν δυσλειτουργικές συμπεριφορές πίσω τους. Η ανωνυμία που παρέχεται από μια οθόνη υπολογιστή δεν παρέχει καμία εγγύηση σχετικά με το ποιος αλληλεπιδρά με ποιον (Reyns et al, 2013). Αυτό συμβαίνει επειδή η αλλαγή ταυτότητας οδηγεί σε ανθρώπους που συνδέονται με άτομα με τα οποία δεν θα έπρεπε να αλληλεπιδρούν. Η ανωνυμία διευκολύνει την απόκρυψη της ταυτότητας κάποιου και οδηγεί σε πολλές αρνητικές παρενέργειες. Η χειραγώγηση γεγονότων και η πειρατεία είναι από τις πιο κοινές επιθετικές ενέργειες. Η καταδίωξη μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, η προκλητική χρήση των κοινωνικών δικτύων για τη συγκέντρωση οργής και το τρολάρισμα είναι επίσης κοινές επιθετικές ενέργειες. Το λογισμικό κατασκοπείας στον κυβερνοχώρο, που αναφέρεται επίσης ως λογισμικό κατασκοπείας, είναι μια εφαρμογή που συλλέγει πληροφορίες χωρίς την άδεια του κατόχου του. Η κακή χρήση και η διανομή πληροφοριών είναι ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα. Το spam είναι η πράξη αποστολής ανεπιθύμητων μηνυμάτων (Kessel-Schneider, 2015).

1.5.2.1 Καταστάσεις βίας στα Κοινωνικά δίκτυα

Λόγω των ψηφιακών μέσων, οι έφηβοι εκτίθενται σε βίαιο περιεχόμενο, όπως ταινίες και βιντεοπαιχνίδια. Αυτό μπορεί να προκαλέσει ψυχολογικό στρες και να οδηγήσει σε προβλήματα υγείας. Το Διαδίκτυο έχει επίσης χρησιμοποιηθεί από εγκληματικές οργανώσεις για τη διάπραξη εγκλημάτων. Επιπλέον, οι κοινοί χρήστες μπορούν να επηρεαστούν από το οργανωμένο έγκλημα μέσω γραπτών μηνυμάτων σε

συνομιλίες σε smartphone. Ο διαδικτυακός εκφοβισμός είναι μια νέα μορφή εκφοβισμού που περιλαμβάνει τη χρήση τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνιών από άτομα ή μια ομάδα. Ορίζεται ως επαναλαμβανόμενη, επιθετική συμπεριφορά που μεταδίδεται μέσω του Διαδικτύου που δυσφημεί, εκφοβίζει ή βλάπτει κάποιον. Είναι ιδιαίτερα επιβλαβές για τα θύματα μεταξύ 12 και 18 ετών (Kessel-Schneider, 2015). Ενώ πολλοί έφηβοι βιώνουν ψηφιακή βία με άλλες μορφές, πολλοί βιώνουν επίσης διαδικτυακό εκφοβισμό. Αυτή είναι μια αρνητική τάση που απασχολεί πολλούς επιστήμονες. Μία από τις κύριες αιτίες της είναι η απελευθέρωση των εφήβων από τα παραδοσιακά χωρικά και χρονικά όρια. Αυτό κάνει πολλούς να πιστεύουν ότι δεν μπορούν πλέον να ελέγξουν τις πράξεις τους ή να ζήσουν τη ζωή τους χωρίς συνέπειες (Kessel-Schneider, 2015).

Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης συνδέονται με τον διαδικτυακό εκφοβισμό επειδή διευκολύνουν την παρακολούθηση προσωπικών πληροφοριών. Ιστότοποι που κάνουν εκατομμύρια δημοσιεύσεις επιτρέπουν την ελεύθερη κοινή χρήση πολλών δεδομένων. Αυτό διευκολύνει τους δράστες του διαδικτυακού εκφοβισμού να συνδέσουν τα προσωπικά στοιχεία του θύματός τους με την πράξη του εκφοβισμού τους. Αυτό συμβαίνει επειδή οι περισσότερες περιπτώσεις εκφοβισμού συνδέονται με πλατφόρμες μέσων κοινωνικής δικτύωσης, όπως το Facebook και το Twitter. Εκτός από τον παραδοσιακό εκφοβισμό, η βιβλιογραφία για τον διαδικτυακό εκφοβισμό έχει συμβάλει στην κατανόηση συγκεκριμένων χαρακτηριστικών που τον ξεχωρίζουν από τον συμβατικό εκφοβισμό. Το πιο αξιοσημείωτο είναι ότι το θύμα του διαδικτυακού εκφοβισμού συνήθως δεν γνωρίζει την ταυτότητα του παρενοχλητή του/της χάρη στην ανωνυμία και την έλλειψη αντιπαράθεσης πρόσωπο με πρόσωπο (Goh et al, 2013). Ωστόσο, ο διαδικτυακός εκφοβισμός δεν εμφανίζεται σε πραγματικό περιβάλλον. Αντίθετα, συμβαίνει πίσω από μια οθόνη υπολογιστή ή ένα κινητό τηλέφωνο χωρίς ανιχνεύσιμο ψηφιακό αποτύπωμα. Οι νταήδες έχουν επίσης ψηφιακά avatar ή ψευδώνυμα. Επιπλέον, τα θύματα του διαδικτυακού εκφοβισμού δεν μπορούν να περιμένουν απόρρητο — μπορεί να προσβληθούν, να παρενοχληθούν και να παρακολουθηθούν χωρίς όρια (Hang & Nairn, 2014).

Ο διαδικτυακός εκφοβισμός παρουσιάζει νέες απειλές για τα θύματα που υπερβαίνουν την ποσοτική και ποιοτική βλάβη που προκαλείται από τον παραδοσιακό εκφοβισμό. Συμβαίνει οποιαδήποτε στιγμή της ημέρας ή της νύχτας, ανεξάρτητα από το πού συμβαίνει συνήθως ο παραδοσιακός εκφοβισμός. Αυτές οι

νέες απειλές προέρχονται από τη χρήση ψηφιακών συσκευών ως όπλων. Αυτό επιτρέπει επίσης στους διαδικτυακούς εκφοβιστές να παραβιάζουν το απόρρητο των θυμάτων με οποιαδήποτε σύνδεση τους με μια ηλεκτρονική συσκευή. Οι διαδικτυακοί εκφοβιστές είναι πιο πιθανό να είναι μόνιμοι εκφοβιστές από ό,τι πρόσωπο με πρόσωπο. Αυτό οφείλεται στη φύση της επικοινωνίας σε ένα ψηφιακό περιβάλλον. Οι επαναλαμβανόμενες επιθετικές ενέργειες ενός νταή με την πάροδο του χρόνου πρέπει να επανεξεταστούν υπό το φως αυτού. Για παράδειγμα, εάν ένας νταής αναρτήσει ένα βίντεο ή μια ανάρτηση ιστολογίου που δείχνει τις ενέργειές του σε χιλιάδες παρευρισκόμενους, μπορεί να προκαλέσει πιθανή βλάβη στα θύματά του χωρίς να επαναλάβει τη δράση με την πάροδο του χρόνου (Dwivedi et al, 2015).

Σε αντίθεση με τον παραδοσιακό εκφοβισμό πρόσωπο με πρόσωπο, ο διαδικτυακός εκφοβισμός είναι γραπτή επικοινωνία που δεν αντανακλά τον πόνο του θύματος. Στην πραγματικότητα, οι άνθρωποι δεν μπορούν να δουν ο ένας τον άλλον σε πραγματικό χρόνο. Αυτό σημαίνει ότι όταν ο επιτιθέμενος δεν αντιμετωπίζει αρνητικές συνέπειες, δεν θα καταλάβει πόσο πληγώνουν το θύμα οι πράξεις του. Αυτό σημαίνει επίσης ότι δεν θα ξέρει πόσο απογοητευμένοι και ταπεινωμένοι τους κάνουν να νιώθουν. Ως αποτέλεσμα, οι διαδικτυακοί εκφοβιστές συχνά γίνονται ακόμη πιο επιθετικοί προς τα θύματά τους (Andreassen et al, 2017). Είναι πλέον γνωστό ότι οι νέοι ψηφιακοί ιθαγενείς - έφηβοι που ζουν στο διαδίκτυο - αντιμετωπίζουν αυξημένα ψυχολογικά προβλήματα από τον διαδικτυακό εκφοβισμό. Το άγχος που προκαλείται από τον εκφοβισμό είναι αποτέλεσμα των πολλών ανθρώπων που εμπλέκονται στον παραδοσιακό εκφοβισμό και της επιρροής του περιεχομένου των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στα smartphone. Αυτοί οι παράγοντες αναγκάζουν τα θύματα να χάσουν την αυτοπεποίθησή τους, να δυσκολεύονται να εστιάσουν στο σχολείο, να αναπτύξουν αγχώδεις διαταραχές και ακόμη και να κάνουν απόπειρα αυτοκτονίας. Το νέο φαινόμενο του εθισμού στο Διαδίκτυο γίνεται ολοένα και πιο συχνό στους νέους. Αυτή η ταλαιπωρία περιλαμβάνει την απορρόφηση από τη χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας που η καθημερινή ζωή γίνεται ανύπαρκτη. Γρήγορα μετατρέπεται σε έναν πλήρη εθισμό συγκρίσιμο με την κατάχρηση ναρκωτικών, με δραματικές συνέπειες για όσους πλήττονται. Οι άνθρωποι που αναζητούν καταναγκαστικά πληροφορίες για σχέσεις, σεξ, τζόγο στο διαδίκτυο μπορεί να εθιστούν (Fan et al, 2016).

Τα smartphone έχουν γίνει μια δημοφιλής ψηφιακή συσκευή μεταξύ των μικρών παιδιών. Πολλοί τα θεωρούν παιχνίδι. Επειδή τα smartphone γίνονται πιο προηγμένα και ευέλικτα, περισσότερα παιδιά αναπτύσσουν εθισμό στην τεχνολογία και μπορεί ακόμη και να αγνοούν την οικογένειά τους. Η φορητότητα και η άμεση πρόσβαση του τηλεφώνου ενθαρρύνει τους νέους να το αναζητήσουν. Επιπλέον, η αμεσότητα των smartphone τα κάνει ελκυστικά στους νέους που ενδιαφέρονται να συνδεθούν με άλλους ανθρώπους και να είναι κοινωνικοί. Αυτή η κοινωνική φύση των τηλεφώνων συνδέεται με τα συναισθήματα και την επιθυμία των νέων να είναι κοντά στους άλλους (Cross et al, 2015). Οι Aslam & Karjaluo (2017) στην έρευνα τους συνδέουν την υπερβολική χρήση των κοινωνικών δικτύων με παρόμοια συμπτώματα με την κατάθλιψη. Η συνεχής σύγκριση της ζωής κάποιου με τη ζωή των άλλων μπορεί να προκαλέσει αισθήματα κατωτερότητας και να κάνει τους ανθρώπους να πιστεύουν ότι η ζωή τους είναι ανεκπλήρωτη και βαρετή. Αυτό μπορεί να κάνει τους νέους να νιώθουν πιο απομονωμένοι και άδειοι και να τους παρακινήσει να κάνουν αρνητικές σκέψεις ή ακόμα και να αναπτύξουν μια λανθάνουσα περίπτωση κατάθλιψης. Ο Baldwin et al (2018) δήλωσε ότι αυτό μπορεί να επιδεινώσει τη μοναξιά και την κενότητα, γεγονός που μπορεί να προκαλέσει στιγμές κατάθλιψης ή να επιδεινώσει τα ήδη υπάρχοντα συμπτώματα κατάθλιψης.

Η πρόσβαση σε πληροφορίες στο διαδίκτυο μπορεί να αποτελέσει σοβαρή απειλή για το απόρρητό μας. Ακόμη και η περιστασιακή κοινή χρήση μπορεί να γίνει επικίνδυνη εάν δεν κατανοούμε τους κανονισμούς. Οι προσωπικές πληροφορίες που κοινοποιούνται στο διαδίκτυο μπορούν να χρησιμοποιηθούν εναντίον χρηστών ή ακόμη και να κλαπούν. Τα πιθανά θύματα είναι συχνά νέοι ηλικιακά και νέοι στην τεχνολογία. Στην πραγματικότητα, ακόμη και χρήστες που δεν γνωρίζουν την τεχνολογία μπορούν να γίνουν στόχοι εκβιαστών που κλέβουν τα τραπεζικά στοιχεία και τις φωτογραφίες τους ενώ απειλούν να τις μοιραστούν στο Διαδίκτυο. Οι άνθρωποι είναι επιφυλακτικοί σχετικά με την κοινή χρήση προσωπικών πληροφοριών όταν έχουν μια ευπάθεια—αλλά κάθε μέρα, περισσότεροι άνθρωποι μοιράζονται περισσότερες πληροφορίες από ποτέ (Cross et al, 2015).

Η τρέχουσα κατάσταση των τεχνολογικών εξελίξεων παρέχει εργαλεία που επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό κάθε πτυχή της ζωής μας. Αυτά τα εργαλεία αλλάζουν

τις γνωστικές μας διαδικασίες και τις καθημερινές μας ενέργειες αλλάζοντας τον τρόπο που σκεφτόμαστε και αλληλεπιδρούμε με τον κόσμο. Ο διάχυτος υπολογισμός αναφέρεται στην ιδέα ότι τα υπολογιστικά συστήματα δεν περιορίζονται πλέον σε συσκευές που προορίζονται για συγκεκριμένους σκοπούς (Dake et al, 2012). Αντίθετα, αυτά τα συστήματα θεωρούνται μέρος των καθημερινών αντικειμένων και υπηρεσιών – κάτι που μας οδηγεί να ρυθμίζουμε τις πράξεις, τις σκέψεις, την ύπαρξη και τη σχέση μας με τον κόσμο. Είναι δυνατή η αποτελεσματική καταπολέμηση της ανθυγιεινής χρήσης του Διαδικτύου, του διαδικτυακού εκφοβισμού και των εθισμών μόνο μέσω ακριβών εκπαιδευτικών προγραμμάτων για εφήβους. Πρέπει να γνωρίζουν ότι το Διαδίκτυο δεν είναι ένα αντικειμενικό μέσο. τραβάει τους χρήστες διεγείροντάς τους διακριτικά με ήχους και ειδοποιήσεις. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο είναι σημαντικό τα προγράμματα να προωθούν την ευαισθητοποίηση σχετικά με τους κινδύνους του Διαδικτύου και της νέας τεχνολογίας (Dinisman & Ben-Arieh, 2016).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΦΗΒΕΙΑ

2.1 Η Εφηβεία

Η εφηβεία είναι μια συγκεκριμένη περίοδος ανάπτυξης που προσδιορίζεται από μια συγκεκριμένη ηλικία. Ωστόσο, δεν θεωρούνταν πάντα σημαντικό ορόσημο στη ζωή. Αντίθετα, αγνοήθηκε για μεγάλο χρονικό διάστημα από τους περισσότερους πολιτισμούς. Αυτό συμβαίνει επειδή πολλές κοινωνίες με χαμηλή τεχνολογική και επιστημονική πρόοδο δεν θεωρούν την εφηβεία ή την προ - εφηβεία ως σημαντικό στάδιο στη ζωή. Συσχετίζουν ακόμη και την ηλικία έναρξης στη σεξουαλικότητα ως δείκτη της ενηλικίωσης. Η εφηβεία είναι μια περίοδος μετάβασης κατά την οποία οι νέοι μεταβαίνουν σωματικά και συναισθηματικά στην ενηλικίωση (Nicola, 2019). Οι κοινωνίες με παρατεταμένες περιόδους εκπαίδευσης έχουν ηλικιακά στάδια για τους εφήβους, επειδή θεωρείται απαραίτητος χρόνος για την προετοιμασία τους για ανεξαρτησία. Σε αυτές τις κοινωνίες, οι έφηβοι θεωρούνται ενήλικες εάν έχουν επαρκή βασική εκπαίδευση (στα 18 ή 21 περίπου έτη). Αντίθετα, οι λιγότερο ανεπτυγμένες κοινωνίες δεν έχουν επίσημες ηλικιακές φάσεις. Ο σκοπός των τελετών έναρξης της εφηβείας που κάνουν (λόγου χάριν κάποιες φυλές στην Αφρική) είναι να ενημερώσουν τόσο τα παιδιά όσο και την κοινότητα ότι είναι μέλη της ενήλικης πια ομάδας. Αυτές οι τελετές γίνονται και θεωρούνται ως ένας τρόπος για τα νεαρά μέλη να ανακοινώσουν την είσοδό τους στην ενηλικίωση (Kircaburun & Griffiths, 2018).

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, η εφηβεία καλύπτει την περίοδο από 10 έως 20 χρόνια στη ζωή ενός ατόμου. Είναι ένα μεταβατικό στάδιο μεταξύ της παιδικής ηλικίας και της ενηλικίωσης που επηρεάζει το σώμα, το μυαλό, την καρδιά και την κοινωνική ανάπτυξη. Οι φάσεις της εφηβείας είναι αρχικές (11-14), μεσαίες (14-17) και όψιμες ή αλλιώς τελικές (17-20). Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, η ανάπτυξη και στους τέσσερις βιοκοινωνικούς τομείς - σωματική, γνωστική, συναισθηματική και κοινωνική - αυξάνεται και μειώνεται δραματικά. Αυτή η φάση είναι μια φάση ακραίας αλλαγής και έντασης με ρυθμό που μπορεί να φανεί και στα δύο φύλα (Oberst et al, 2016).

Οι έφηβοι βιώνουν μια ραγδαία αλλαγή στη σωματική τους ανάπτυξη, με αύξηση τόσο στο ύψος όσο και στο βάρος. Τα όργανά τους υφίστανται επίσης σημαντική

φυσική ανάπτυξη, καθώς και την ικανότητα αναπαραγωγής. Αυτές οι αλλαγές εμφανίζονται επίσης στο γνωστικό πεδίο, συγκεκριμένα στην αφηρημένη σκέψη και στην επίλυση προβλημάτων (Nicola, 2019). Επιπλέον, η εφηβεία αυξάνει τη δυνατότητα δημιουργικού καταιγισμού ιδεών και συστηματικής επίλυσης προβλημάτων. Κατά τη διάρκεια των εφηβικών ετών, η ψυχική κατάσταση ενός ατόμου βιώνει κυμαινόμενα συναισθήματα που είναι δύσκολο να ελεγχθούν. Αυτό συμβαίνει επειδή οι έφηβοι συχνά ενεργούν με βάση το ένστικτο και όχι με βάση τη λογική. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου η συμπεριφορά των εφήβων μπορεί να χαρακτηριστεί από επαναστατικότητα και αδιαφορία για την εξουσία. Τέλος, οι κοινωνικές τάσεις αποκαλύπτουν ότι οι έφηβοι δεν σέβονται καθόλου την εξουσία των ενηλίκων. Αντίθετα, επιθυμούν την αποδοχή από τους συνομηλίκους τους (Reich et al, 2018).

Οι έφηβοι περνούν μια περίοδο εγωκεντρισμού, το οποίο δεν υποδηλώνει ηθική ή κρίση, απλώς αναπτυξιακό γεγονός - περιγράφει απλώς την τάση του αναπτυσσόμενου παιδιού να επικεντρώνεται στον εαυτό του. Η έρευνα του Elkind προτείνει ότι οι έφηβοι εμφανίζουν 3 μορφές εγωκεντρισμού. Το ένα είναι το «φανταστικό κοινό», το οποίο χρησιμοποιούν για να αισθάνονται σημαντικοί. Ένα άλλο είναι ο «προσωπικός μύθος», τον οποίο χρησιμοποιούν για να εξηγήσουν την ταυτότητά τους. και το τελευταίο είναι το «εγω-συντονικό», που ορίζεται από τη Carbonell et al (2013) ως «μια υγιή λειτουργία του εγώ από μόνη της».

Οι Botou & Marsellos (2018) ισχυρίζονται ότι ο εγωκεντρισμός των εφήβων τους κάνει να πιστεύουν ότι παρακολουθούνται συνεχώς από ένα φανταστικό κοινό. Σύμφωνα με αυτό, πιστεύουν ότι όλοι γύρω τους είτε τους θαυμάζουν είτε τους κατακρίνουν. Αυτό σχετίζεται με την τάση τους να παρακινούνται έντονα από την πίεση των συνομηλίκων. Οι έφηβοι θα προσαρμόσουν τα ενδιαφέροντα και τη συμπεριφορά τους στις απαιτήσεις των συνομηλίκων τους για να φανούν δημοφιλείς. Οι Kaur (2016) δηλώνουν ότι οι έφηβοι που αναπτύσσουν έναν προσωπικό μύθο αντλούν την αίσθηση ότι ξεχωρίζουν από όλους λόγω των συναισθημάτων τους. Πιστεύουν ότι κανείς δεν μπορεί να τους καταλάβει λόγω του πόσο διαφορετικοί νιώθουν από τον κόσμο γύρω τους. Οι ειδικοί στην ανάπτυξη συμφωνούν ότι οι έφηβοι αναπτύσσουν συναισθηματική ζωή αλληλεπιδρώντας με τις οικογένειές τους και τις πολιτιστικές προσδοκίες που υπάρχουν στις κοινότητές τους. Αυτό το δεύτερο

χαρακτηριστικό τονίζει τον ζωτικό ρόλο που παίζουν τα κοινωνικά πλαίσια στη διαμόρφωση των συναισθημάτων ενός εφήβου.

Οι έφηβοι βιώνουν σημαντικές αλλαγές σε πολλούς τομείς ανάπτυξης. Αυτές οι αλλαγές οφείλονται στις αλληλεπιδράσεις μεταξύ της σωματικής, ψυχικής, κοινωνικής και πολιτιστικής τους ανάπτυξης. Ενώ αυτοί οι παράγοντες επηρεάζουν ο ένας τον άλλον, κανένας από αυτούς δεν είναι ο κύριος υποκινητής της ανάπτυξης. Αντίθετα, οι οικογένειες και η κοινωνία ανταποκρίνονται διαφορετικά σε κάθε άτομο. Αυτό οδηγεί σε ορισμένες προσδοκίες από κάθε μέλος καθώς και σε ποικίλες απαντήσεις και από τα δύο (George & Odgers, 2015) . Κατά την εφηβεία, η διαδικασία αυτο-διαμόρφωσης του νεαρού ενήλικα απαιτεί να παλεύει με συγκρούσεις ταυτότητας και να παλεύει με την ψυχολογική ευαλωτότητα. Κάνουν επίσης μια προσπάθεια να εδραιώσουν μια ταυτότητα και να αντιμετωπίσουν κρίσεις ταυτότητας. Μερικοί σύγχρονοι ψυχολόγοι πιστεύουν ότι η ανάγκη του ατόμου να χτίσει τη δική του ταυτότητα είναι ένα από τα πιο σημαντικά αναπτυξιακά καθήκοντα κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου στη ζωή του. Αυτό συμβαίνει γιατί τους επιτρέπει να σχηματίσουν μια μοναδική προσωπικότητα και να προσδιορίσουν τις πτυχές του χαρακτήρα τους που πρέπει να καλλιεργήσουν προχωρώντας μπροστά. Επιπλέον, η καθιέρωση της ταυτότητάς του επιτρέπει σημαντικές σχέσεις με άλλους ανθρώπους που είναι βαθιές και ουσιαστικές (Luo et al, 2019).

2.2 Εννοιολογική προσέγγιση, θεωρίες και προσεγγίσεις

Οι κοινωνικές σχέσεις των εφήβων άρχισαν να αποτελούν αντικείμενο μελέτης από τη δεκαετία του 1960 από τους ψυχολόγους. Η γνώση αυτή βοηθά να κατανοηθούν οι σχέσεις του εφήβου με άλλους εφήβους. Η εξέταση αυτών των εμπειριών απαιτεί την κατανόηση των πολλαπλών και αλληλένδετων επιπέδων της αλληλεπίδρασης των εφήβων, τα οποία περιλαμβάνουν την ατομική αλληλεπίδραση, τις δυαδικές σχέσεις και τις ομαδικές αλληλεπιδράσεις (Borca et al (2015), Οποιαδήποτε κοινωνική ανταλλαγή μεταξύ δύο ανθρώπων θεωρείται «αλληλεπίδραση» και μπορεί να συμβαίνει για μεγάλο χρονικό διάστημα. Οι επιστήμονες που μελετούν τις αλληλεπιδράσεις των εφήβων διακρίνουν τρεις τάσεις στη συμπεριφορά τους. Είναι α) να πλησιάζουν άλλους ανθρώπους, β) να αντιτίθενται σε άλλους ανθρώπους και γ)

να αποφεύγουν τους άλλους ανθρώπους. Οι αλληλεπιδράσεις των εφήβων με τις ομάδες συνομηλίκων αυξάνονται δραματικά μεταξύ των ηλικιών 12 και 15 ετών και στη συνέχεια γίνονται πιο περίπλοκες (Chassiakos et al, 2016).

Οι σχέσεις των εφήβων με τους συνομηλίκους τους δεν υπερβαίνουν απλώς τις αλληλεπιδράσεις με άλλους εφήβους. Αντίθετα, αυτές οι σχέσεις αυξάνονται και περιλαμβάνουν συναισθήματα και προσδοκίες που σχετίζονται με πολυάριθμες αλληλεπιδράσεις μεταξύ δύο ανθρώπων που γνωρίζουν. Καθώς οι περισσότεροι έφηβοι ωριμάζουν, μπορούν να δημιουργήσουν κοινωνικές σχέσεις και να αλληλεπιδράσουν μεταξύ τους. Πολλές σχολές σκέψης και κάποιες θεωρίες, αναπτυξιακές και κοινωνικές, υποστηρίζουν ότι αυτή η δύναμη πηγάζει από το μυαλό τους και αφορά κυρίως την επιθυμία ενός ατόμου να συνδεθεί είτε με τον εαυτό του είτε με άλλους. Ωστόσο, άλλες θεωρίες σχετίζονται με την επιθυμία για κοινωνική σύνδεση. Ένας αριθμός σχολών σκέψης προέκυψε από την αρχική ανάπτυξη και τις κοινωνικές θεωρίες. Άλλες θεωρίες προέκυψαν χάρη στην προσοχή που έλαβαν αυτές οι αρχικά ανεπτυγμένες θεωρίες και περιελάμβαναν επιχειρήματα με βάση την πίεση των συνομηλίκων και τις οικογενειακές αλληλεπιδράσεις (Dhir et al, 2017).

Ο Χάρι Σάλιβαν, ψυχολόγος, ανέπτυξε την ιδέα της διαπροσωπικής ψυχολογίας το 1953. Πίστευε ότι τα βρέφη προσκολλώνται στις μητέρες τους επειδή αυτή η πρώιμη σχέση διαμορφώνει τον τρόπο με τον οποίο κατανοούν τον εαυτό τους και την αίσθηση του άγχους. Όπως αναφέρει, τα δύο μέρη του εαυτού είναι καλά και κακά, τα οποία καθορίζουν πότε το καθένα αισθάνεται ευχαρίστηση ή πόνο. Ο μη-εαυτός είναι το μέρος του εαυτού που απορρίπτεται από τον Σάλιβαν επειδή συνδέεται με το άγχος. Οι σχέσεις των εφήβων με τους παιδαγωγούς και τους φίλους τους ή τους συμμαθητές τους αρχίζουν να ανταγωνίζονται με τη θετική επιρροή που έχουν οι γονείς τους πάνω τους. Καθώς συμβαίνει αυτό, το θέλω για την κοινωνική αποδοχή γίνεται σιγά-σιγά μία από τις πιο σημαντικές πηγές αυτοεκτίμησης του εφήβου. Οι στενές φιλικές σχέσεις με ένα άτομο του ίδιου φύλου γίνονται εξαιρετικά σημαντικές κατά την προ-εφηβική ηλικία όπως και οι σεξουαλικές σχέσεις με άτομα του αντίθετου φύλου είναι τόσο σημαντικές στην εφηβεία (Griffiths & Kuss, 2017).

Η θεωρία της προσκόλλησης αναπτύχθηκε από την ψυχοδυναμική προσέγγιση, η

οποία δήλωσε ότι τα βρέφη αναπτύσσουν μια εσωτερική αναπαράσταση άλλων ανθρώπων που αντικατοπτρίζει τις σχέσεις τους μαζί τους. Αυτή η θεωρία επικεντρώθηκε στον τρόπο με τον οποίο τα άτομα χρησιμοποιούν μια καθιερωμένη μέθοδο αλληλεπίδρασης με άλλους που δεν αλλάζει με την πάροδο του χρόνου – μοντέλα που είναι υγιή και διευκολύνουν τις θετικές κοινωνικές αλληλεπιδράσεις προωθούν τις φιλίες στη νεολαία. Για να εξελιχθούν σε κοινωνικά λειτουργικούς ενήλικες, οι νέοι πρέπει να δημιουργήσουν δεσμούς με άλλους ανθρώπους. Αυτός είναι ο κύριος στόχος της ανθρώπινης ανάπτυξης (Kircaburun & Griffiths, 2018). Οποιοδήποτε είδος συμπεριφοράς προσκόλλησης έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ή τη διατήρηση στενού δεσμού με ένα άλλο άτομο για το οποίο ενδιαφέρεται το άτομο. Από την αρχή του σχηματισμού της, η θεωρία της προσκόλλησης επικεντρώθηκε στη σημασία των προσκολλήσεων και των δεσμών στον επηρεασμό των σχέσεων και περιέγραψε επίσης δύο τύπους φυσιολογικής ανάπτυξης. Ο πρώτος είναι η επιδίωξη δεσμών ή προσκολλήσεων, που συνοδεύεται από μια ορισμένη φυσιολογική εξέλιξη. Ο δεύτερος είναι η επιδίωξη της ατομικής διαφοροποίησης, η οποία γίνεται παράλληλα με την ανάπτυξη ενός βρέφους. Αυτή η διαπίστωση έγινε από τους επιστήμονες νωρίς και οφειλόταν στο γεγονός ότι αυτές οι πρώιμες βρεφικές ικανότητες σήμαιναν ότι τα βρέφη επικοινωνούσαν ενεργά με τις μητέρες τους (Nesi et al, 2018).

Επί του παρόντος, πολλοί ερευνητές χρησιμοποιούν την κοινωνικο-πολιτισμική προσέγγιση για να κατανοήσουν τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις. Αυτή η έννοια προϋποθέτει ότι οι πεποιθήσεις, η γλώσσα και τα εργαλεία επικοινωνίας των ατόμων αλλάζουν ως μέρος της ανάπτυξής τους. Υποδηλώνει επίσης ότι η κουλτούρα ενός ατόμου επηρεάζει τον τρόπο που σκέφτεται. Ορισμένες άλλες θεωρίες χρησιμοποιούν αυτή την προσέγγιση ως βάση. Οι έφηβοι έχουν μια φυσική επιθυμία να ανήκουν σε μια κουλτούρα και να αρχίσουν να χτίζουν την κατανόηση του κοινωνικού τους περιβάλλοντος από τη στιγμή που γεννιούνται. Αυτό συμβαίνει γιατί πρέπει να μάθουν και να ζουν μέσα στον πολιτισμό τους, ανεξάρτητα από το περιεχόμενό του (Nicola, 2019).

Αγκαλιάζοντας το μοντέλο του οικοσυστήματος, οι θεωρητικοί υποστηρίζουν ότι η κοινωνική ανάπτυξη και η γνωστική ικανότητα ενός παιδιού ενημερώνονται και οι

δύο από τις αλληλεπιδράσεις του με άλλους ανθρώπους (Παπάζογλου, 2014). Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, η σημασία των σχολικών σχέσεων εδραιώνεται από έρευνες που δείχνουν ότι τόσο οι θετικές όσο και οι αρνητικές επιρροές μπορούν να έχουν σημαντικό αντίκτυπο στην ανάπτυξη του παιδιού. Αυτές οι ιδέες ενισχύθηκαν περαιτέρω όταν οι θεωρητικοί εξέτασαν πώς η δομή ενός σχολικού συστήματος μπορεί να επηρεάσει τη συμπεριφορά. Αυτή η σχολή σκέψης δηλώνει ότι η μελέτη των αλληλεπιδράσεων θα πρέπει να περιλαμβάνει περισσότερα από τις προσωπικές σχέσεις μέσα σε ένα δυαδικό σύστημα, όπως η οικογένεια ή η σχολική τάξη (Oberst et al, 2016). Ακόμα, θα πρέπει να περιλαμβάνει τη μελέτη του ευρύτερου πολιτιστικού και ιστορικού πλαισίου. Αυτό προκαλεί σημαντικές αλλαγές στην καθημερινή ζωή των εφήβων που τους βοηθούν να αναπτύξουν νέες δεξιότητες (Παπάζογλου, 2014).

Κάποιες θεωρίες επισημαίνουν τη σημασία του συστήματος πεποιθήσεων, των αξιών και των τάσεων ενός ατόμου. Πιστεύουν ότι αυτά τα πράγματα δημιουργούν ένα σύστημα που επηρεάζει τον τρόπο που σκέφτεται, αισθάνεται και ενεργεί ένα άτομο. Όταν κάποιος άλλος επικυρώνει το σύστημά του, αναπτύσσει μια έλξη προς αυτόν. Αυτές οι θεωρίες θεωρούν σημαντικές την κοινωνική συμφωνία, τη γνωστική ισορροπία και την ατομική ανάγκη (Reich et al, 2018). Οι Goffman, Mead και Blumer τόνισαν τη σημασία της εξέτασης των αλληλεπιδράσεων σε μικρότερη κλίμακα στις θεωρίες τους. Αυτά περιελάμβαναν την εξέταση της οικογένειας, της σχολικής τάξης και των ομάδων συνομηλίκων. Κατανοώντας αλληλεπιδράσεις όπως αυτές, οι θεωρητικοί μπορούν να μάθουν περισσότερα για το πώς η εικόνα του εαυτού και η αυτοαντίληψη επηρεάζονται από την παρέμβαση άλλων ανθρώπων (Σιδηροπούλου, 2019).

Πριν κατανοήσουμε τις γνωστικές, συναισθηματικές, φυσικές και κοινωνικές διαδικασίες ενός ατόμου, πρέπει να εξετάσουμε τη θεωρία της κοινωνικο-γνωστικής ανάπτυξης. Αυτό δηλώνει ότι τα άτομα είναι ικανά για αυτοαντίδραση, ρύθμιση και δημιουργία. Αν και αντιδρούν στον κόσμο γύρω τους, δεν οδηγείται κανείς από ανεξέλεγκτες αντιδράσεις. Αντίθετα, οι αντιδράσεις τους βασίζονται σε συνειδητές επιλογές. Αυτές οι επιλογές οδηγούν σε αλλαγές στη συμπεριφορά και τα συναισθήματα καθώς και στο περιβάλλον. Τελικά, αυτές οι αποφάσεις επηρεάζουν τόσο τις περιβαλλοντικές συνθήκες όσο και τις ψυχικές καταστάσεις. Αρκετοί

ερευνητές εστίασαν τόσο στις συναισθηματικές όσο και στις γνωστικές πτυχές της ανθρώπινης ικανότητας. Κάποιοι μελέτησαν πώς οι άνθρωποι επεξεργάζονται τις πληροφορίες, ενώ άλλοι μελέτησαν κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες (Spies et al, 2013). Μια συγκεκριμένη μελέτη δείχνει πώς Gentina & Chen (2019) εστίασαν σε προηγμένες κοινωνικές ικανότητες που οδηγούν σε θετικά αποτελέσματα. Κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι έφηβοι είναι σε θέση να κατανοήσουν τα συναισθήματα των άλλων πριν μπορέσουν να κατανοήσουν τις σκέψεις και τις προθέσεις. Πιστεύει ότι η αυξανόμενη κοινωνική ικανότητα επηρεάζεται από τρεις διαδικασίες: συναισθηματικό περιβάλλον, οικογενειακές συζητήσεις και προσπονητικό παιχνίδι. Οι έφηβοι μπορούν να κατανοήσουν γρήγορα τα συναισθήματα των άλλων ανθρώπων. Επιπλέον, οι έφηβοι αναπτύσσουν ένα ευρύ φάσμα δεξιοτήτων σε μόλις 2 χρόνια. Αυτές οι δεξιότητες περιλαμβάνουν επίλυση συγκρούσεων, πειράγματα και είσοδο σε μια νέα κοινωνική ομάδα και τους κάνουν να χτίζουν και να διατηρούν φιλίες ολοκληρώνοντας διάφορες σχολικές εργασίες μαζί.

Διάφορες θεωρίες και μοντέλα έχουν δημιουργηθεί από επιστήμονες που επιδιώκουν να συσχετίσουν την κοινωνική ικανότητα με τη γνώση, τις δεξιότητες και τις συμπεριφορές. Ένα παράδειγμα είναι το μοντέλο τριών συστατικών. Αυτό το μοντέλο καθορίζει μια ιεραρχία κοινωνικής ικανότητας με το πιο προηγμένο επίπεδο να είναι η κοινωνική προσαρμογή. Η ικανότητα ενός ατόμου να αποδίδει καλά σε αυτήν την κλίμακα είναι το αποτέλεσμα της εκπαίδευσής του και της έκθεσής του σε διαφορετικές καταστάσεις. Η ιεραρχία των αναγκών στο μοντέλο ξεκινά με τους αναπτυξιακά κατάλληλους κοινωνικούς στόχους και στη συνέχεια συνεχίζει με τη συμμόρφωση και την απόδοση των κοινωνικών κριτηρίων. Στο κάτω μέρος βρίσκονται συγκεκριμένες ικανότητες όπως η συναισθηματική ρύθμιση, η γνωστική, η φανερή συμπεριφορά, οι κοινωνικές δεξιότητες και τα κοινωνικά πρότυπα. Αυτές οι ικανότητες καθορίζουν τις συνολικές κοινωνικές δεξιότητες ενός ατόμου (Christakis & Fowler, 2010).

καθήκοντα.

Το μοντέλο επεξεργασίας πληροφοριών επικεντρώθηκε άμεσα στις γνωστικές διαδικασίες. Επειδή οι έφηβοι μαθαίνουν την κοινωνική γνώση μέσω των αλληλεπιδράσεων, αναπτύσσουν κοινωνικές δεξιότητες και δομές συμπεριφοράς που

τους βοηθούν να σχηματίσουν πεποιθήσεις και να δημιουργήσουν σχέσεις (Carbonell et al, 2013). Κατά τη διάρκεια των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων, αναπτύσσουν γνωστικά σχήματα που επηρεάζουν την επεξεργασία των πληροφοριών τους σε μεταγενέστερες καταστάσεις. Αυτό συμβαίνει επειδή οι έφηβοι επεξεργάζονται πληροφορίες με βάση τα γνωστικά τους σχήματα, τα οποία διαμορφώνουν τις μετέπειτα αποφάσεις και τις αλληλεπιδράσεις τους. Τα γνωστικά σχήματα των εφήβων αναπτύσσονται με την πάροδο του χρόνου καθώς επεξεργάζονται πληροφορίες από το περιβάλλον τους. Αυτά τα πλαίσια επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο οι έφηβοι επεξεργάζονται πληροφορίες σχετικά με κοινωνικοοικονομικούς, βιολογικούς και γονικούς παράγοντες όπως η πίεση των συνομηλίκων, η πειθαρχία και η φτώχεια (Botou & Marsellos, 2018).

2.3 Τα είδη των σχέσεων στην εφηβεία

Οι διαφορετικές απόψεις για τις σχέσεις των εφήβων προέρχονται από διαφορετικές θεωρίες. Η επικρατούσα ψυχολογική θεωρία δηλώνει ότι οι σχέσεις των εφήβων συνυπάρχουν με συνομηλίκους, οι οποίοι μπορεί να είναι είτε δημοφιλείς είτε μη δημοφιλείς. Επιπλέον, παραμέληση, αποδοχή και ακόμη και ανταγωνισμός λέγεται ότι συμβαίνουν σε αυτές τις σχέσεις. Αυτό οδηγεί στη δημιουργία πολλών διαφορετικών κατηγοριών για εφηβικές φιλίες: καλοί φίλοι, κοινοί φίλοι, απλές γνωριμίες και μονόπλευρες φιλίες. Αυτές οι σχέσεις φιλίας εξυπηρετούν επίσης διαφορετικούς σκοπούς. Μερικοί πιστεύουν ότι αυτές οι σχέσεις βοηθούν τους εφήβους να αντιμετωπίσουν το συναισθηματικό στρες και τη μοναξιά. Άλλοι πιστεύουν ότι παρέχουν συντροφικότητα και συναισθηματική υποστήριξη μεταξύ άλλων (George & Odgers, 2015).

Σχέσεις τόσο σε ομαδικό όσο και σε προσωπικό επίπεδο έχουν παρατηρηθεί σε μεγαλύτερα παιδιά. Ως αποτέλεσμα, είναι πλέον προφανές ότι οι κοινωνικές σχέσεις υπάρχουν και στην προσχολική ηλικία. Αυτό επιβεβαιώθηκε από ερευνητές που ανακάλυψαν πρόσφατα σχέσεις μεταξύ παιδιών προσχολικής ηλικίας. Αυτές οι σχέσεις δημιουργούνται από τη φήμη, τη συμμετοχή σε ομάδες και το σχηματισμό δυάδων. Με την πάροδο του χρόνου, αυτές οι σχέσεις διατηρούν μια σταθερή

κατάσταση σε ορισμένες περιπτώσεις για χρόνια. Οι σταθερές σχολικές φιλίες διαρκούν για μεγάλο χρονικό διάστημα (Kaur, 2016).

Αρκετοί ερευνητές μελέτησαν και προσπάθησαν να αναδείξουν και να κατηγοριοποιήσουν διαφορετικούς τύπους σχέσεων μεταξύ των εφήβων και των συμμαθητών τους (Κοκκέβη κ.α., 2011). Οι Lobo & Gowda (2016) μελέτησαν μαθητές για να συγκρίνουν την κοινωνικο-συναισθηματική προσαρμογή των εφήβων χωρίς φίλους και χαμηλής ποιότητας φιλίας. Στη μελέτη τους, χώρισαν τις σχέσεις των εφήβων σε τέσσερις ομάδες. Αυτές οι ομάδες είναι συνομήλικα παιδιά, περιστασιακά συνομήλικα παιδιά, στενοί φίλοι και πολλοί συμπαίκτες αλλά όχι στενοί φίλοι. Αυτό επιτεύχθηκε με τη συλλογή πληροφοριών από τις μητέρες του εφήβου μέσω ερωτηματολογίων.

Η Luo et al (2019), εντόπισε τρία είδη σχέσεων με βάση τη μεταξύ τους σχέση: α) Τα παιδιά μοιράζονται ίσες σχέσεις, τις οποίες επιλέγουν από κοινού. Αυτό συμβαίνει γιατί και τα δύο συγγενικά παιδιά σκέφτονται ιδέες και τις προτείνουν. β) Τα παιδιά σε άνισες σχέσεις επιλέγουν το ένα το άλλο για συγκάτοικο. Επιλέγουν αμοιβαία τη σχέση, αλλά μόνο ένας αναλαμβάνει τον κυρίαρχο ρόλο. Αυτό το άτομο εμφανίζει μια πιο έγκυρη ή ανεξάρτητη προσωπικότητα και υποκινεί τις περισσότερες δραστηριότητες. Αν και δεν λαμβάνει καμία θετική ενίσχυση για τις προσπάθειές του, εξακολουθεί να είναι ο πρωταρχικός υπεύθυνος για κάθε απόφαση. γ) Τα παιδιά αναπτύσσουν προσωρινές σχέσεις, οι οποίες είναι γνωστές ως αμοιβαίες προσωρινές σχέσεις. Ένα μέλος μιας σχέσης συχνά αποδεσμεύεται από την επαφή του και η σχέση διαλύεται. Τα παιδιά έρχονται σε επαφή μεταξύ τους και αλληλεπιδρούν συχνά. Αυτό οδηγεί σε μια υποτυπώδη σχέση, αν όχι καθαρή φιλία. δ) Ένα παιδί που δεν έχει σημαντικές σχέσεις με συνομηλικούς σε τακτική βάση: μπορεί να προτιμά να παίζει μόνο του λόγω των ατομικών διαφορών του ή να μην μπορεί να κοινωνικοποιηθεί σωστά με άλλα παιδιά.

Οι σχέσεις μεταξύ των εφήβων χωρίζονται σε δύο κύρια τμήματα: δυαδικές και ομαδικές. Οι σχέσεις που βασίζονται στην ομάδα επικεντρώνονται στην αντιληπτή ορατότητα ή θέση στην ομαδική ιεραρχία ενός δεδομένου ατόμου. Αυτά περιλαμβάνουν ανησυχίες σχετικά με το πώς κάποιος είναι δημοφιλής στους συνομηλικούς, ότι απορρίπτεται από αυτούς ή θεωρείται ως εξέχων στην ιεραρχία της ομάδας. Εναλλακτικά, οι δυαδικές σχέσεις επικεντρώνονται στην αποδοχή από

τους συνομηλικούς ή στην αντιληπτή δημοτικότητα. Αυτά περιλαμβάνουν ανησυχίες σχετικά με το ότι είναι αρεστός ή αντιπαθητικός (Δημοτικότητα έναντι απόρριψης), η ιεραρχία των ομοτίμων και η ορατότητα της φήμης κάποιου σε ένα δίκτυο ομοτίμων. Οι ερευνητές εστιάζουν συνήθως στις φιλίες των εφήβων ως δυάδες. Ωστόσο, πρόσφατα άρχισαν να ασχολούνται και σε άλλα είδη σχέσεων όπως οι δυαδικές σχέσεις που προκύπτουν από εκφοβισμό, θυματοποίηση, οι κοινές αντιπάθειες και οι εχθρικές σχέσεις. Πιστεύουν ότι αυτές οι σημαντικές σχέσεις στην παιδική ηλικία είναι «κλειδί» για την ανάπτυξη ενός ατόμου (Μαντόγλου, 2011).

2.3.1 Συνομήλικοι

Τα παιδιά υιοθετούν τις αξίες και τις πεποιθήσεις που έχουν απορροφήσει από το περιβάλλον τους. Κάνουν επίσης φιλίες και αναπτύσσουν κοινωνικές δεξιότητες κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής τους. Η ομάδα συνομηλικών είναι το πρώτο στάδιο κοινωνικοποίησης, όταν τα παιδιά μαθαίνουν να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Αυτή είναι μια εποχή που δημιουργούν νέους κανόνες ή αλλάζουν παλαιότερους στον φανταστικό τους κόσμο. Κατά συνέπεια, οι ενήλικες δεν πρέπει να παρεμβαίνουν στις ομάδες συνομηλικών των παιδιών - τις οποίες μπορεί ακόμη και να προσπαθήσουν να αναδημιουργήσουν ή να αλλάξουν - επειδή θα επηρεάσει αρνητικά την ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων. Οι σχέσεις των παιδιών με άλλα παιδιά σε ομάδες συνομηλικών παρέχουν τις πιο ρεαλιστικές και αληθινές κοινωνικές σχέσεις. Επειδή το παιδί δεν παρατηρείται από τους ενήλικες κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, δοκιμάζει νέες συμπεριφορές με τις οποίες δεν είναι εξοικειωμένοι (Martiny & Rubin, 2016).

Προκειμένου να διατηρήσουν την ταυτότητά τους ως θετική ομάδα, πολλοί ερευνητές δήλωσαν ότι οι ομάδες συνομηλικών δημιούργησαν και επέβαλαν κανόνες. Αυτό έγινε κυρίως από τα μέλη της ομάδας που κινούνταν μαζί για να δημιουργήσουν νέους κανόνες και να επιβάλουν αυτούς που ήδη ισχύουν (Manzi et al, 2017). Μια μελέτη του Sherman et al (2016) δείχνει ότι η αντίληψη του παιδιού για την αποδοχή της ομάδας είναι πολύ σημαντική. Σε αυτή την έρευνα, η σχολική προσαρμογή των παιδιών συνδέθηκε με την αντίληψή τους για την ομαδική αποδοχή. Επιπλέον, η αντίληψη του παιδιού για τη συμμετοχή του στην ομάδα

μπορεί να επηρεάσει την κοινωνική του ταυτότητα. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε θετικές ή αρνητικές επιπτώσεις στο παιδί.

Πολλοί εκπαιδευτικοί ερευνητές ανακάλυψαν ότι τα παιδιά σχημάτιζαν ομάδες ενώ βρίσκονταν στην αυλή του σχολείου. Αυτό οφειλόταν στις προσπάθειες πολλών ανθρώπων που προσπαθούσαν να αποτυπώσουν τις διαδικασίες που χρησιμοποίησαν (Waterman, 2015). Έρευνα που διεξήχθη σε παιδιά της πρώτης δημοτικού έδειξε ότι τείνουν να σχηματίζουν ομάδες με συγκεκριμένο φύλο σε διάλειμμα. Επίσης συνήθως συγκεντρώνονται γύρω από τους συνομηλίκους τους ίδιας εθνικότητας, φύλου ή σεξουαλικού προσανατολισμού. Όσον αφορά την ελεύθερη αλληλεπίδραση, τα παιδιά στην αυλή έχουν περισσότερες επιλογές από ό,τι όταν κάθονται στην τάξη. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος της έρευνας που επικεντρώθηκε σε παιδιά γυμνασίου έδειξε ότι σχημάτιζαν ομάδες παρά το φύλο τους. Οι Velicu & Marinescu (2013) μελέτησαν τις αλληλεπιδράσεις μιας ομάδας παιδιών για 6 μήνες. Σε αυτό το διάστημα, παρατήρησαν τα παιδιά σε ομάδες που περιλάμβαναν αγόρια και κορίτσια. Η μελέτη διαπίστωσε ότι τις περισσότερες φορές τα παιδιά ήταν με άλλα αγόρια. Υπήρχε λίγος χρόνος με τους ενήλικες. Τα παιδιά περνούν χρόνο τόσο με ενήλικες όσο και με άλλα παιδιά. Αυτό τους βοηθά να δημιουργήσουν σχέσεις και να αποκτήσουν επίγνωση του κόσμου. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο πολλά ερευνητικά προγράμματα διαχωρίζουν το παιχνίδι κατά την αξιολόγηση της συμμετοχής των παιδιών. Επιπλέον, τα κορίτσια περνούν τον περισσότερο χρόνο τους με άλλα κορίτσια.

Όταν τα παιδιά αρχίζουν να σχηματίζουν ομάδες, οι πρώτες τους αποφάσεις καθορίζονται από το φύλο κάθε μέλους. Στη συνέχεια, επιλέγουν αν θα συμπεριλάβουν άτομα που μοιράζονται άλλες ομοιότητες. Κάθε παιδί που τρέχει να βρει καταφύγιο σε έναν ενήλικα μπορεί ακούσια να προκαλέσει τη διάλυση της ομάδας. Αν και μπορούν να σχηματιστούν μεγαλύτερες ομάδες, μόνο μια μικρή χούφτα μελών θα πρέπει να περιλαμβάνει οποιαδήποτε δεδομένη ομάδα. Η λέξη "κοινωνικό δίκτυο" χρησιμοποιείται για να περιγράψει μια ποικιλία σχέσεων μεταξύ ανθρώπων, όπως δίκτυα φιλίας, ομάδες που συχνάζουν στο ίδιο μέρος κ.ο.κ. Ωστόσο, συνήθως γίνεται κατανοητό ότι αναφέρεται σε μεγαλύτερες ομάδες συνομηλίκων με πιο σύνθετες σχέσεις. Αυτός ο όρος συνδέεται συνήθως με την έρευνα σε παιδιά στη μέση παιδική ηλικία και την εφηβεία. Αρκετοί ερευνητές ανακάλυψαν πρόσφατα ότι τα παιδιά δημοτικού και προσχολικής ηλικίας έχουν

πολύπλοκες σχέσεις μεταξύ τους (Wangqvist & Frisen, 2016). Για να μπορέσουν τα παιδιά να διατηρήσουν με επιτυχία τις σχέσεις τους, πρέπει να διαθέτουν τις απαραίτητες δεξιότητες για να διατηρήσουν αρμονικές δυαδικές σχέσεις και επίσης να μπορούν να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις πρόσθετες προκλήσεις που παρουσιάζουν οι σχέσεις τους. Ανεξάρτητα από τα πρότυπα συμπεριφοράς και τους κανόνες του ομοτίμου δικτύου, όλα τα "κοινωνικά δίκτυα" δεν έχουν απαραίτητα θετικά πρότυπα συμπεριφοράς (Subramanian, 2017). Οι Przybylski et al (2013) βρήκαν ότι τα παιδιά των ομάδων με επιθετική συμπεριφορά αυξάνουν την επιθετικότητα με την πάροδο του χρόνου. Ωστόσο, δεν είδαν αύξηση της επιθετικότητας μεταξύ των παιδιών που βρίσκονταν σε δίκτυα με λιγότερο επιθετικά άτομα ή ομάδες, καθώς και σε ομάδες με χαμηλότερη συνοχή ή ομάδες που έβλαψαν σωματικά άλλους.

Οι Nesi & Choukas-Bradley (2018) διαπίστωσε ότι τα κοινωνικά δίκτυα των κοριτσιών είναι μικρότερα, πιο οικεία και αμοιβαία σε σύγκριση με τα δίκτυα των αγοριών. Το ίδιο για τα δίκτυα των κοριτσιών, αν και αυτό δεν επιβεβαιώθηκε από άλλους ερευνητές. Μερικοί επιστήμονες πιστεύουν μάλιστα ότι τα νεαρά αγόρια τείνουν να έχουν μεγαλύτερες, πιο συνδεδεμένες κοινωνικές ομάδες από τα κορίτσια. Μακροχρόνια έρευνα σχετικά με τις προτιμήσεις των παιδιών για το παιχνίδι έχει δείξει ότι τα κορίτσια έχουν σαφή προτίμηση για δραστηριότητες που δημιουργούν οικειότητα και αποκλειστικότητα, καθώς και αυξημένη συμμετοχή στο συνεργατικό παιχνίδι. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με τις προτιμήσεις των αγοριών για πιο ανοιχτό και συνεργατικό παιχνίδι. Αυτά τα αποτελέσματα προέκυψαν από τη μελέτη των κοινωνικών στόχων κοριτσιών και αγοριών. Οι ερευνητές Marino et al (2016) διαπίστωσαν ότι τα αγόρια απολαμβάνουν να παίζουν ομαδικά παιχνίδια με πολλούς παίκτες, κάτι που τα οδηγεί στη δημιουργία μεγαλύτερων κοινωνικών δικτύων. Αυτό οφειλόταν στο γεγονός ότι τα κορίτσια σχημάτιζαν μικρότερες ομάδες λόγω του ότι προτιμούσαν ομαδικά παιχνίδια που απαιτούσαν λιγότερους παίκτες. Οι ερευνητές παρατήρησαν ότι τα δίκτυα των αγοριών έχουν υψηλότερα επίπεδα επιθετικότητας, ανταγωνισμού, απόκτησης κοινωνικής θέσης και ανεξαρτησίας. Ανακάλυψαν επίσης ότι τα δίκτυα των αγοριών έχουν υψηλότερα επίπεδα επιθετικότητας και σκληρών (Marino et al, 2016).

2.3.2 Αποδοχή από τους συνομήλικους

Τα παιδιά ανησυχούν βαθιά με το να γίνουν αποδεκτά από την ομάδα συνομηλίκων. Επιθυμούν τη συντροφικότητα και χρησιμοποιούν την ομάδα ως κοινωνική κλίμακα με την οποία καθορίζουν την κατάστασή τους. Κατά τα πρώτα χρόνια της προσχολικής ηλικίας και της πρώτης τάξης, τα παιδιά εκτιμούν τη συντροφικότητα και την κατάσταση πάνω από όλα (Lightfoot et al, 2014). Η κατάσταση των παιδιών καθόριζε τις κοινωνικές τους αλληλεπιδράσεις. Χρησιμοποιώντας τους όρους δημοτικότητα και αποδοχή από συνομηλίκους, οι ερευνητές μεταφέρουν τη σχέση του παιδιού με την ομάδα συνομηλίκων. Η έρευνα κοινωνιομετρίας εννοιολογεί τις κοινωνικές σχέσεις των παιδιών κατανοώντας την ομάδα μέσα από έναν ιεραρχικό ιστό σχέσεων. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της μεθοδολογικής σχέσης με την ομάδα μέσω της κοινωνιομετρίας, η οποία χρησιμοποιεί έννοιες όπως το καθεστώς και η αποδοχή για να μετρήσει την κεντρική θέση κάθε μέλους στην προτίμηση ή τη δημοτικότητα της ομάδας. Η λέξη κατάσταση σχετίζεται με την αποδοχή, αλλά αναφέρεται στο πώς ένα παιδί αντιλαμβάνεται τους συνομηλίκους του (Γερακοπούλου, 2007). Ένα παιδί που αρέσει στους συνομηλίκους του μετριέται από το βαθμό στον οποίο το αποδέχονται. Αυτό αναφέρεται ως αποδοχή από την ομάδα ομοτίμων και είναι μονόδρομος. Το πόσο αρέσει στα παιδιά να είναι κοντά σε ένα άλλο άτομο δεν λαμβάνεται υπόψη κατά την αξιολόγηση της αποδοχής τους από την ομάδα συνομηλίκων. Αντίθετα, παρατηρείται ότι οι συνομήλικοι ενός παιδιού δείχνουν συμπάθεια μαζί τους. Ο βαθμός αποδοχής μπορεί να επαληθευτεί σε μία μόνο κατεύθυνση και δεν ασχολείται με το πώς αντιλαμβάνεται το αντικείμενο της κρίσης τα άλλα μέλη της ομάδας συνομηλίκων. Οι ταξινομήσεις που δημιουργούνται από δεδομένα που συγκεντρώθηκαν μέσω κοινωνιομετρικών μεθόδων είναι συνήθως αποδεκτές από τους περισσότερους ερευνητές και αφορούν ομάδες συνομηλίκων δημοφιλείς, απορριπτόμενους, παραμελημένους και αντιφατικούς (Boursier & Manna, 2018).

Πολλοί ερευνητές προσδιόρισαν την εστίαση της μελέτης τους εξετάζοντας μια συγκεκριμένη κατηγορία παιδιών μετά την ολοκλήρωση μιας κοινωνιομετρικής κατηγοριοποίησης. Αυτές οι μελέτες παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες για όλες τις κατηγορίες, σύμφωνα με τα ευρήματά τους. Η δημοφιλής κατηγορία των παιδιών θεωρείται η πιο κοινωνική και λιγότερο απομονωμένη. Σε δύσκολες ή διαφορούμενες καταστάσεις, οι κανόνες και οι διαδικασίες της ομάδας καθορίζονται από παιδιά που

απορρίπτονται. Λειτουργούν ως ηγετικός ρόλος λόγω της τήρησης κανόνων και διαδικασιών (Haythornthwaite, 2015). Επιπλέον, παρέχουν οδηγίες σε άλλους σε καταστάσεις που προκαλούν σύγχυση ή δύσκολες. Τα δημοφιλή παιδιά είναι λιγότερο επιθετικά από τα παιδιά που απορρίπτονται και δεν υστερούν επίσης στην ηγεσία σε σύγκριση με όλες τις άλλες κοινωνιομετρικές ομάδες. Διαφορετικά από τα παιδιά που έχουν απορριφθεί είναι τα παιδιά με την κοινωνιομετρική ταμπέλα του ντροπαλού τα οποία επιδεικνύουν μια πιο συγκρατημένη προσωπικότητα από άλλους με αυτή την ετικέτα (de Vries et al, 2016). Οι Lenhart, et al (2018) αναφέρουν ότι τα παραμελημένα παιδιά είναι ντροπαλά. Επιπλέον, αναφέρουν ότι τα αγνοημένα παιδιά έχουν λίγους φίλους και εχθρούς. Παρόλα αυτά, γίνονται εύκολα αποδεκτοί από τους συνομηλίκους τους λόγω της λιγότερο αντιπαθητικής συμπεριφοράς τους. Αναφέρουν επίσης ότι τα αντιδραστικά παιδιά «διαλύουν» την ομάδα και παρουσιάζουν χαρακτηριστικά παρόμοια με τα δημοφιλή παιδιά - το αντίθετο από τα παιδιά που απορρίπτονται. Τόσο τα παραμελημένα όσο και τα αντιφατικά παιδιά μοιράζονται ομοιότητες στο να είναι τα λιγότερο κοινωνικά. Οι Μακρή – Μπότσαρη (2008) δήλωσαν ότι οι μέσοι όροι ταξινομούνται με βάση το ποσοστό τους στην ομάδα. Αυτές οι κατατάξεις περιλαμβάνουν: τα μέσα παιδιά, τα απορριφθέντα και τα δημοφιλή. Οι αντιφατικές και ασήμαντες κατηγορίες είναι οι πιο παραγνωρισμένες και αγνοημένες κατηγορίες. Οι κοινωνιομετρικές ταξινομήσεις δεν δείχνουν πώς λειτουργούν οι σχέσεις ή τα χαρακτηριστικά της ομάδας συνομηλίκων. Αντίθετα, προορίζονται να αξιολογήσουν τα παιδιά στην ομάδα.

2.3.3 Φιλία

Διαφορετικά επιστημονικά πεδία κατανοούν τη φιλία διαφορετικά. Ως εκ τούτου, οι αναπτυξιακοί ψυχολόγοι θεωρούν τις φιλίες ως αντανάκλαση της γνωστικής και γλωσσικής ανάπτυξης του παιδιού. Αυτό παρατηρείται στη στοιχειώδη κοινωνικότητα του βρέφους όπως οι χειρονομίες και το χαμόγελο. Στην προσχολική ηλικία, η ικανότητα να ονομάσουν τον καλύτερό τους φίλο και να εξηγήσουν γιατί επέλεξαν αυτόν τον φίλο θεωρείται πιο προηγμένες μορφές φιλίας. Οι ανθρωπολόγοι βλέπουν τη φιλία ως σημαντικό μέρος της ζωής ενός παιδιού. Αυτό συμβαίνει επειδή

η φιλία ως δυαδική σχέση επηρεάζει τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά διαπραγματεύονται την κοινωνική τους συμμετοχή, την επίλυση συγκρούσεων, τον αγώνα για την επίτευξη ισότητας και αρμονίας και την κατασκευή της κοινωνικής τους ταυτότητας (Martín-Perpiñá et al, 2019).

Από επιστημονική άποψη, η ύπαρξη στενού συναισθηματικού δεσμού μεταξύ των παιδιών αποτελεί προϋπόθεση για τη φιλία. Αυτός ο δεσμός εμφανίζεται όταν δύο παιδιά αναφέρονται ως «φίλοι», είναι συχνά το ένα στην παρέα του άλλου και προσαρμόζουν τη συμπεριφορά τους στις ανάγκες του άλλου. Δύο παιδιά μπορούν να θεωρηθούν φίλοι μόνο όταν τους αρέσει και εκτιμούν το ένα το άλλο και η σχέση τους είναι στενή και διαρκής. Για να κατανοηθούν τα θεμέλια αυτής της σχέσης, εξετάζεται η διάρκεια και η εγγύτητά της. Αυτές οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις συμβάλλουν στην ανάπτυξη βασικών δεξιοτήτων όπως η συναισθηματική, κοινωνική και γνωστική ανάπτυξη στα παιδιά προσχολικής αλλά προεφηβικής ηλικίας (Μπράτιτσης κ.α., 2010).

2.3.3.1 Φιλία και έφηβοι

Υπάρχει μεγάλο ενδιαφέρον για την έρευνα που σχετίζεται με αδελφικές ή σχολικές σχέσεις. Το μεγαλύτερο μέρος της επικεντρώνεται σε ατομικές φιλίες. Ωστόσο, υπάρχει κάποιο ενδιαφέρον για τη μοναδική κατηγορία των καλύτερων φίλων. Τα μεγαλύτερα παιδιά, στη μέση έως την ύστερη παιδική ηλικία, αναπτύσσουν συγκεκριμένες ιδιότητες όταν έχουν έναν «καλύτερο» φίλο. Αυτές οι ιδιότητες διαφοροποιούν τους «καλύτερους» φίλους από τους κοινούς φίλους και βοηθούν στην περαιτέρω ανάπτυξη της σχέσης ή στην επίλυση ενός προβλήματος (Nadkarni & Hoffman, 2012).

Πολλές μελέτες που σχετίζονται με τους συνομηλίκους έχουν καταλήξει στο συμπέρασμα ότι τα μικρά παιδιά επιλέγουν συγκεκριμένους συνομηλίκους ως κύριο στόχο τους στην κοινωνική αλληλεπίδραση. Αυτά τα ευρήματα διαφέρουν από τις αλληλεπιδράσεις που έχουν με τους φίλους τους, οι οποίες κυμαίνονται από ποιοτικές έως ποσοτικές διαφορές. Αυτό μπορεί να φανεί μέσω μιας σειράς μελετών, συμπεριλαμβανομένης της αναφοράς του Norman (2017). σχετικά με τον αριθμό

των «κολλωδών» φιλιών. Σύμφωνα με τον ερευνητή, ακόμη περισσότερες πτυχές παίζουν ρόλο όταν εξετάζεται η ποιότητα των φιλιών. Μερικά από αυτά περιλαμβάνουν πίστη, εγγύτητα, ενσυναίσθηση, οικειότητα και πολλά άλλα. Δεδομένα από μελέτες που συγκρίνουν γνωστούς με στενούς φίλους δείχνουν ότι περνούν περισσότερο χρόνο μαζί, μιλούν περισσότερο μεταξύ τους, μοιράζονται και συνεργάζονται πιο συχνά. Επιπλέον, παίζουν παιχνίδια μαζί, επιδεικνύουν ισχυρότερη εγγύτητα και αμοιβαία εμπλοκή και βιώνουν έντονα συναισθήματα. Ο Prensky (2021) διαπίστωσε ότι τα παιδιά εφηβικής ηλικίας έχουν διαφορετικές φίλιες από τα μικρότερα. Τις διαφορές τις βλέπουν οι μαθητές του νηπιαγωγείου και του δημοτικού. Από την ηλικία των 5 ετών, τα παιδιά είναι σε θέση να δουν ποιοτικές διαφορές μεταξύ των φιλιών τους.

Οι ερευνητές Sorokowska et al (2015) αναρωτήθηκαν αν υπήρχαν διαφορές μεταξύ της εγγύτητας των φιλιών αγοριών και κοριτσιών. Επιβεβαιώθηκε ότι οι «στενές» σχέσεις μεταξύ των κοριτσιών είναι διαφορετικές από τις σχέσεις μεταξύ των αγοριών. Τα δεδομένα έδειξαν ότι οι φίλιες των κοριτσιών χαρακτηρίζονται από εγγύτητα, αμοιβαία υποστήριξη, εμπιστοσύνη, οικειότητα και ασφάλεια. Τα κορίτσια όλων των ηλικιών έχουν καλύτερης ποιότητας φίλιες από τα αγόρια. Οι φίλιες τους είναι κοινές για να μοιράζονται συναισθήματα και να είναι οικεία. Οι φιλικές σχέσεις των κοριτσιών είναι πιο πιθανό να δείχνουν αυτοαποκάλυψη και οικειότητα σε σχέση με τα αγόρια. Οι φιλικές σχέσεις των αγοριών στο γυμνάσιο δεν είναι πολύ στενές, αλλά μπορούν να είναι καλής ποιότητας. Οι μακροχρόνιες φίλιες των παιδιών πρέπει να παραμείνουν σταθερές για να θεωρούνται ποιοτικές.

Οι ειδικοί έχουν συζητήσει τη σταθερότητα των προσχολικών φιλιών για δεκαετίες. Μερικοί πιστεύουν ότι τα παιδιά δεν είναι ικανά για μακροχρόνιες σχέσεις με συνομηλίκους. Άλλοι ειδικοί πιστεύουν ότι αυτές οι σχέσεις είναι σταθερές και δεν χρειάζονται εξωτερική βοήθεια. Παρά αυτή τη συζήτηση, πολλοί ερευνητές προσπαθούν να μελετήσουν και να καταλήξουν σε προβλέψεις σχετικά με τη σταθερότητα των σχέσεων φιλίας. Οι Turner (2015) μελέτησαν τη μακροπρόθεσμη σταθερότητα των προσχολικών φιλιών. Διαπίστωσαν ότι τα δύο τρίτα των φιλιών που παρατηρήθηκαν αρχικά εξακολουθούσαν να υπάρχουν ένα χρόνο αργότερα. Επιπλέον, ότι οι κοινωνικές σχέσεις διαρκούν τουλάχιστον ένα χρόνο για ηλικίες 6 έως 14 ετών. Κατά τη διάρκεια μαρτυριών που συγκεντρώθηκαν από τα παιδιά, διαπιστώθηκε ότι οι σχέσεις είναι πιο σταθερές στην ηλικία 6 έως 10 ετών, μεταξύ

της πρώτης και της τέταρτης τάξης και λιγότερο μεταξύ των Δ΄ τάξης και Γ΄ Λυκείου (9 έως 14 ετών). Διαπιστώθηκε επίσης ότι οι φιλίες των παιδιών έγιναν πιο σταθερές και πιο ικανοποιητικές καθώς αναπτύχθηκαν σε διαφορετικά στάδια της ζωής τους.

Αρκετές μελέτες έχουν δείξει ότι τα παιδιά εφηβικής ηλικίας μπορούν να δημιουργήσουν στενές σχέσεις μεταξύ τους. Αυτές οι σχέσεις μπορούν να θεωρηθούν φυσιολογικές και σημαντικές. Τα αποτελέσματα των Valkenburg & Peter (2011) έδειξαν ότι οι φιλίες που δημιουργήθηκαν στην εφηβική ηλικία (16-18 ετών) διήρκεσαν κατά μέσο όρο 2 χρόνια. Μερικές σχέσεις κράτησαν περισσότερο. Διαπίστωσε ότι το 75% των σχέσεων των παιδιών είχε διαρκέσει τουλάχιστον 13 μήνες. Η έρευνα του με μικρότερα παιδιά 12-15 ετών έδωσε παρόμοια αποτελέσματα. Οι μακροχρόνιες φιλίες που δημιουργούνται σε αυτήν την ηλικιακή ομάδα διαρκούν κατά μέσο όρο 8 χρόνια. Όσο μεγαλώνει ένα παιδί, τόσο περισσότερο διαρκούν οι φιλίες του. Ανεξάρτητα από την ηλικία, οι φιλίες παραμένουν σταθερές. Αυτό συμβαίνει γιατί οι γονείς των παιδιών τους παρέχουν τη σταθερότητα που χρειάζονται για να δημιουργήσουν σχέσεις. Επίσης, βοηθούν τα παιδιά τους να γνωρίσουν νέους φίλους στις γειτονιές και τα σχολεία τους (Valkenburg & Peter, 2011).

Τα κορίτσια έχουν πιο ασταθείς φιλίες από τα αγόρια και έχουν μικρότερες πιθανότητες να τις διατηρήσουν σταθερές από ότι τα αγόρια. Αυτό δείχνει ότι οι σχέσεις τους είναι πιο εύθραυστες και επιρρεπείς σε διάσπαση. Πολλοί ερευνητές έχουν διαπιστώσει ότι τα χαρακτηριστικά συμπεριφοράς ενός παιδιού και η ποιότητα των σχέσεών του επηρεάζουν σημαντικά τη συνολική σταθερότητα των φιλιών τους. Η κοινωνική ικανότητα των παιδιών ήταν μια ζωτική πτυχή κάθε φιλίας (Χρηστάκης & Χαλάτσης, 2011).

Οι ερευνητές ανακάλυψαν ότι οι διαφορές στις φιλίες που εντοπίζονται στη σταθερότητα σχετίζονται με τις διαφορές στη συμπεριφορά και τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των παιδιών. Δηλαδή, η επιθετική συμπεριφορά μεταξύ των παιδιών που φοιτούν από την πέμπτη τάξη έως την τρίτη τάξη του λυκείου σχετίζεται με την απώλεια φίλων (Brown & Turner, 2015). Επιπλέον, οι λεκτικές και σωματικές επιθέσεις από αυτά τα ίδια παιδιά συσχετίζονται επίσης με την απώλεια φίλων (Chen et al, 2011). Ωστόσο, η έρευνα σχετικά με τις σχέσεις εφηβικής ηλικίας δεν ακολουθεί τα αποτελέσματα έρευνας που αφορά μικρότερες ηλικίες. Σύμφωνα με

τον Hairpus (2019), τα παιδιά προσχολικής ηλικίας δεν θα διακόψουν έναν δεσμό που θεωρούν στενό. Αντί να μαλώνουν μεταξύ τους για το θέμα, παίζουν διαφορετικά όταν παίζουν με τους φίλους τους παρά με αυτούς που ήδη γνωρίζουν. Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας δεν είναι πιθανό να χάσουν τις φιλίες τους όταν εκδηλώνουν σωματική επιθετικότητα. Αντίθετα, εξηγούν ότι συμβαίνει επειδή οι διαφορίες μεταξύ των παιδιών δεν είναι πολύ συχνές – κάνουντάς τες αψιμαχίες.

Οι Mascheroni & Ólafsson (2015) δήλωσαν ότι οι έφηβοι νοιάζονται περισσότερο για τους φίλους τους παρά για τους γονείς τους. Ανεξάρτητα από το πού ζούσαν, πότε γεννήθηκαν ή αν ήταν έφηβοι από το παρελθόν ή το παρόν, όλοι είχαν την ίδια ψυχολογική αλλαγή. Οι έφηβοι πρέπει να συνδεθούν με άλλους εφήβους για να νιώσουν υποστήριξη. Χρειάζεται να υιοθετήσουν τα ίδια πρότυπα και συμπεριφορές για να βρουν προσωρινά μια αίσθηση ατομικότητας μέχρι να αναπτυχθούν πλήρως. Επίσης, η σχέση τους με τον καλύτερο φίλο τους αλλάζει καθώς εντάσσονται σε διαφορετικές ομάδες φίλων. Μαζί με αυτό, οι έφηβοι αλλάζουν ομάδες συνομηλίκων από καιρό σε καιρό. Αυτό τους βοηθά να δημιουργήσουν βαθιές φιλίες με άτομα με τα οποία συνδέονται και μεγαλώνουν κοντά τους. Πρόσθετα βασικά στοιχεία της ζωής των εφήβων είναι η επικοινωνία και οι σχέσεις με άλλους «συνομηλίκους» (Mistry, 2015). Όπως αναφέρθηκε ήδη, αυτή είναι μια ουσιαστική πτυχή της ζωής ενός εφήβου που δεν μπορεί να αγνοηθεί σε κάποιο συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο. Η φιλία ήταν ένα κοινό θέμα σε πολλά φιλοσοφικά βιβλία και ιστορίες σε όλη την ιστορία. Οι άνθρωποι από όλες τις ηλικίες έχουν δημιουργήσει στενές σχέσεις και φιλίες (Mistry, 2015).

Η θεωρία της κοινωνικής ταυτότητας δηλώνει ότι οι άνθρωποι επιθυμούν να ανήκουν σε μια ανώτερη οντότητα, η οποία τους δίνει ασφάλεια, αυτοεκτίμηση και αποδοχή. Αυτή η θεωρία μπορεί να εφαρμοστεί στη φιλία γιατί ενισχύει τα οφέλη του να ανήκεις σε μια ομάδα. Σύμφωνα με τους Oberst et al (2016), η εικόνα του ατόμου για τον εαυτό του βελτιώνεται μέσω των θεωριών του Freud. Αυτές οι θεωρίες αναφέρουν ότι οι άνθρωποι επιλέγουν φίλους με παρόμοιες αξίες και συμπεριφορές. Αυτή η συμπεριφορά επιβεβαιώνει τις επιλογές, τις αξίες και τις πεποιθήσεις τους — κάτι που κατά συνέπεια ενισχύει την αυτοεκτίμησή τους. Η ανάγκη του ανθρώπου για ανήκειν και αμοιβαία εμπιστοσύνη τον οδήγησε να δημιουργήσει φιλίες (Oberst et al, 2016). Από την άλλη, η ανάγκη για στενή σχέση με κάποιον οδήγησε στον άνθρωπο να δημιουργήσει φιλίες που συνδέονται με

κοινούς στόχους. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο οι έφηβοι πρέπει να συνδεθούν με άτομα που τους κατανοούν τους ίδιους και τα συναισθήματά τους. Χρειάζονται επίσης φίλους που τους βοηθούν να μοιραστούν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους. Οι άνθρωποι βρίσκουν την ταυτότητά τους μέσα από συζητήσεις με τους φίλους τους σχετικά με τις αξίες, τους στόχους και τις πεποιθήσεις τους. Αυτή η διαμόρφωση της προσωπικής ταυτότητας λαμβάνει χώρα μέσα από συνομιλίες με άλλα άτομα, στις οποίες αποκαλύπτουν πληροφορίες για τον εαυτό τους, όπως προσωπικούς αγώνες (Pietersen et al, 2018).

Η αμοιβαιότητα αναφέρεται σε φιλίες όπου και τα δύο μέρη μοιράζονται συναισθήματα, ενδιαφέροντα και δραστηριότητες. Η έννοια της δέσμευσης πηγάζει από την αίσθηση πίστης και εμπιστοσύνης μεταξύ φίλων (Chassiakos et al, 2016). Η ισότητα της φιλίας συνεπάγεται ίσες κατανομές δύναμης μεταξύ των σχέσεων μεταξύ συνομηλίκων Σύμφωνα με τον Borca et al (2015), οι έφηβοι χρειάζονται μια μεγάλη ομάδα συνομηλίκων για να τους υποστηρίξει. Οι έφηβοι αισθάνονται πιο ικανοποιημένοι όταν έχουν μια ομάδα φίλων. Αυτοί οι φίλοι τους βοηθούν να επιτύχουν την ταυτότητά τους, την αναγνώριση, την αυτοπεποίθηση και τις ευκαιρίες για επιτυχία. Επιπλέον, το να παίζει διαφορετικούς ρόλους βοηθά τον έφηβο να συνδεθεί με την ενήλικη ζωή. Δεδομένου ότι οι έφηβοι με θετικές σχέσεις με τους συνομηλίκους τους έχουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση, είναι σε θέση να καταλήξουν με τις δικές τους απόψεις. Αυτό οδηγεί σε καλύτερη ψυχική υγεία και λιγότερη μοναξιά. Μειώνει επίσης ζητήματα που σχετίζονται με την πίεση του σχολείου και των συνομηλίκων (Chassiakos et al, 2016).

Οι σημερινοί έφηβοι χρησιμοποιούν συχνά κινητά τηλέφωνα και ψηφιακά μέσα κοινωνικής δικτύωσης για να παραμείνουν σε επαφή μεταξύ τους (Griffiths & Kuss, 2017). Σύμφωνα με έρευνα των Dhir et al (2017), σχεδόν οι μισοί από τους εφήβους χρησιμοποιούν πλέον κινητά τηλέφωνα καθημερινά. Επιπλέον, το 39% χρησιμοποιεί καθημερινά τα ψηφιακά μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με το παρελθόν, όταν πολλοί έφηβοι επικοινωνούσαν μόνο μέσω πρόσωπο με πρόσωπο αλληλεπιδράσεων. Αν και η ηλικία παίζει σημαντικό ρόλο στις φιλίες, τα παιδιά προσχολικής ηλικίας έχουν την επιλογή να έχουν σταθερές φιλίες. Οι φιλίες μεταξύ των μεγαλύτερων παιδιών φαίνεται να είναι πιο σημαντικές από τις φιλίες για τα μικρότερα. Επιπλέον, η αμοιβαιότητα των ενηλίκων φαίνεται να επηρεάζει την

ποιότητα της φιλίας τόσο για τα μικρότερα όσο και για τα μεγαλύτερα παιδιά (Griffiths & Kuss, 2017).

2.4 Κοινωνικές σχέσεις και σημασία

2.4.1 Κοινωνικές σχέσεις και ανάπτυξη

Η κατανόηση των σχέσεων με τους συνομηλίκους είναι ζωτικής σημασίας για την αναπτυξιακή πρόοδο όπως αναφέρεται στις θεωρίες που προτείνουν οι Mead, Piaget και Sullivan, οι οποίες υποστηρίζουν ότι η αλληλεπίδραση των εφήβων είναι αναπόσπαστο κομμάτι της ανάπτυξής τους. Ο Mead πίστευε ότι τα παιδιά της μέσης παιδικής ηλικίας αναπτύσσουν δεξιότητες ενσυναίσθησης μέσω της δυνατότητας δημιουργίας στενών φιλιών. Ο Sullivan πίστευε επίσης ότι το να κάνεις φίλους σε αυτή την ηλικία ήταν ζωτικής σημασίας για να μάθεις να τα πηγαίνεις καλά με τους άλλους και ότι το να κάνεις φίλους ως παιδί είναι μια σημαντική κοινωνική δεξιότητα (Kircaburun & Griffiths, 2018). Σύμφωνα με την ερευνητική μελέτη των Nesi et al (2018), οι έφηβοι χρειάζονται αλληλεπίδραση με τους συνομηλίκους προκειμένου να εξελιχθούν σε υγιείς ενήλικες. Ισχυρίστηκαν ότι η αλληλεπίδραση με τους συνομηλίκους δεν είναι μέρος της ενηλικίωσης, αλλά ο πυρήνας της εφηβικής ζωής. Οι λειτουργίες των σχέσεων συνομηλίκων περιλαμβάνουν τη δημιουργία φιλιών και την κοινωνικοποίηση. Αυτές οι σχέσεις βοηθούν τους εφήβους να αναπτυχθούν ψυχικά και κοινωνικά. Το να κάνουν φίλους σε νεαρή ηλικία είναι πολύ σημαντικό για την ανάπτυξή τους, όπως δήλωσε ο Nicola (2019). Αρκετές πτυχές της παιδικής ανάπτυξης θίγονται στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία. Για παράδειγμα, ένα από αυτά είναι η σημασία της αλληλεπίδρασης με τους συνομηλίκους όσον αφορά την κοινωνική ανάπτυξη, την εκμάθηση γλωσσών και τη γνώση. Οι σχέσεις με τους συνομηλίκους δίνουν στα παιδιά ευκαιρίες να εξασκηθούν στον ανταγωνισμό και τη συνεργασία και αυτές οι σχέσεις επιτρέπουν στα παιδιά να αναπτύξουν ουσιαστικές και χρήσιμες ιδιότητες (Nicola, 2019).

Ο Παπάζογλου (2014) υποστήριξε ότι οι σχέσεις με τους συνομηλίκους και οι κοινωνικές συγκρίσεις με άλλους είναι ζωτικής σημασίας για τη συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη ενός παιδιού. Όσο περισσότερο τα παιδιά βιώνουν αυτά τα

πράγματα, τόσο περισσότερο αναπτύσσουν την αίσθηση του εαυτού τους. Αυτό συμβαίνει επειδή η πρώιμη ικανότητα στο ομαδικό παιχνίδι με συνομηλίκους βοηθά τα παιδιά να μάθουν πώς να αλληλεπιδρούν κοινωνικά καθώς μεγαλώνουν. Υπάρχουν επίσης στοιχεία που δείχνουν ότι η κοινωνική επιτυχία της πρώιμης παιδικής ηλικίας συσχετίζεται με την επιτυχία αργότερα, ειδικά εάν το παιδί ήταν μέρος μιας επιτυχημένης ομάδας συνομηλίκων (Oberst et al, 2016). Η ανάπτυξη και η ακαδημαϊκή επιτυχία ενός παιδιού εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις κοινωνικές του δεξιότητες στην προσχολική ηλικία. Τα παιδιά με φτωχές δεξιότητες αλληλεπίδρασης σε νεαρή ηλικία αγωνίζονται να δημιουργήσουν συνδέσεις στο μέλλον. Οι σχέσεις με τους συνομηλίκους ενός παιδιού κατά τα τρία πρώτα χρόνια της ζωής του θα έχουν σημαντική επίδραση στις μετέπειτα κοινωνικές του αλληλεπιδράσεις. Μια σημαντική εξαίρεση σε αυτόν τον κανόνα είναι οι μαθητές του νηπιαγωγείου που επιδεικνύουν ικανές κοινωνικές δεξιότητες και οικοδομούν σχέσεις(Reich et al, 2018).

Έρευνα των Spies et al (2013) που διεξήχθη σε παιδιά εφηβικής ηλικίας έδειξε ότι όσοι ήταν πιο κοινωνικά ικανοί στο σχολείο είχαν καλύτερες επιδόσεις στην σχολική αίθουσα. Αυτό φάνηκε μέσω ερευνητικών στοιχείων που ανέφεραν ότι οι υγιείς σχέσεις κατά τη διάρκεια του σχολείου προέβλεπαν υψηλότερη ακαδημαϊκή επιτυχία στα χρόνια της ακαδημαϊκής πορείας. Επιπλέον, η έρευνα έδειξε ότι τα παιδιά που ανέπτυξαν κοινωνικές δεξιότητες νωρίς είχαν καλύτερες ακαδημαϊκές επιδόσεις καθώς και προσαρμόζονται πιο γρήγορα σε νέες σχέσεις. Η έρευνα ανέφερε επίσης ότι τα παιδιά σχολικής ηλικίας που δεν είχαν κοινωνική ικανότητα συχνά αντιμετώπιζαν δυσκολίες στην πρόοδο στο σχολείο, έχοντας θετικές αντιλήψεις για το σχολείο, απόδοση χαμηλότερων επιδόσεων και αλληλεπίδρασης με τους δασκάλους. Οι μαθητές που δεν είχαν πολλούς φίλους στα πρώτα σχολικά τους χρόνια συχνά εγκατέλειπαν το σχολείο.

Οι Carbonell et al (2013) δήλωσαν ότι το κίνητρο των παιδιών για μάθηση αυξάνεται όταν συνδέονται κοινωνικά με άλλους. Επιπλέον, τα παιδιά που έγιναν αποδεκτά από τους συμμαθητές τους είχαν καλύτερες επιδόσεις στο σχολείο και συμμετείχαν περισσότερο στις δραστηριότητες της τάξης από εκείνα που απορρίφθηκαν. Η έρευνα των Botou & Marsellos (2018) προτείνει ότι η συνεργασία

με φίλους για την επίλυση διαφόρων ζητημάτων είναι πιο αποτελεσματική και παραγωγική από την εργασία μόνος. Αυτό φάνηκε σε μεγαλύτερες ηλικίες όταν έπρεπε να λυθούν συγκεκριμένα ζητήματα. Οι στενές σχέσεις με άλλα παιδιά είναι σημαντικές για τη γνωστική τους ανάπτυξη. Αυτές οι φιλίες παρέχουν συναισθηματική υποστήριξη και την ευκαιρία να μάθουν ο ένας από τον άλλο. Το όφελός τους προέρχεται από τον συνδυασμό αυτών των δύο παραγόντων, καθώς και από τη συμβολή τους στη γνώση και τη συναισθηματική κατάσταση του άλλου.

Οι φίλοι συνεργάζονται με το να είναι λιγότερο ανταγωνιστικοί, πιο συνεργάσιμοι και να επιλύουν τις συγκρούσεις γρήγορα και ειρηνικά. Αυτό οδηγεί σε μεγαλύτερη μάθηση στα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Το να ξεπεράσουν το στάδιο της μετάβασης μεταξύ της οικογενειακής ζωής και του σχολείου είναι ένα μεγάλο επίτευγμα για τα παιδιά. Διάφοροι επιστήμονες υποστηρίζουν ότι η κοινωνική ανάπτυξη των μικρών παιδιών επηρεάζει τη συναισθηματική τους απόσπαση. Το φαινόμενο αυτό γίνεται αντιληπτό μέσα από τις σχέσεις που δημιουργούν με άλλα παιδιά (George & Odgers, 2015). Μια άλλη πτυχή αυτής της εξέλιξης είναι το πόσο συνδεδεμένα με το προηγούμενο οικογενειακό περιβάλλον αισθάνονται τα μικρά παιδιά. Η μη φυσιολογική συναισθηματική απόσπαση ή η υπερκινητικότητα μπορεί να είναι σημάδια προβλημάτων προσκόλλησης. Η αίσθηση του ανήκειν στην κοινότητα των εφήβων και η δημιουργία φιλιών επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τη μετάβασή τους στο νηπιαγωγείο. Ο αριθμός των φίλων του παιδιού κατά την έναρξη του νηπιαγωγείου παίζει σημαντικό ρόλο στη συνολική σχολική του εμπειρία. Αυτό συμβαίνει γιατί περισσότεροι φίλοι σημαίνουν καλύτερη μετάβαση στο νέο σχολικό περιβάλλον και η παρουσία φίλων παρέχει προστασία από τυχόν δυσκολίες κατά τη διάρκεια αυτής της κρίσιμης περιόδου στη ζωή τους (Kaur, 2016).

Η έρευνα του Kaur (2016) επικεντρώνεται στον ρόλο των κοινωνικών σχέσεων των παιδιών στην ανάπτυξη συγκεκριμένων δεξιοτήτων. Για παράδειγμα, οι σχέσεις με τους συνομηλίκους κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας προσποριζόμενου παιχνιδιού προβλέπουν τις πρώιμες δεξιότητες ανάγνωσης και γραφής αργότερα στο δημοτικό σχολείο. Τα παιδιά με πολλούς φίλους έχουν ισχυρότερη αίσθηση του χιούμορ και είναι λιγότερο πιθανό να κοροϊδεύουν ή να κυριαρχούν στους συνομηλίκους τους. Αντίθετα, μελέτη των Lobo & Gowda (2016) δείχνει ότι τα παιδιά με λίγους φίλους αναπτύσσουν συγκεκριμένες δεξιότητες πιο αργά. Έρευνες δείχνουν ότι οι σχέσεις με τους συνομηλίκους βελτιώνουν τις πιθανότητες τα παιδιά

να αισθάνονται κοινωνικά απομονωμένα. Για παράδειγμα, οι Luo et al (2019) βρήκαν ότι ο αριθμός των φίλων που έχει ένα παιδί στο σχολείο επηρεάζει το πόσο μόνοι αισθάνονται στην τάξη τους. Επιπλέον, η αποδοχή από τους συνομηλίκους βοηθά στον μετριασμό των συναισθημάτων μοναξιάς στα παιδιά μειώνοντας τις πιθανότητές τους να αντιμετωπίσουν κοινωνικά προβλήματα όπως το άγχος και η κατάθλιψη.

Οι στενές φιλίες παρέχουν μια συνολική αίσθηση ασφάλειας και ανήκειν που μειώνει το καθημερινό άγχος. Επίσης βελτιώνουν σημαντικά την ποιότητα ζωής των εφήβων και τους βοηθούν να προσαρμοστούν στη νέα τους ζωή. Αρχικά, οι ερευνητές πίστευαν ότι το είδος της σχέσης που θα είχε ένα παιδί με τους συνομηλίκους του μπορεί να έχει θετική ή αρνητική επίδραση στην ανάπτυξη και την προσαρμογή του. Στη συνέχεια αξιολόγησαν πόσο καλά προσαρμόστηκαν τα παιδιά όταν είχαν φίλους σε αντίθεση με το αν δεν είχαν φίλους. Το επίκεντρο προσδιόρισε τα είδη των δεσμών φιλίας που υπάρχουν μεταξύ των ατόμων, όπως ο αριθμός των φίλων τους, η κατάσταση της σχέσης τους ως στενής σχέσης και η ποιότητα των σχέσεών τους και το πώς η προσαρμογή στο σχολείο επηρέασε αρνητικά την ποιότητα των φιλιών (Μαντόγλου, 2011).

Η έρευνά των Martiny & Rubin (2016) έδειξε ότι η ποιότητα της φιλίας ενός εφήβου παιδιού έχει επίδραση στη συμπεριφορά του στο σχολείο και την σχολική τάξη. Οι ερευνητές υποδεικνύουν επίσης τη θετική φύση των σχέσεων των εφήβων. Επιπλέον, μεταφέρουν την ιδέα ότι αυτή η ποιότητα σχέσης επηρεάζει τη σχολική συμπεριφορά μεταξύ των εφήβων. Διάφοροι ερευνητές έχουν προσπαθήσει να κατανοήσουν τη σχέση μεταξύ της αποδοχής από τους συνομηλίκους και του εκφοβισμού. Οι Manzi et al (2017) έδειξαν ότι τα παιδιά με χαμηλά επίπεδα αποδοχής από τους συνομηλίκους κινδυνεύουν να αποκλειστούν από την ομάδα συνομηλίκων. Επιπλέον, αυτά τα παιδιά κινδυνεύουν να γίνουν θύματα από άλλα παιδιά. Περαιτέρω έρευνα διευκρινίζει ότι τα παιδιά που δεν έχουν φίλους ή απορρίπτονται από την ομάδα συνομηλίκων τους είναι ευκολότεροι στόχοι για εκφοβιστές. Εναλλακτικά, τα θύματα εκφοβισμού θα μπορούσαν να αλληλεπιδρούν λιγότερο με τους συνομηλίκους τους και να απορριφθούν από την ομάδα συνομηλίκων. Οι Sherman et al (2016), μελέτησαν τις επιπτώσεις της θυματοποίησης στις φιλίες για έξι μήνες. Το αποτέλεσμα έδειξε ότι οι φίλοι που ήταν πιο κοντά ο ένας στον άλλο είχαν μικρότερες πιθανότητες θυματοποίησης ο ένας

από τον άλλον. Αντίθετα, τα παιδιά που δεν είχαν στενούς φίλους είχαν μεγαλύτερες πιθανότητες να γίνουν θύματα από άλλους. Το να έχεις φίλους και να είσαι αποδεκτός από την ομάδα των συνομηλίκων σου δεν έχει την ίδια επίδραση στην πιθανότητα να γίνεις θύμα. Το παιδί που απορρίπτεται από την ομάδα των συνομηλίκων του είναι πιο πιθανό να πέσει θύμα από εκείνο που έχει λίγους ή ελάχιστους φίλους.

Οι νέοι αλληλεπιδρούν τακτικά μεταξύ τους μέσω των ομάδων συνομηλίκων τους, οι οποίες τους παρέχουν μια σημαντική διέξοδο για κοινωνικοποίηση και ανάπτυξη των συναισθηματικών, διανοητικών και πρακτικών ικανοτήτων τους. Οι έφηβοι επίσης συχνά επικοινωνούν μεταξύ τους μέσω διαφόρων μορφών αλληλεπίδρασης, όπως τηλεφωνικές κλήσεις και συναντήσεις. Η αποδοχή και η απόρριψη από τους συνομηλίκους έχει σημαντικό αντίκτυπο στην ανάπτυξη του παιδιού. Τα άτομα που αναπτύσσουν θετική σχέση με συνομηλίκους βιώνουν σημαντικά αναπτυξιακά οφέλη. Αυτά τα οφέλη περιλαμβάνουν αυξημένη κοινωνική αλληλεπίδραση, βελτιωμένη συμπεριφορά, ακόμη και μειωμένα προβλήματα ψυχικής υγείας. Οι άνθρωποι που δεν έχουν κοινωνικές σχέσεις αντιμετωπίζουν συχνά μια σειρά από άλλα προβλήματα, όπως απομόνωση, παραβατικότητα, προβλήματα ψυχικής υγείας και πολλά άλλα (Waterman, 2015).

2.5 Παράγοντες και Κοινωνικές Σχέσεις

Πολλές ακαδημαϊκές μελέτες επιδιώκουν να κατανοήσουν τους παράγοντες που επηρεάζουν την κοινωνική ανάπτυξη των εφήβων και τις κοινωνικές τους σχέσεις. Αυτές οι προσπάθειες προέκυψαν από θεωρίες που συζητούν τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα συνδέονται κοινωνικά. Αυτές οι θεωρίες οδήγησαν σε έρευνες πολλών διαφορετικών παραγόντων, συμπεριλαμβανομένου του χρόνου που χρειάζονται οι έφηβοι για να δημιουργήσουν επιτυχημένες σχέσεις μεταξύ τους. Κατά τις σχολικές ώρες, οι έφηβοι πρέπει να αποχωριστούν από τις οικογένειές τους και να μάθουν να γίνονται πιο κοινωνικοί προσαρμοζόμενοι σε ένα νέο περιβάλλον. Η κατανόηση των ατομικών χαρακτηριστικών των εφήβων είναι εξαιρετικά σημαντική για τον καθορισμό των φιλιών και των ομάδων συνομηλίκων τους. Αυτό συμβαίνει γιατί είναι επιτακτική ανάγκη να γίνουν αποδεκτοί από την ομάδα συνομηλίκων και να

έχουν ισχυρές σχέσεις. Εκτός αυτού, οι ερευνητές πρέπει επίσης να εξετάσουν το οικογενειακό, το σχολείο και το πολιτιστικό περιβάλλον (Wangqvist & Frisen, 2016).

2.5.1 Οικογενειακοί παράγοντες

Από την εποχή που είναι πολύ μικρά, η προσοχή των ερευνητών έχει επικεντρωθεί στη σχέση του παιδιού με τον γονέα του. Προσπάθησαν να εντοπίσουν την σύνδεση μεταξύ αυτής της σχέσης και της ικανότητας του παιδιού να προσαρμοστεί σε ένα νέο σχολικό περιβάλλον με νέα πρόσωπα. Στη συνέχεια, επικεντρώθηκαν στην ανάλυση της επιρροής των κοινωνικών δικτύων της οικογένειας στην ικανότητα του παιδιού να δημιουργεί σχέσεις με συνομηλίκους στο σχολείο. μαζί με την επιρροή τους στην αποδοχή του από τους συνομηλίκους του. Πέρα από αυτό, οι ερευνητές έχουν μελετήσει διάφορες πτυχές της οικογενειακής ζωής που δεν σχετίζονται με τις διαπροσωπικές σχέσεις. Αυτές περιλαμβάνουν μελέτη της συζυγικής διαφωνίας και των συγκρούσεων καθώς και οι λοιπές αδερφικές οικιακές συγκρούσεις και οι αλληλεπιδράσεις των εφήβων με τους γονείς τους (Velicu & Marinescu, 2013).

Ο αντίκτυπος της οικογένειας σε ένα παιδί μπορεί να φανεί μέσω του δεσμού μεταξύ γονέα και παιδιού ή μεταξύ αδελφών. Ακόμα κι αν ένας γονέας προσπαθήσει να καταστείλει την οικογενειακή του κληρονομιά, αυτή η κληρονομιά θα εξακολουθεί να επηρεάζει τις σχέσεις των συνομηλίκων του παιδιού του στο σχολείο. Η επιρροή της οικογένειας σε ένα παιδί φαίνεται στο πώς ενθαρρύνουν την αλληλεπίδραση με τους άλλους και στις πεποιθήσεις τους για την ανάπτυξη δεξιοτήτων σχέσεων. Υπάρχουν τέσσερις συγκεκριμένοι τρόποι με τους οποίους μπορεί να φανεί η επιρροή της οικογένειας. Πρώτον, τα παιδιά μαθαίνουν πώς να σχετίζονται με τους άλλους μέσα από τις αλληλεπιδράσεις τους με τους γονείς. Στη συνέχεια, τα παιδιά μαθαίνουν παρατηρώντας τη συμπεριφορά μεταξύ των γονιών. Τρίτον, τα παιδιά μαθαίνουν παρατηρώντας τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των αδελφών. Και τέλος, τα παιδιά μπορούν να μάθουν παρατηρώντας παράγοντες κινδύνου που τα επηρεάζουν, όπως η οικονομική πίεση της οικογένειας ή η εκπαιδευτική παραμέληση (Subramanian, 2017).

2.5.2 Σχολικοί παράγοντες

Στο σχολείο προηγούνται οι συμμαθητές του παιδιού και ακολουθούν μέλη της οικογένειας, όπως η μητέρα και ο πατέρας του. Μετά από αυτό, το παιδί μπορεί να αλληλεπιδράσει με άλλους συγγενείς και αδέρφια. Με τη σύνδεση με άλλα παιδιά μέσω των ομάδων συνομηλίκων τους, το παιδί μπορεί να αυξήσει τις σχέσεις του με τους ανθρώπους. Τα μικροσυστήματα επηρεάζουν την ανάπτυξη των εφήβων. Στην πραγματικότητα, πολλοί ειδικοί πιστεύουν ότι τα διάφορα αλληλοεξαρτώμενα υποσυστήματα της προσχολικής τάξης επηρεάζουν τα παιδιά με έναν πολύπλοκο αλλά συνεχή τρόπο και το μικροσύστημα της σχολικής τάξης επηρεάζει τους μαθητές με σημαντικό τρόπο (Przybylski et al, 2013).

Οι έφηβοι δημιουργούν τους δικούς τους πολιτισμούς με τους συνομηλίκους τους. Αυτοί οι πολιτισμοί περιέχουν παρόμοιες αξίες, κανόνες και ιδέες. Δεν λειτουργούν με τον ίδιο τρόπο όπως η κουλτούρα των ενηλίκων, αλλά εξακολουθούν να αλληλεπιδρούν με αυτήν. Ο Davies ισχυρίζεται ότι αυτό συμβαίνει επειδή τα παιδιά βλέπουν τον κόσμο διαφορετικά από τους ενήλικες επειδή δεν έχουν μάθει ακόμα να ομαλοποιούν την όρασή τους. Αντίθετα, τα παιδιά πλαισιώνουν την αντίληψή τους για τον κόσμο με τους δικούς τους όρους. Πολλοί άνθρωποι δίνουν μεγάλη προσοχή στις καθημερινές δραστηριότητες των παιδιών που περιλαμβάνουν την παραγωγή και την ενσωμάτωση διαφόρων συναισθηματικών, γνωστικών και συμπεριφορικών στοιχείων στην κουλτούρα τους. Αυτό επιτρέπει στα παιδιά να αλληλεπιδρούν καλύτερα μεταξύ τους καθώς αναπτύσσουν τις ικανότητές τους (Nesi & Choukas-Bradley, 2018).

Πολλές έρευνες έχουν επικεντρωθεί στο σχολικό περιβάλλον και την επίδρασή του στις κοινωνικές σχέσεις. Τα περισσότερα από αυτά επικεντρώνονται στις τάξεις προσχολικής ηλικίας, καθώς διαπιστώθηκε ότι ένα μεγάλο μέρος της έρευνας που συνδέει το σχολικό περιβάλλον με τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις είναι ωφέλιμο για τους μαθητές. Αυτή η έρευνα γίνεται για να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή στα θέματα που διδάσκονται στις τάξεις προσχολικής ηλικίας, ώστε οι μαθητές να αναπτύξουν τις κατάλληλες κοινωνικές δεξιότητες (Marino et al, 2016). Ο Lightfoot et al (2014) παρατήρησε ότι οι έφηβοι αναπτύσσουν καλύτερες κοινωνικές δεξιότητες συμμετέχοντας σε δραστηριότητες σε προγράμματα σπουδών υψηλής ποιότητας. Τα

παιδιά σε σχολεία με περιβάλλοντα υψηλής ποιότητας έδειξαν πιο προηγμένες κοινωνικές δεξιότητες από εκείνα σε σχολεία με περιβάλλον χαμηλής ποιότητας. Τα σχολικά περιβάλλοντα που παρέχουν εκπαίδευση υψηλής ποιότητας έχουν θετικές επιπτώσεις στις ικανότητες των παιδιών. Αυτά περιλαμβάνουν καλύτερη αλληλεπίδραση με συνομηλίκους και λιγότερα προβλήματα συμπεριφοράς με άλλους μαθητές. Επιπλέον, οι κοινωνικές δεξιότητες των εφήβων βελτιώνονται σε σχολεία υψηλής ποιότητας.

Η ποιότητα των προγραμμάτων εξαρτάται από το περιβάλλον της τάξης, συμπεριλαμβανομένου του κλίματος και του μεγέθους της αίθουσας, καθώς και από τον αριθμό των μαθητών ανά δάσκαλο. Η υποστήριξη από έναν δάσκαλο είναι σημαντική για να αναπτύξουν οι μαθητές κοινωνικές δεξιότητες και να αλληλεπιδράσουν με άλλους. Αυτό θεωρήθηκε ιστορικά σημαντικό από πολλούς ακαδημαϊκούς - συμπεριλαμβανομένων των Boursier & Manna (2018) και οι σχολικές εγκαταστάσεις που θεωρούνται συναισθηματικά υποστηρικτικές καθοδηγούνται από δασκάλους που έχουν υγιείς κοινωνικές αλληλεπιδράσεις με τους μαθητές τους. Είναι σημαντικό ο δάσκαλος να χρησιμοποιεί στρατηγικές που βοηθούν τους μαθητές του να αναπτύξουν επικοινωνιακές και κοινωνικές δεξιότητες. Αυτό τους βοηθά να γίνουν πιο κοινωνικά ικανοί, κάτι που είναι εξαιρετικά σημαντικό για τους εφήβους που αναπτύσσουν τις σχέσεις τους στο σπίτι τους. Με την προώθηση της δημιουργίας ομάδας και της θετικής ενίσχυσης, οι δάσκαλοι μπορούν να βοηθήσουν τους μαθητές να αναπτύξουν και τις δύο αυτές δεξιότητες. Αυτό οδηγεί σε υψηλότερα επίπεδα κοινωνικής συνοχής και επικοινωνίας στις τάξεις τους. Οι ερευνητές τόνισαν τη σημασία της επιλογής παιχνιδιών και δραστηριοτήτων στην τάξη που ενθαρρύνουν την ανάπτυξη φιλιών μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου. Επιπλέον, τόνισαν τη σημασία της δημιουργίας δομημένων αλληλεπιδράσεων μεταξύ μαθητών και δασκάλων, καθώς αυτό αναπτύσσει πολλές ευκαιρίες για μάθηση πέρα από τις γνωστικές δεξιότητες. Αυτά τα μαθήματα περιλαμβάνουν επίσης την κοινωνική και συναισθηματική μάθηση (όπως η κατανόηση των συναισθημάτων του άλλου) (Haythornthwaite, 2015).

2.5.3 Ατομικοί παράγοντες

Πολλές μελέτες που επικεντρώνονται στις κοινωνικές δεξιότητες και συμπεριφορές των παιδιών προέρχονται από τη βιβλιογραφία. Κάθε παιδί έχει διαφορετικές συμπεριφορές που καθορίζουν την πιθανότητα να δημιουργήσει σχέσεις. Τα παιδιά με επιθετικές κοινωνικές δεξιότητες συνήθως δυσκολεύονται να δημιουργήσουν σχέσεις με άλλα παιδιά. Αυτό τους κάνει αντιδημοφιλείς στις ομάδες συνομηλίκων τους και δύσκολο να μιλήσουν μαζί τους. Τα παιδιά γνωρίζουν τους κανόνες συμπεριφοράς που τους περιμένουν οι συνομηλικοί τους και προσαρμόζουν ανάλογα τις πράξεις τους. Κάποιοι αλλάζουν ακόμη και τη συμπεριφορά τους για να χωρέσουν στην ομάδα των συμμαθητών. Τα παιδιά έμαθαν ότι κάθε εμπειρία κοινωνικοποίησής τους με τους συνομηλίκους τους καθόριζε θετικές ή αρνητικές κοινωνικές συμπεριφορές (de Vries et al, 2016).

Η μελέτη της ανάπτυξης των κοινωνικών δεξιοτήτων των παιδιών έχει γίνει πιο δημοφιλής τα τελευταία χρόνια. Αυτή η τάση περιλαμβάνει τόσο συμπεριφορικούς όσο και αναπτυξιακούς ψυχολόγους που μελετούν τις αλληλεπιδράσεις των παιδιών. Εξετάζουν ένα ευρύ φάσμα δεξιοτήτων, συμπεριλαμβανομένης της γνωστικής, κοινωνικής και συναισθηματικής ανάπτυξης. Αυτοί οι ερευνητές πιστεύουν ότι η ανάπτυξη αυτών των ικανοτήτων είναι αυτό που κάνει τα παιδιά να γίνουν αποδεκτά σε μια ομάδα ή να δέχονται φίλους. Το πιστεύουν αυτό γιατί πολλοί από αυτούς αποδίδουν αυτή την ανάπτυξη στο ρόλο που παίζει στη γνωστική, κοινωνικο-συναισθηματική και κοινωνικο-γνωστική ανάπτυξη του παιδιού (Lenhart et al, 2018). Οι ερευνητές έχουν επικεντρωθεί σε μια συγκεκριμένη λίστα δεξιοτήτων που διαθέτουν τα μικρά παιδιά. Αυτά περιλαμβάνουν την ικανότητα να επιλύουν προβλήματα, να μπαίνουν στη θέση κάποιου άλλου και να κατανοούν τα συναισθήματά τους, καθώς και να κατανοούν τα συναισθήματα των άλλων. Οι έφηβοι με διαφορετικές συναισθηματικές ικανότητες έχουν διαφορετικές σχέσεις μεταξύ τους. Οι Martín-Perpiñá et al, (2019) ερεύνησαν τις ατομικές διαφορές των εφήβων και πώς επηρεάζει τις κοινωνικές τους αλληλεπιδράσεις. Επικεντρώθηκαν συγκεκριμένα στην κοινωνική συμπεριφορά, τις γλωσσικές ικανότητες, την ιδιοσυγκρασία, την προσαρμογή της συμπεριφοράς και το οικογενειακό υπόβαθρο. Η μελέτη αποκάλυψε ότι τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά και οι γνωστικές ικανότητες των εφήβων και των φίλων τους επηρέασαν σημαντικά την επικοινωνία

τους. Επίσης, το οικογενειακό ιστορικό και η γενική ευημερία ήταν σημαντικοί παράγοντες για την ποιότητα των φιλιών τους.

Επιπλέον χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του παιδιού που επηρεάζουν την κοινωνική του ανάπτυξη μελετήθηκαν παράλληλα με τη συμπεριφορά και τις γνωστικές δεξιότητες από τους Nadkarni & Hoffman, (2012). Αυτά περιελάμβαναν την εθνικότητα, το φύλο, τη συμμετοχή σε ένα παιχνίδι και κοινές επιλογές στο παιχνίδι. Η έρευνα επικεντρώθηκε σε αυτά τα χαρακτηριστικά επικεντρώθηκε στις ομοιότητες των εφήβων όπως το φύλο, η εθνικότητα και το στυλ παιχνιδιού. Εξέτασε πώς αυτές οι επιλογές επηρεάζουν την αποδοχή των εφήβων στους φιλικούς κύκλους. Τα περισσότερα παιδιά επιλέγουν φυσικά να παίζουν με άλλα παιδιά του ίδιου φύλου. Πιστεύουν ότι οι ενήλικες και τα μεγαλύτερα αδέρφια θα παίζουν επίσης μαζί τους. Πολλοί ερευνητές έχουν δείξει ότι τα παιδιά επιλέγουν φυσικά την εθνικότητα τους όταν ομαδοποιούνται. Τείνουν επίσης να ομαδοποιούν παιδιά που είναι σωματικά ελκυστικά ή της ίδιας εθνότητας. Ο Prensky (2021) κατέγραψε τις προτιμήσεις 90 παιδιών κατά τη διάρκεια του ελεύθερου παιχνιδιού στους σχολικούς χώρους. Αυτά τα δεδομένα ήταν μέρος ενός ερευνητικού προγράμματος που κατέγραψε τη φυλετική προκατάληψη παιδιών σχολικής ηλικίας. Ανά φύλο και φυλή, τα αγόρια και τα κορίτσια χωρίστηκαν σε δύο ομάδες. Στη συνέχεια χωρίστηκαν σε αυτούς που προτιμούσαν συμπαίκτες του ίδιου φύλου και σε αυτούς που απέφευγαν να παίζουν με συμπαίκτες του αντίθετου φύλου. Αυτό οφειλόταν στις διαφορετικές φυλές και φύλα του 50% των εφήβων στη μελέτη. Εκπροσωπούσαν περίπου το 50% των εφήβων της Ασίας, το 33% των μαύρων εφήβων και άλλων εθνικοτήτων. Παρόλο που τα αγόρια όλων των φυλών έπαιζαν μαζί, απέφευγαν να παίζουν με κορίτσια της ίδιας φυλής. Τα κορίτσια απέφευγαν να παίζουν με λευκά αγόρια και έπαιζαν πιο συχνά με άλλα κορίτσια διαφορετικών φυλών.

Πολλές μελέτες έχουν δείξει ότι οι έφηβοι αλληλεπιδρούν με τους συνομηλίκους τους παίζοντας παιχνίδια. Αυτό τους βοηθά να δημιουργήσουν φιλίες και να κατανοήσουν τις κοινωνικές ενδείξεις. Ένας λόγος για τον οποίο τα παιδιά επιλέγουν να παίζουν με άλλους είναι επειδή θέλουν τα ίδια παιχνίδια ή την ίδια πνευματική ωριμότητα με τους συνομηλίκους τους. Μέσω λεκτικών αλληλεπιδράσεων, πολλά μικρά παιδιά αλληλεπιδρούν με τους συνομηλίκους τους μέσω του παιχνιδιού και αναπτύσσουν επίσης πολλαπλές φιλίες (Μπράτιτσης κ.α., 2010).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΔΙΚΤΥΩΣΗ ΚΑΙ ΕΦΗΒΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ

3.1 Μέσα κοινωνικής δικτύωσης και έφηβοι μαθητές

Τα παιδιά που γεννήθηκαν στα τέλη της δεκαετίας του '90 έχουν μεγαλώσει σε έναν κόσμο πλήρως εξαρτημένο από την τεχνολογία. Δεν μπορούν να φανταστούν έναν κόσμο χωρίς να συνδέονται συνεχώς με κάτι. Αυτό οφείλεται στην αύξηση των ψηφιακών μέσων τα τελευταία 10 χρόνια, συμπεριλαμβανομένων των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και των διαδραστικών πλατφορμών. Οι έφηβοι είναι μια άλλη μεγάλη ομάδα καταναλωτών ψηφιακών μέσων. Χρησιμοποιούν αυτές τις πλατφόρμες σημαντικά περισσότερο από άλλες ηλικιακές ομάδες (Aboujaoude et al, 2015). Σύμφωνα με τους Astorga-Aguilar & Schmidt-Fonseca (2019), ο «ψηφιακός πολίτης» είναι κάποιος που γεννήθηκε σε μια ψηφιακή εποχή. Οι άνθρωποι που γεννήθηκαν στην ψηφιακή εποχή ονομάζονται ψηφιακοί επειδή έχουν μεγαλώσει σε έναν κόσμο όπου η τεχνολογία παίζει σημαντικό ρόλο ενώ οι προηγούμενες γενιές ήταν ψηφιακοί μετανάστες που μετανάστευσαν σε έναν ψηφιακό κόσμο.

Οι έφηβοι ενθουσιάζονται από τα νέα ψηφιακά μέσα και τις υπηρεσίες που διατίθενται μέσω της σύγχρονης τεχνολογίας. Νιώθουν υποχρεωμένοι να παραμείνουν συνδεδεμένοι μέσω των ψηφιακών μέσων κοινωνικής δικτύωσης, επειδή τους ιντριγκάρουν συνεχώς αυτές οι νέες τάσεις (Kawabe et al, 2019). Σύμφωνα με τον φόβο της απώλειας, αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ανησυχούν ότι δεν θα μπορέσουν να συμβαδίσουν με τον γρήγορα μεταβαλλόμενο κόσμο τόσο στο οικογενειακό περιβάλλον όσο και στο περιβάλλον της σχολικής τους τάξης (Blakeman, 2014). Μια πρόσφατη ερευνητική μελέτη των Machimbarrena et al (2019), συνέδεσε τον φόβο της απώλειας με τα ψηφιακά μέσα κοινωνικής δικτύωσης και τις αυξημένες ανάγκες δημοτικότητας στους εφήβους. Ως αποτέλεσμα, αυτός ο φόβος έχει αυξηθεί από τη στιγμή που έχει αυξηθεί η χρήση των ψηφιακών μέσων κοινωνικής δικτύωσης μεταξύ των εφήβων. Επιπλέον, αυτός ο φόβος συνδέεται με την ανάγκη για δημοτικότητα που βιώνουν πολλοί έφηβοι..

Τα κινητά τηλέφωνα και τα σύγχρονα smartphone έχουν ενσωματωθεί στην καθημερινή ζωή των εφήβων. Περίπου το 82% των εφήβων χρησιμοποιούν το Facebook ως τα πιο δημοφιλή διαδικτυακά μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Στη δεύτερη θέση βρίσκεται το Instagram με 64% των ψήφων, μετά το Snapchat με 39%, το Google Plus με 37%, το Twitter με 35% και άλλα ψηφιακά κοινωνικά δίκτυα με 12% των ψήφων. Τα έξυπνα τηλέφωνα ανήκουν σε περίπου τα ¾ των εφήβων, το 31% από αυτούς δηλώνουν ότι είναι πάντα συνδεδεμένοι στο διαδίκτυο και το 62% λένε ότι αισθάνονται εθισμένοι από τα κινητά τους τηλέφωνα (Kim, 2018). Οι Zeng & Gerritsen (2014) υποστηρίζουν ότι αυτή η ενοποίηση κινητού και διαδικτύου έχει τοποθετήσει τα κινητά τηλέφωνα και τα ψηφιακά μέσα κοινωνικής δικτύωσης σε μια ειδική κατηγορία για τους εφήβους. Πολλοί έφηβοι χρησιμοποιούν τα τηλέφωνα τους για μηνύματα κειμένου, φωνητικές κλήσεις και άλλες μορφές επικοινωνίας. Ωστόσο, χρησιμοποιούν κυρίως τα τηλέφωνα τους για εφαρμογές όπως το messenger, το οποίο τους επιτρέπει να μοιράζονται εικόνες και αφηγήσεις με αμέτρητα άλλα άτομα ανά πάσα στιγμή, τόσο εντός όσο και εκτός της σχολικής τους τάξης. Επιπλέον, οι έφηβοι δηλώνουν ότι χρησιμοποιούν το τηλέφωνό τους για πολλούς άλλους ψυχαγωγικούς σκοπούς, όπως να στέλνουν μηνύματα σε φίλους/συμμαθητές /συμμαθητές ή να παίζουν παιχνίδια. Αυτές οι επιπλέον δυνατότητες διευκολύνουν τους εφήβους να συνδέονται με τα κοινωνικά δίκτυα ανά πάσα στιγμή και τόπο. Μπορούν επίσης να μοιράζονται σκέψεις και συναισθήματα μέσω της τεχνολογίας χωρίς να χρειάζεται να αφήσουν πίσω το τηλέφωνό τους (Whalen et al, 2017).

Η λέξη Selfie είναι μια πρόσφατη λέξη που περιελήφθη στο Λεξικό της Οξφόρδης το 2014. Περιγράφει τη δραστηριότητα στην οποία οι έφηβοι βγάζουν τον εαυτό τους φωτογραφίες ή και φίλους/συμμαθητές /συμμαθητές και συνήθως τις δημοσιεύουν στο διαδίκτυο. Οι περισσότεροι έφηβοι βγάζουν selfies για να αποδείξουν ότι «βγάζουν» και κάνουν κάτι. Το 2015, οι έφηβοι μοιράστηκαν περίπου 901 δισεκατομμύρια φωτογραφίες στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, με το 41% αυτών να είναι selfies. Στην πραγματικότητα, μοιράζονταν κατά μέσο όρο 89 εκατομμύρια selfies την ημέρα. Η δραστηριότητα των selfies και η αυτοπροβολή του στο Διαδίκτυο δείχνει την ανάγκη να γίνει αποδεκτός ο έφηβος από την ομάδα των συνομηλίκων και συμμαθητών του. Πολλοί γονείς ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να χρησιμοποιούν τις ίδιες τεχνολογικές συνήθειες με τους φίλους/συμμαθητές τους

και έτσι οι έφηβοι συχνά στρέφονται στα νέα μέσα. Χρησιμοποιούν αυτές τις μεθόδους επικοινωνίας διότι πιστεύουν ότι τους επιτρέπει να συνδεθούν με τον εικονικό κόσμο από τον οποίο τους προστατεύουν οι οικογένειές τους. Αυτός είναι ο λόγος που ο Turkle πιστεύει ότι τα νέα μέσα έχουν νόημα για τους εφήβους (Sherman et al, 2018).

Οι σύγχρονοι έφηβοι χρησιμοποιούν ψηφιακά μέσα για να υποκαταστήσουν την επικοινωνία πρόσωπο με πρόσωπο, είτε στο σπίτι είτε στο σχολείο τους. Αναζητούν έναν αντικαταστάτη για τις παραδοσιακές σχολικές και εξωσχολικές δραστηριότητες που απαιτούν επένδυση χρόνου. Αυτό τους οδηγεί να χρησιμοποιούν τις πλατφόρμες μέσων κοινωνικής δικτύωσης ως διέξοδο για τις ανάγκες τους. Τα ψηφιακά μέσα τους επιτρέπουν να πειραματιστούν με διαφορετικές προσωπικότητες και ταυτότητες και σε διαφορετικές σχέσεις. Τους παρέχει επίσης πρόσβαση σε πολλούς φίλους/συμμαθητές, συμμαθητές και φίλους/συμμαθητές μέσω φόρουμ, βίντεο, αναρτήσεων και προφίλ (Reyns et al, 2013).

Οι έφηβοι στρέφονται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης επειδή αναζητούν την αποδοχή και την εκτίμηση από τους φίλους/συμμαθητές τους. Δημιουργώντας και στερεοποιώντας κοινωνικές σχέσεις, οι έφηβοι χρησιμοποιούν το μέσο για να επικοινωνήσουν μεταξύ τους και με το αντίθετο φύλο. Αντί να προωθούν τον εαυτό τους, οι έφηβοι χρησιμοποιούν ψηφιακά κοινωνικά δίκτυα για να επικοινωνούν μεταξύ τους. Αυτές οι πλατφόρμες παρέχουν αμφίδρομη επικοινωνία και πρόσβαση σε πληροφορίες, μάρκετινγκ και ψυχαγωγία — αντί για τα παραδοσιακά μέσα επικοινωνίας, όπως επιστολές ή τηλεφωνικές κλήσεις. Επειδή χρησιμοποιούν τη δημιουργικότητά τους και παράγουν υλικό οι ίδιοι, αυτές οι εφαρμογές και τα βιντεοπαιχνίδια με πολλούς παίκτες τους δίνουν μια διέξοδο για τη δημιουργικότητά τους. Υπάρχουν και βίντεο με «ιστορίες» από την καθημερινότητά τους τα οποία έπειτα τα μοιράζουν στους φίλους/συμμαθητές και συμμαθητές τους (Rathore et al, 2016).

Σύμφωνα με πληροφορίες που συγκέντρωσε το EU Kids Online Project τον Φεβρουάριο του 2019, το 86% των εφήβων που ερωτήθηκαν σε 18 ευρωπαϊκές χώρες δήλωσαν ότι χρησιμοποιούσαν το διαδίκτυο για κοινωνικούς σκοπούς. Τα δεδομένα έδειξαν επίσης ότι σχεδόν το 83% των εφήβων που συμμετείχαν στην έρευνα μοιράζονταν οπτικά ή ακουστικά έγγραφα στο διαδίκτυο. Επιπλέον, πάνω από το 80% των εφήβων που συμμετείχαν στην έρευνα συμμετείχαν σε πολιτικές συζητήσεις και μοιράστηκαν οικογενειακές φωτογραφίες στο διαδίκτυο. Ο κύριος λόγος για τον οποίο οι έφηβοι επέλεξαν να χρησιμοποιήσουν το διαδίκτυο για κοινωνικούς σκοπούς ήταν η επικοινωνία με φίλους/συμμαθητές /συμμαθητές . Σύμφωνα με την έρευνα του Hairpus 2019 στη Σουηδία, οι έφηβοι Σουηδοί μαθητές χρησιμοποιούν το Instagram κυρίως για τον ελεύθερο χρόνο τους. Χρησιμοποιούν επίσης το Instagram για να δουν τι κάνουν οι φίλοι τους και συμμαθητές τους ανά πάσα στιγμή και να μοιραστούν φωτογραφίες από τα ταξίδια τους (eukids, 2019).

Τα σχολεία χρησιμοποιούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ως εργαλείο για να κρατούν τους μαθητές συνδεδεμένους και ενημερωμένους. Αντί απλώς να περιηγούνται στο Διαδίκτυο, οι μαθητές μπορούν να χρησιμοποιούν πλατφόρμες όπως το Facebook για να παραμείνουν συνδεδεμένοι με τους συμμαθητές τους όταν σπουδάζουν ή εργάζονται σε εργασίες για το σπίτι. Αυτές οι πλατφόρμες βοηθούν ακόμη και τους μαθητές να συνεργαστούν, να ανταλλάξουν ιδέες και να αναλάβουν πρωτοβουλίες. Πολλά σχολεία χρησιμοποιούν ιστολόγια ως εργαλεία για τους μαθητές για να βελτιώσουν τις γλωσσικές, δημιουργικές και εκφραστικές τους ικανότητες. Τα σχολεία χρησιμοποιούν επίσης τα ιστολόγια ως τρόπο για τους μαθητές να βρίσκουν νέα σχολικά ενδιαφέροντα και λύσεις και να συνεργάζονται ως ομάδα (Nadan & Kaye-Tzadok, 2018). Όπως αναφέρει ο Madigan (2019) ορισμένοι έφηβοι χρησιμοποιούν το Facebook ως τρόπο επικοινωνίας μεταξύ τους ακόμα και κατά την διάρκεια που βρίσκονται στο σχολείο και στην σχολική τους τάξη. Χρησιμοποιούν επίσης το Facebook για να αναζητήσουν πληροφορίες σχετικά με την εκπαίδευσή τους και άλλες τάξεις. Με τη σύνδεση με τους συμμαθητές τους, τους δασκάλους και την ανταλλαγή ιδεών, αυτοί οι έφηβοι μπορούν να επικοινωνούν πιο εύκολα μεταξύ τους.

Έρευνα που διεξήχθη από τον Kessel-Schneider (2015) έδειξε ότι σχεδόν όλοι οι έφηβοι στον Καναδά περνούν το μεγαλύτερο μέρος του καθημερινού τους χρόνου παίζοντας παιχνίδια που έχουν επιλέξει. Επιπλέον, αυτά τα έφηβα αγόρια και κορίτσια είχαν συνηθίσει να παίζουν με πολλούς τρόπους, με το να παίζουν βιντεοπαιχνίδια μεταξύ του είτε έπαιζαν και παιχνίδια μόνοι τους. Είτε έπαιζαν μόνοι τους είτε σε ομάδα, εξακολουθούσαν να το κάνουν «διαδικτυακά». Το να παίζουν βιντεοπαιχνίδια ήταν βασικό συστατικό της κοινωνικής τους ζωής με τους φίλους/συμμαθητές τους. Σύμφωνα με την αναφερόμενη έκθεση, μόνο το 28% των εφήβων παίζουν παιχνίδια μόνοι τους. Αντίθετα, το 94% των εφήβων παίζει παιχνίδια σε ομάδες. Επιπλέον, το 51% των εφήβων συμμετέχει σε διαδικτυακά παιχνίδια με τους φίλους/συμμαθητές τους. Ωστόσο, μόνο το 19% παίζει διαδικτυακά παιχνίδια με άτομα που γνώρισαν διαδικτυακά για πρώτη φορά. Επιπλέον, το 33% παίζει διαδικτυακά παιχνίδια τόσο με φίλους/συμμαθητές /συμμαθητές όσο και με μέλη της οικογένειας και με αγνώστους.

Η αυξανόμενη χρήση των ψηφιακών μέσων κοινωνικής δικτύωσης μεταξύ των εφήβων έχει οδηγήσει στην εμφάνιση της ταυτόχρονης διαδικτυακής και εκτός σύνδεσης δραστηριότητας μέσω γνωστής ως multitasking. Αυτό συμβαίνει όταν οι έφηβοι εκτελούν δύο δραστηριότητες ταυτόχρονα μέσω ψηφιακών μεθόδων, όπως η παρακολούθηση τηλεόρασης και η χρήση υπολογιστή ταυτόχρονα. Ή μπορεί να εκτελούν και τις δύο λειτουργίες σε ένα smartphone με λήψη μουσικής, ανέβασμα φωτογραφιών, αποστολή μηνυμάτων και αναπαραγωγή βίντεο. Ένα άλλο παράδειγμα αποτελεί η εναλλαγή μεταξύ του Facebook και η αποστολή μηνυμάτων σε έναν φίλο ή συμμαθητή στο messenger (Luo, Yeung, & Li, 2019; Turkle, 2011·AAP, 2016). Το multitasking των μέσων ενημέρωσης επηρεάζει αρνητικά τη μνήμη και τις γνωστικές ικανότητες των εφήβων. Μειώνει επίσης τις σχολικές τους επιδόσεις στα μαθήματα μαθηματικών και γλώσσας λόγω της ταυτόχρονης ενασχόλησης των εφήβων με περισσότερα από ένα ψηφιακά μέσα.

Μια έρευνα του 2017 από το NORC Center for Public Affairs Research διαπίστωσε ότι το 87% των εφήβων είχαν χρησιμοποιήσει μέσα κοινωνικής δικτύωσης όπως το Instagram, το Facebook και το Snapchat. Χρησιμοποίησαν αυτές τις πλατφόρμες για

να δημοσιεύσουν φωτογραφίες και βίντεο με τους φίλους/συμμαθητές τους. Αυτός ο τρόπος παρουσίασης τους έχει πολλούς σκοπούς. Δίνει έμφαση στη φυσική εμφάνιση και την κατάσταση των εφήβων, καθώς και στην επίδειξη της κοινωνικής τους θέσης στο οικογενειακό τους περιβάλλον ή την σχολική τους τάξη ((Gura & Gura, 2017).

Ο κύριος στόχος των εφήβων μαθητών είναι η επικοινωνία με τους φίλους/συμμαθητές τους. Αυτή είναι η πιο σημαντική πτυχή της καθημερινότητάς τους. Το 48% των εφήβων είναι πάντα συνδεδεμένοι με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και 2-3 ώρες την ημέρα αφιερώνονται στην επικοινωνία μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Πολλές μελέτες επισημαίνουν τις θετικές και αρνητικές επιπτώσεις της αυτοεκτίμησης των εφήβων στη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Η λήψη θετικών σχολίων από αναρτήσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης λέγεται ότι ενισχύει την ευημερία κάποιου, ενώ τα αρνητικά σχόλια λέγεται ότι προκαλούν κατάθλιψη. Τα άτομα με υψηλότερα επίπεδα ενεργητικής χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης έχουν χαμηλότερα επίπεδα κατάθλιψης και υψηλότερα επίπεδα συνολικής ευεξίας (Hinduja & Patchin, 2013). Οι έφηβοι που παρατηρούν παθητικά άλλους φίλους/συμμαθητές του Διαδικτύου αναφέρουν συμπτώματα κατάθλιψης και χαμηλής ευεξίας, λόγω της συσχέτισής τους με αγχώδεις διαταραχές. Μερικοί αναπτύσσουν ακόμη και γενικά συναισθήματα δυστυχίας(Goh et al, 2013). Μια μελέτη διαπίστωσε ότι το 16% των εφήβων που χρησιμοποιούν είτε ενεργητικές είτε παθητικές τεχνικές για τη χρήση του Διαδικτύου είχαν αρνητικές επιπτώσεις στην καθημερινή τους ζωή. Η ποιότητα ζωής, η συνολική ευτυχία και η γενική ικανοποίηση από τη ζωή είναι πτυχές που σχετίζονται με το αίσθημα ευεξίας. Οι Hang & Nairn (2014) δήλωσαν ότι αυτά τα συναισθήματα περιλαμβάνουν τρία χαρακτηριστικά: πρώτον, είναι υποκειμενικές εμπειρίες που δεν μοιράζονται μεταξύ άλλων ανθρώπων, δεύτερον, περιλαμβάνουν ευεργετικά μέτρα και τρίτον, αντικατοπτρίζουν μια συνολική άποψη της ζωής ενός ατόμου.

3.2 Έφηβοι μαθητές και κακή χρήση του διαδικτύου

Η Αμερικανική Ψυχιατρική Εταιρεία συμπεριέλαβε τη Διαταραχή Διαδικτύου στο Διαγνωστικό Στατιστικό Εγχειρίδιο Ψυχικών Διαταραχών το 2014. Με αυτό, οι

διαταραχές που βασίζονται στο Διαδίκτυο αναγνωρίστηκαν επίσημα ως πραγματική ιατρική κατάσταση. Παρόλα αυτά, απαιτείται περαιτέρω έρευνα για να καθοριστεί εάν η παθολογική χρήση του Διαδικτύου είναι ή όχι μια πραγματική ψυχική διαταραχή. Όπως φαίνεται από την προηγούμενη εμπειρία, το Διαδίκτυο μπορεί να έχει θετικές ή αρνητικές επιπτώσεις στη ζωή των εφήβων. Ωστόσο, αυτές οι επιπτώσεις μπορεί να προκληθούν από το Διαδίκτυο εκτός από την επίδραση που έχει στη ζωή των εφήβων. Αυτό ονομάζεται προβληματική χρήση του Διαδικτύου και χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση προτού μπορεί να θεωρηθεί επίσημα ως διαταραχή (Gul et al, 2018). Οι ερευνητές έχουν διαπιστώσει ότι η προβληματική χρήση του Διαδικτύου επηρεάζει την καθημερινή ζωή ενός ατόμου με πολλούς τρόπους. Το πρώτο βήμα της διαταραχής είναι η εμφάνιση δυσκολιών στη χρήση του Διαδικτύου. Αυτό προκαλεί προβλήματα στην κοινωνική, επαγγελματική ή οικονομική ζωή τους. Όταν η χρήση του Διαδικτύου είναι έντονη αλλά ασυνεπής, μπορεί να προκαλέσει μανιακά ή υπομανιακά επεισόδια. Ο Dwivedi et al (2015) ταξινόμησε την προβληματική χρήση του Διαδικτύου ως σύνδρομο που περιλαμβάνει συμπεριφορικά, συναισθηματικά και γνωστικά συμπτώματα. Η ονομασία «Γενικοποιημένη Προβληματική Χρήση Διαδικτύου» αναφέρεται στην προβληματική χρήση του διαδικτύου όταν κάποιος χρειάζεται να είναι συνεχώς συνδεδεμένος και χρησιμοποιεί τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης πιο συχνά. Έχει επίσης παρατηρηθεί ότι τα άτομα με αυτήν τη φόρμα τείνουν να έχουν την ανάγκη να συνδέονται με άλλα άτομα μέσω διαφορετικών μορφών κοινής χρήσης στο Διαδίκτυο.

Η μελέτη του Andreassen et al (2017) πρόσθεσε μια νέα κατηγορία στο Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο Ψυχικών Διαταραχών. Ονομάζεται «Συγκεκριμένη Προβληματική Χρήση Διαδικτύου» και εστιάζει σε ορισμένα χαρακτηριστικά συμπεριφοράς ως πρόβλημα χρήσης του Διαδικτύου. Τα άτομα που εμφανίζουν αυτή τη συμπεριφορά προτιμούν την ηλεκτρονική επικοινωνία από τη φυσική παρουσία. Οι έφηβοι που χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο ως τρόπο να ξεφύγουν από καταστάσεις της πραγματικής ζωής αναφέρουν ότι αισθάνονται ανασφαλείς και έχουν χαμηλή αυτοπεποίθηση όταν επικοινωνούν πρόσωπο με πρόσωπο. Επιπλέον, η χρήση του διαδικτύου τους επιτρέπει να ρυθμίζουν τα συναισθήματά τους όταν αντιμετωπίζουν δύσκολες συνθήκες. Ο ερευνητής ανέφερε, ακόμα, ότι η χρήση του Διαδικτύου οδηγεί σε αρνητικές παρενέργειες στο σπίτι, στη δουλειά και στο σχολείο (Evans &

Whipple, 2013). Επιπλέον, καταναγκαστικές και εμμονικές σκέψεις σχετικά με το Διαδίκτυο μπορούν να παρατηρηθούν σε όσους το χρησιμοποιούν. Πολλές μελέτες έχουν συσχετίσει την κακή χρήση του Διαδικτύου με την κακή ευημερία. Επί του παρόντος, πολλοί επικεντρώνονται στον τρόπο με τον οποίο η προβληματική χρήση του Διαδικτύου επηρεάζει τα συναισθήματα ευεξίας ενός εφήβου. Μια έρευνα για την ψυχική υγεία των μαθητών διαπίστωσε ότι ανεξάρτητα από την κληρονομιά ή την τοποθεσία τους, τα άτομα με προβληματική χρήση του Διαδικτύου έχουν εξαιρετικά χαμηλή αίσθηση ευεξίας (Fan et al, 2016).

Ένα σημαντικό στοιχείο είναι ότι οι έφηβοι δείχνουν συσχέτιση μεταξύ της παθολογικής χρήσης του Διαδικτύου και των συμπεριφορών κινδύνου όπως η κακή διατροφή και η έλλειψη σωματικής δραστηριότητας. Η μελέτη από τους Aslam & Karjaluoto (2017) βρήκε μια στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ της προβληματικής χρήσης του Διαδικτύου και των συναισθημάτων μοναξιάς, χαμηλής αυτοεκτίμησης, κοινωνική απομόνωση και απομόνωση από την οικογένεια και τους φίλους/συμμαθητές και κοινωνικής ντροπής. Επιπλέον, βρήκε συσχέτιση με την αυτοεκτίμηση και την αδυναμία να είναι κανείς ικανοποιημένος με τη ζωή του. Αρκετές μελέτες έχουν δείξει μια σύνδεση μεταξύ της χρήσης του Διαδικτύου και πολλών προβλημάτων. Αυτά τα ζητήματα περιλαμβάνουν κακές ακαδημαϊκές επιδόσεις, οικογενειακή δυσλειτουργία και κατάθλιψη μεταξύ άλλων διαταραχών. Επιπλέον, η προβληματική χρήση του Διαδικτύου προκαλεί περισσότερα οικογενειακά προβλήματα και αλλαγές στα πρότυπα ύπνου. Μπορεί επίσης να προκαλέσει προβλήματα ψυχικής υγείας. Η μελέτη των επιπτώσεων του διαδικτύου στην ευημερία δεν εστιάζει σε συγκεκριμένες διαδικτυακές πλατφόρμες. Η αυξημένη κοινωνική σύνδεση μέσω πλατφορμών αυξάνει την αίσθηση ευεξίας των χρηστών και μπορεί να οδηγήσει σε φθόνο, υψηλότερη κοινωνική σύγκριση και μειωμένα συναισθήματα ευεξίας (Baldwin et al, 2018).

3.3 Ο φόβος της απουσίας των εφήβων χρηστών

Οι έφηβοι μπορεί να αναπτύξουν τον φόβο της απώλειας, ή FOMO, λόγω της χρήσης μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Η συνεχής χρήση αυτών των μέσων δημιουργεί αυτό το σύνδρομο. Ο όρος περιγράφεται ως «διάχυτη ανησυχία ότι οι άλλοι μπορεί να έχουν μια ικανοποιητική εμπειρία από την οποία εσύ απουσιάζεις». Κάνει τους

εφήβους να αισθάνονται άβολα όταν δεν πληροφορούνται τα νέα των φίλων τους στο διαδίκτυο. Η διατήρηση επαφής με εφαρμογές και υπηρεσίες είναι πολύ αγχωτική. Αυτή η πίεση μπορεί να κάνει τους έφηβους μαθητές να πέσουν σε έναν κύκλο συνεχιζόμενης χρήσης και ανθυγιεινών συνηθειών. Μερικοί έφηβοι αναφέρουν σοβαρό ψυχικό και σωματικό στρες όταν χωρίζουν από το κινητό τους τηλέφωνο. Στην πραγματικότητα, ο χωρισμός έχει αποδειχθεί ότι προκαλεί επιταχυνόμενους καρδιακούς παλμούς και άλλα σωματικά συμπτώματα σε ορισμένους μαθητές (Cross et al, 2015). Το FOMO είναι ένα αρκτικόλεξο που αναφέρεται στο φόβο της απώλειας. Περιγράφει το συναίσθημα του να αρνείσαι να είσαι χώρια από κάτι επειδή φοβάσαι ότι μπορεί να μην επιστρέψει ποτέ. Είναι ένας ψυχολογικός όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει το άγχος που σχετίζεται με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Οι Dinisman & Ben-Arieh (2016) δηλώνουν ότι το FOMO είναι ο μηχανισμός πίσω από την αυξημένη χρήση ιστότοπων μέσων κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook σε εφήβους που πάσχουν από την πάθηση. Πολυάριθμες μελέτες επιβεβαιώνουν ότι ο φόβος της έλλειψης κοινωνικής επαφής οδηγεί τη χρήση των ΜΚΔ σε νεαρούς ενήλικες.

Η κακή χρήση του Διαδικτύου και η παρουσία του FOMO έχει υποστηριχθεί ότι σχετίζονται. Το FOMO θεωρείται επίσης ως βασικός μοχλός στην εμφάνιση της κακής χρήσης του Διαδικτύου καθώς παρατηρήθηκε θετική συσχέτιση μεταξύ τους. Υπήρξαν επίσης ισχυρισμοί ότι ο φόβος της απώλειας παίζει βασικό ρόλο στην προβληματική χρήση του τηλεφώνου. Έχει υποστηριχθεί ότι το FOMO συνδέεται με προβληματική χρήση τηλεφώνου, η οποία θα μπορούσε να θεωρηθεί ως προγνωστικός παράγοντας εθισμού. Πολλές μελέτες έχουν διεξαχθεί σχετικά με τον εθισμό στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και στα κινητά. Μια μελέτη που επικεντρώθηκε ειδικά στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης διαπίστωσε ότι οι έφηβοι που φοβούνται περισσότερο μήπως χάσουν ευκαιρίες να κοινωνικοποιηθούν στο διαδίκτυο με τους φίλους/συμμαθητές τους είναι πιο πιθανό να χρησιμοποιήσουν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Μια πρόσφατη μελέτη από μια ομάδα ερευνητών το 2019 βρήκε μια σύνδεση μεταξύ του αισθήματος FOMO και των προβλημάτων με τη χρήση του Facebook. Στη μελέτη συμμετείχαν 158 έφηβοι μαθητές και έδειξε ότι τα συναισθήματα του FOMO κάνουν τους μαθητές να χρησιμοποιούν τον ιστότοπο πιο συχνά. Η ίδια έρευνα το συνέδεσε με υψηλότερα επίπεδα κοινωνικού στρες (Dake et al, 2012)..

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Οι Folkvort & Van 't Riet (2018) πραγματοποίησαν μια βιβλιογραφική ανασκόπηση για να δοκιμάσουν τη θεωρία τους ότι οι διαδικτυακές σχέσεις είναι διαφορετικές από τις καθημερινές σχέσεις. Μελέτησαν τις διαφορές μεταξύ της αυτοπαρουσίασης και των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων στο διαδίκτυο καθώς και διαφορετικά πειράματα με την ταυτότητα. Η έρευνα συνδύασε τα αποτελέσματα της έρευνας και τη βιβλιογραφία για να δημιουργήσει μια μελέτη σχετικά με την εξέλιξη των κοινωνικών σχέσεων για τους εφήβους αθητές. Αυτό περιελάμβανε συνδυασμό όρων όπως «προβολή» και «διαδικτυακά μέσα κοινωνικής δικτύωσης». Σκοπός της έρευνας ήταν να εξετάσει πώς οι έφηβοι ανέπτυξαν τις κοινωνικές τους σχέσεις στο σχολείο τους συνδυάζοντάς τις με τη χρήση των διαδικτυακών μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

Οι ερευνητές Aboujaoude et al(2015) εστίασαν τη μελέτη τους στο Facebook και τις εφηβικές κοινωνικές σχέσεις στην σχολική τάξη. Μελέτησαν πώς τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας και οι διαδικασίες κοινωνικής επιρροής, όπως οι κοινωνικοί κανόνες και ο κοινωνικός έλεγχος, επηρεάζουν τις κοινωνικές σχέσεις του εφήβου. Εξέτασαν πώς οι έφηβοι χρησιμοποιούσαν συχνά το Facebook ή είχαν προβλήματα με τη χρήση του. Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν από 450 Ιταλούς εφήβους μαθητές βοήθησαν στη διαμόρφωση αυτής της έρευνας. Αποκάλυψαν ότι τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους, όπως η εσωστρέφεια, η συναισθηματική αστάθεια και η ντροπαλότητα, επηρεάζουν τη χρήση του Facebook και κατά συνέπεια τις κοινωνικές τους σχέσεις. Αυτοί οι έφηβοι χρησιμοποιούν το Facebook ως έναν τρόπο για να ρυθμίσουν τα συναισθήματά τους και να μειώσουν τα συναισθήματα άγχους ή κατάθλιψης.

Η έρευνα του Kawabe et al (2019) έδειξε το σημαντικό ρόλο όταν πρόκειται για τη χρήση του Facebook από τους εφήβους μαθητές. Όσο περισσότερο οι έφηβοι αντιλαμβάνονται τους σημαντικούς άλλους που τους ενθαρρύνουν συμμαθητές να χρησιμοποιούν το Facebook, τόσο πιο συχνά συνδέονται σε διάφορα περιβάλλοντα, όπως αυτό της σχολικής τάξης. Ωστόσο, αυτό αποτυγχάνει όταν συνειδητοποιούν ότι η χρήση του ιστότοπου κοινωνικής δικτύωσης με ανθυγιεινό τρόπο βλάπτει τη φήμη

τους. Περαιτέρω εξέταση αποκαλύπτει ότι οι κοινωνικές σχέσεις των εφήβων - ως μέρος της ομάδας συνομηλίκων τους - καθώς και το να μοιράζονται παρόμοιες σκέψεις και εμπειρίες με φίλους/συμμαθητές στο διαδίκτυο παίζουν επίσης σημαντικό ρόλο στη συχνότητα χρήσης του Facebook. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι η χρήση τους είναι προβληματική – αντίθετα, επηρεάζεται από πτυχές της κοινωνικής ζωής των εφήβων εκτός σύνδεσης.

Οι ερευνητές Astorga-Aguilar & Schmidt-Fonseca (2019) εξέτασαν το πώς αλλάζουν οι κοινωνικές σχέσεις ανάλογα στο φύλο μέσω του Facebook και στη σημασία των μέσων κοινωνικής δικτύωσης γενικά και του Facebook ειδικά στην ανάπτυξη των ενδοσχολικών σχέσεων των εφήβων μαθητών . Συγκεκριμένα, η έρευνά επικεντρώθηκε σε νέους εφήβους στην Γαλλία και την Ισπανία. Με βάση αυτά τα δεδομένα, οι ερευνητές ήθελαν να κατανοήσουν πώς οι έφηβοι μαθητές χρησιμοποιούν το Facebook για να ικανοποιήσουν βασικές ανάγκες - όπως η αυτοεκτίμηση, η αίσθηση του ανήκειν, η συνέχεια και η αποτελεσματικότητα - που σχετίζονται με την αναγνώριση και την εξερεύνηση των κοινωνικών τους σχέσεων στο σχολείο. Επιπλέον, ήθελαν να καταλάβουν πώς οι μαθητές διέφεραν στη χρήση του ιστότοπου για να ικανοποιήσουν αυτά τα κίνητρα. Και για τα δύο φύλα, το FB χρησίμευσε ως τρόπος έκφρασης μέσω της δημιουργίας ενός προφίλ και ενός χρονοδιαγράμματος που περιελάμβανε φωτογραφίες και δημόσιο περιεχόμενο.

Οι ερευνητές Zhu & Chen (2015) συνέλεξαν δεδομένα από 312 Ιταλούς μαθητές γυμνασίου. Η έρευνα ανακάλυψε ότι πλατφόρμες ψηφιακών μέσων κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook δίνουν στους μαθητές περισσότερο χώρο για να εξερευνήσουν τις κοινωνικές τους σχέσεις στη σχολική τους τάξη. Εντόπισαν, επίσης, ότι δεν υπήρχαν σημαντικές διαφορές στην εξερεύνηση στις κοινωνικές σχέσεις μεταξύ αγοριών και κοριτσιών.

Η έρευνα του Blakeman (2014) διαπίστωσε ότι οι περισσότεροι έφηβοι μαθητές ανήκουν σε ομάδες με φίλους/συμμαθητές που έχουν ενδιαφέροντα από κοινού. Εντοπίζουν ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι χρήσιμα για τη σύνδεση με

φίλους/συμμαθητές. Επιπλέον, το 63% των εφήβων μαθητών που ερωτήθηκαν εξέφρασαν την ανάγκη για μεγαλύτερη αποδοχή και αναγνώριση από τους φίλους/συμμαθητές τους. Είπαν επίσης ότι χρησιμοποίησαν ψηφιακές πλατφόρμες όπως το Facebook για να συνδεθούν με άλλους εφήβους. Αυτά τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι έφηβοι εκτιμούν τα οφέλη των μεθόδων ψηφιακής επικοινωνίας όπως το Facebook.

Ο Machimbarrena et al (2019) στην έρευνα του εντόπισε ότι οι έφηβοι μαθητές χρησιμοποιούν το Facebook για να αυξήσουν τη δημοτικότητά τους τόσο με τους φίλους/συμμαθητές του αντίθετου φύλου όσο και με άλλους μαθητές του ίδιου φύλου. Οι φωτογραφίες που συγκεντρώνουν μεγάλο αριθμό «μου αρέσει» τραβούν περισσότερο την προσοχή των συνομηλίκων, αλλά και του αντίθετου φύλου. Αυτό συμβαίνει επειδή οι έφηβοι χρησιμοποιούν όλες τις δυνατότητες του Facebook για να κάνουν τις φωτογραφίες τους πιο ελκυστικές στους θεατές. Εστιάζουν ιδιαίτερα στο να διασφαλίσουν ότι αρέσει στους άλλους η εμφάνισή τους χρησιμοποιώντας φίλτρα και άλλα εργαλεία επεξεργασίας. Επιπλέον, η απόκτηση περισσότερων "μου αρέσει" στις φωτογραφίες είναι κρίσιμη για τη δημοτικότητα τους.

Η έρευνα του Kim (2018) για τις συνήθειες των εφήβων μαθητών αποκάλυψε ότι το 92% δεν «κατεβάζει» αναρτήσεις εκτός και αν δεν λάβει πολλά «likes». Οι έφηβοι γνώριζαν επίσης τους κινδύνους που ενέχει η χρήση του Facebook και εξέφρασαν την επίγνωση των ανησυχιών για το απόρρητο. Το 74% δεν μοιράζεται προσωπικές πληροφορίες στην πλατφόρμα, το 67% δεν προσθέτει εντελώς αγνώστους ως φίλους/συμμαθητές στο Facebook και το 68% μοιράζεται μόνο αναρτήσεις με τους φίλους/συμμαθητές του ενώ 71 % έχει 10 ή λιγότερες φωτογραφίες στο προφίλ του στο Facebook.

Στην έρευνα τους οι Whalen et al (2017) βρήκαν ότι οι διαδικτυακές πλατφόρμες μέσω κοινωνικής δικτύωσης μπορούν να ενισχύσουν τις πιθανότητες ενός εφήβου να γίνει αποδεκτός ή να απορριφθεί από τους φίλους/συμμαθητές του στα πλαίσια

της σχολικής τάξης. Αυτό μπορεί να αυξήσει την πίεση που αντιμετωπίζουν για να διατηρήσουν σχέσεις με τους φίλους/συμμαθητές τους.

Ο Reyns et al (2013) σε μια σειρά περιπτωσιολογικών μελετών, διαπίστωσε ότι τα έφηβα κορίτσια είχαν κατά μέσο όρο πάνω από 30.000 ακόλουθους στο Instagram σε σύγκριση με τα αγόρια συμμαθητές τους. Αυτό είναι πιθανό επειδή τα κορίτσια ήταν πολύ δημοφιλή στο σχολείο τους. Ο ερευνητής βρήκε φωτογραφίες από σχολικούς αθλητικούς αγώνες και σχολικά πάρτι στα άλμπουμ των ακολούθων τους.

Οι Sherman et al (2018) βρίσκουν ότι οι έφηβοι εστιάζουν περισσότερο στις φωτογραφίες που δημοσιεύουν σε πλατφόρμες ψηφιακών μέσων κοινωνικής δικτύωσης όπως το Instagram. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ανακαλύπτουν ότι οι εικόνες που έχουν βελτιστοποιηθεί για ελκυστικότητα συχνά τυγχάνουν μεγαλύτερης προσοχής και προτιμήσεων από το διαδικτυακό τους κοινό. Αυτό αυξάνει τη δημοτικότητά τους με τους φίλους/συμμαθητές τους και βελτιώνει τις κοινωνικές τους σχέσεις στην τάξη.

Η έρευνα του Rathore et al (2016) βασίστηκε σε μια εξέταση 20 εφήβων ηλικίας 13 έως 16 ετών από την περιοχή του Λονδίνου. Επικεντρώθηκε στο πώς η κοινωνική τους ζωή στο σχολείο επηρεάστηκε από τα πολιτισμικά πρότυπα και τις απαιτήσεις των ομάδων συνομηλίκων στις οποίες ανήκαν. Συζήτησε επίσης πώς οι έφηβοι θα μπορούσαν να επιλέξουν να χρησιμοποιήσουν πλατφόρμες ψηφιακών μέσων κοινωνικής δικτύωσης όπως το Twitter και το Facebook είτε για να ενισχύσουν είτε να μειώσουν τη σχέση τους με τους φίλους/συμμαθητές τους. Ο ερευνητής δηλώνει ότι οι έφηβοι μαθητές φυσικά επιδιώκουν να διαμορφώσουν τις κοινωνικές τους σχέσεις στο σχολείο αλλά πρέπει να λάβουν δύσκολες αποφάσεις τόσο εκτός σύνδεσης όσο και διαδικτυακά για αυτές. Αυτό συμβαίνει επειδή θέλουν και να γίνουν αποδεκτοί από μια ομάδα συμμαθητών τους, αλλά θέλουν επίσης και ανεξαρτησία από αυτούς. Επιπλέον, οι έφηβοι αναγκάζονται να λάβουν δύσκολες αποφάσεις όταν κάνουν συνδέσεις με άτομα τόσο στο διαδίκτυο όσο και εκτός

σύνδεσης. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι πρέπει να εμπιστεύονται κάποιον αλλά και να προσέχουν τι πληροφορίες αποκαλύπτουν για τον εαυτό τους.

Σύμφωνα με την έρευνα του Kessel-Schneider (2015), τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης όπως το Instagram είναι σαν το "εγώ" επειδή αντικατοπτρίζουν την προσωπικότητα κάποιου έφηβου στην ομάδα των συμμαθητών του, παρά μια απομονωμένη αίσθηση του εαυτού. Επιπλέον, οι έφηβοι μαθητές τείνουν να περιγράφουν τις σχέσεις τους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ως προσωπικές επιλογές. Ωστόσο, όταν ερωτήθηκαν σχετικά με τους πραγματικούς λόγους πίσω από τις ενέργειές τους, πολλοί παραδέχονται ότι οι επιλογές στις σχέσεις τους υπαγορεύονταν από ομαδικά πρότυπα και παραδόσεις. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με τις αναφερόμενες πεποιθήσεις τους ότι όλα τα «εγώ» στη ζωή τους ήταν ελεύθερα να πάρουν τις δικές τους αποφάσεις.

Οι Hang & Nairn (2014) βρήκαν ότι οι νεότεροι έφηβοι μαθητές συνήθως δεν ανεβάζουν πολλές φωτογραφίες στο Instagram. Καθώς μεγαλώνουν, προτιμούν να χρησιμοποιούν το Instagram περισσότερο επειδή είναι λιγότερο φανταχτερό και πιο ιδιωτικό. Καθώς οι έφηβοι μαθητές συνδέονται με τους φίλους/συμμαθητές τους μέσω των social media, πιστεύουν ότι τους δίνει μια αίσθηση οικειότητας. Με τη σύνδεση σε αυτές τις πλατφόρμες, αισθάνονται πιο κοντά ο ένας στον άλλο και μοιράζονται προσωπικές πληροφορίες και αναπτύσσουν πιο στενές κοινωνικές σχέσεις.

Η μελέτη από τον Madigan (2019) εξέτασε πώς τα ψηφιακά μέσα κοινωνικής δικτύωσης επηρέασαν την εικόνα σώματος και την εμφάνιση των εφήβων μαθητών. Στην έρευνα συμμετείχαν 321 Βέλγοι έφηβοι μεταξύ 11 και 18 ετών. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τόσο τα αγόρια όσο και τα κορίτσια ήταν απογοητευμένα με την εικόνα του σώματός τους και την εμφάνισή τους. Οι έφηβοι φαινόταν να δίνουν μεγάλη σημασία στα θετικά ή αρνητικά σχόλια των συμμαθητών τους για τη φυσική τους εμφάνιση.

Στην έρευνα των Dwivedi et al (2015) φάνηκε ότι τα έφηβα κορίτσια δίνουν μεγάλη αξία στη συχνότητα με την οποία αλλάζουν την εικόνα προφίλ τους στο WhatsApp, ανάλογα στα σχόλια που δέχονται από τους συμμαθητές τους. Αυτό προφανώς επηρεάζει τον τρόπο που βλέπουν τον εαυτό τους και επηρεάζει επίσης το πώς αισθάνονται πιεσμένοι να φαίνονται ελκυστικοί στις φωτογραφίες τους. Σημειώνουν, επίσης ότι πολλές μαθήτριες θεωρούν τους εαυτούς τους υπό μεγάλη πίεση να φαίνονται ελκυστικές στις φωτογραφίες τους στις οποίες αναρτώνται σχόλια από τους φίλους/συμμαθητές τους.

Οι παρατηρήσεις από τους Gul et al (2018) έδειξαν ότι οι αναρτήσεις των εφήβων μαθητών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης επηρεάστηκαν θετικά από τον αριθμό των "μου αρέσει" και τα σχόλια που έγιναν από τους συμμαθητές τους και μπορεί να υποτεθεί ότι οι έφηβοι επηρεάζονται ασυνείδητα να αποδεχτούν κοινωνικά αποδεκτές στάσεις και συμπεριφορές και σχέσεις. Τόσο η εφηβική συμπεριφορά στο Διαδίκτυο όσο και οι θετικές αντιδράσεις σε φωτογραφίες με πολλά «μου αρέσει» είναι αποδεδειγμένα ένα φαινόμενο το οποίο επηρεάζει θετικά τις κοινωνικές σχέσεις στην σχολική τάξη.

Μια μελέτη που διεξήχθη από τους Forest & Wood (2012), διαπίστωσε ότι πολλοί έφηβοι στη Νότια Ιταλία έχουν θετικά συναισθήματα για τις selfies τους. Διαπιστώθηκε ότι η αυτοπεποίθηση, η αυτοεκτίμηση και η δημοτικότητα τους αυξάνονται ως αποτέλεσμα της ανάρτησης selfies στο διαδίκτυο. Η τακτική αυτοπαρουσίασης των εφήβων καθορίστηκε να είναι η αυτο-αποκάλυψη και η αυτοπροβολή. Επιπλέον, η έρευνα έδειξε ότι η χρήση selfies σχετίζεται με την ανάγκη των εφήβων αγοριών να αισθάνονται αποδεκτά και να τονώνουν την αυτοπεποίθησή τους. Αυτό τους έκανε να πιστέψουν ότι η ανάρτηση selfies θα αύξανε τη δημοτικότητά τους στα κορίτσια του σχολείου τους. Παρόμοια συσχέτιση παρατηρήθηκε σε έφηβα κορίτσια που ήθελαν να μειώσουν τη δημοτικότητά τους στο σχολείο και να αυξήσουν την αυτοπεποίθησή τους ως αποτέλεσμα της ανάρτησης selfies στο διαδίκτυο. Τα αγόρια τείνουν να αντιλαμβάνονται τις

αυτοπροωθητικές selfies ως μέσο αυτο-επίγνωσης. Θεωρούν επίσης τις ανησυχίες των κοριτσιών για τις συνέπειες της ανάρτησης selfies πιο σημαντικές από τις δικές τους. Αντίθετα, τα κορίτσια συχνά δημοσιεύουν selfies και χρησιμοποιούν τα social media πιο συχνά από τα αγόρια.

Σύμφωνα με τα ευρήματα των Evans & Whipple (2013), οι έφηβοι μαθητές συχνά στρέφονται στην διαδικτυακή επικοινωνία για να αντιμετωπίσουν τη μοναξιά στο σχολείο. Αυτό συμβαίνει επειδή πολλοί προτιμούν την ψηφιακή επικοινωνία παρά τις αλληλεπιδράσεις πρόσωπο με πρόσωπο. Σε μια έρευνα με 250 Γάλλους έφηβους μαθητές χρήστες του Facebook, οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι η μοναξιά ήταν κοινή μεταξύ των αγοριών και των κοριτσιών. Ως αποτέλεσμα, οι περισσότεροι προτιμούσαν να δημιουργούν κοινωνικές συνδέσεις σε μια διαδικτυακή πλατφόρμα αντί να αναπτύσσουν σχέσεις εκτός σύνδεσης στο φυσικό χώρο του σχολείου.

Μια μελέτη από τους Aslam & Karjaluoto (2017) σημειώνει ότι οι κοινωνικές σχέσεις των εφήβων αναπτύσσονται μέσω της αυξημένης συνδεσιμότητας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Επιπλέον, αυτή η έρευνα διαπίστωσε ότι η αυξημένη αυτοεκτίμηση και τα θετικά συναισθήματα για τον εαυτό προέρχονται από τη σύνδεση με άλλους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Οι ερευνητές σημειώνουν ότι οι έφηβοι τείνουν να εστιάζουν στα «ανοιχτά» και «εξωστρεφή» χαρακτηριστικά τους όταν ανεβάζουν πληροφορίες στα προφίλ τους. Εξαιτίας αυτού, συνήθως δεν παρουσιάζουν την ιδανική εκδοχή του εαυτού τους στο προφίλ τους.

Στην έρευνα των Cross et al (2015) οι νέοι με ισχυρές κοινωνικές δεξιότητες εκτός σύνδεσης έχουν υψηλότερο επίπεδο αλληλεπίδρασης στα ψηφιακά μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Αυτό τους επιτρέπει να διατηρήσουν ακόμη περισσότερες συνδέσεις και φιλίες εντός αλλά και εκτός σχολείου. Ωστόσο, οι έφηβοι με λιγότερο επιτυχημένες σχέσεις εκτός σύνδεσης είναι πιο ευτυχισμένοι στα ψηφιακά μέσα κοινωνικής δικτύωσης παρά στην αλληλεπίδραση πρόσωπο με πρόσωπο. Αυτό συμβαίνει επειδή η ψηφιακή επικοινωνία είναι πιο βολική από τις πρόσωπο με πρόσωπο αλληλεπιδράσεις στο σχολείο. Είναι επίσης πιο ιδιωτική από οποιοσδήποτε

συνομιλίες που μπορεί να έχουν εκτός σύνδεσης. Η αυτοεκτίμηση ενός εφήβου επηρεάζεται επίσης από τη σύγκριση του εαυτού τους με άλλους εφήβους μέσω των φωτογραφιών, των δραστηριοτήτων και των αναρτήσεων στα ψηφιακά μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Συγκρίνουν τον εαυτό τους με τις εμφανίσεις του άλλου, κάτι που παίζει ρόλο στον κοινωνικό μηχανισμό σύγκρισης στον οποίο συμμετέχουν οι έφηβοι.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Αυτή η εργασία εξέτασε πώς οι έφηβοι μαθητές χρησιμοποιούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης όπως το Twitter και το Facebook για να δημιουργήσουν κοινωνικές σχέσεις μεταξύ τους. Αυτό περιλαμβάνει και τη δημιουργία κοινωνικών σχέσεων στα σχολεία και το πώς επηρεάζονται από τη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Επιπλέον, σχολιάστηκε το γιατί οι έφηβοι μαθητές πρέπει να είναι εξοικειωμένοι με τους σύγχρονους διαδικτυακούς πόρους και τους κινδύνους από τη χρήση τους, όπως επίσης η σημασία της γνώσης του τρόπου χρήσης αυτών των πόρων.

Το διαδίκτυο είναι ένα χρήσιμο εργαλείο για επικοινωνία, έρευνα, ανταλλαγή πληροφοριών και ψυχαγωγία. Ωστόσο, μπορεί επίσης να αποσπά την προσοχή, να προκαλέσει εκφοβισμό και να οδηγήσει σε παραπληροφόρηση. Τα παιδιά, οι έφηβοι μαθητές και οι ενήλικες έχουν εύκολη πρόσβαση στο διαδίκτυο — αλλά δεν πρέπει να παραμελούν άλλες δραστηριότητες. Έχει αυξηθεί η ανησυχία για την αυξανόμενη επίδραση του Διαδικτύου στους νέους ως πηγή ψυχαγωγίας και πληροφόρησης. Οι άνθρωποι που χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο και τους ιστότοπους κοινωνικής δικτύωσης αναπτύσσουν συχνά εθισμούς που μπορεί να προκαλέσουν σημαντική ζημιά. Αυτό συμβαίνει επειδή αυτοί οι ιστότοποι είναι επιρρεπείς σε παραπληροφόρηση και άλλες μορφές επιβλαβούς ψυχαγωγίας (Aboujaoude et al, 2015). Με το Διαδίκτυο να παρέχει ευκαιρίες τόσο γρήγορης ψυχαγωγίας όσο και δικτύωσης, είναι εύκολο να καταλάβει κανείς γιατί οι έφηβοι μαθητές ενδιαφέρονται για αυτό. Αυτή η αλλαγή νοοτροπίας συχνά παρουσιάζεται ως σημάδια εθισμού και εξάρτησης - κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ των εφήβων. Πολλοί έφηβοι μαθητές με ισχυρές ανεξάρτητες προσωπικότητες απολαμβάνουν την εξερεύνηση του Διαδικτύου. Δίνουν μεγάλη προσοχή στα συναισθήματά τους και την εικόνα του εαυτού τους, η οποία συχνά οδηγεί σε συμπερίληψη σε ομαδικές δραστηριότητες παρά τους κινδύνους που εμπεριέχονται (Astorga-Aguilar & Schmidt-Fonseca, 2019).

Αρκετοί ειδικοί ισχυρίζονται ότι οι άνθρωποι συνδέονται όταν χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο. Αυτό οδηγεί σε μια καταναγκαστική ανάγκη χρήσης του Διαδικτύου που δεν μπορεί να ελεγχθεί από το άτομο (Kawabe et al, 2019). Επιπλέον, οι άνθρωποι συχνά μειώνουν τις φυσικές αλληλεπιδράσεις τους με άλλα άτομα ως αποτέλεσμα

της χρήσης του Διαδικτύου. Η παρατεταμένη έκθεση στον έξω κόσμο ανακουφίζει φυσικά την κατάθλιψη και την επιθετικότητα σε κοινωνικές ομάδες όπως η οικογένεια, το σχολείο και οι φίλοι. Οι άνθρωποι που ζουν σε απομονωμένη κατάσταση τις περισσότερες ώρες της ημέρας ανταλλάσσουν αρνητικά ερεθίσματα με το περιβάλλον και εμπλέκονται σε καταστάσεις που τους απομονώνουν. Είναι και αυτός ένας λόγος που οι έφηβοι μαθητές χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο για να βελτιώσουν την εικόνα του εαυτού τους και να καταπολεμήσουν το άγχος τους. (Blakeman, 2014).

Οι αλληλεπιδράσεις των εφήβων με την οικογένειά τους επηρεάζουν τη χρήση του διαδικτύου. Άλλοι λόγοι για τους οποίους οι έφηβοι μαθητές χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο περιλαμβάνουν τις σχέσεις και τη δυναμική της οικογένειας καθώς και την επικοινωνία γονέα-παιδιού (Machimbarrena et al, 2019). Τα άτομα με σοβαρές εξαρτήσεις από το διαδίκτυο πρέπει να απευθυνθούν σε επαγγελματίες για υποστήριξη. Η κατάχρηση ιστοτόπων κοινωνικής δικτύωσης προκαλεί μακροπρόθεσμη βλάβη στις κοινωνικές σχέσεις κάποιου. Εάν ένα άτομο επιλέξει να αναρρώσει από τον εθισμό στο διαδίκτυο, είναι ελεύθερο να το κάνει. Είναι σημαντικό να διασφαλιστεί ένα υψηλό επίπεδο ασφάλειας κατά την κατασκευή της προσωπικότητας κάποιου μέσω της δημιουργίας προσωπικών δεδομένων μέσω των τοποθεσιών κοινωνικής δικτύωσης. Αυτό θα πρέπει να γίνει προκειμένου να προστατευθούν σωστά όλες οι πληροφορίες που έχουν συγκεντρωθεί (Kim, 2018).

Το αυξανόμενο ενδιαφέρον των εφήβων για τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σχετίζεται με την ταχέως αναπτυσσόμενη τεχνολογία πληροφοριών και επικοινωνίας. Αναφορικά με την εκτεταμένη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, παρατηρήθηκαν πιθανές αρνητικές επιπτώσεις από τη χρήση τους και η καταναλωτική επιρροή που δέχονται από αυτά. Οι περισσότεροι έφηβοι μαθητές μαθητές στη χώρα έχουν ψηφιακές συσκευές συνδεδεμένες στο διαδίκτυο και εκτίθενται σε πολλούς κινδύνους. Αυτοί οι κίνδυνοι έχουν σημαντικό αρνητικό αντίκτυπο στην υγεία και την ευημερία τους. Οι έφηβοι μαθητές θεωρούν ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι πολύ θετικά στη ζωή τους. Τα χρησιμοποιούν κυρίως για ψυχαγωγία και επικοινωνία με συμμαθητές και φίλους μέσω συζητήσεων. Ο κυρίαρχος τρόπος πρόσβασης στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι μέσω του smartphone τηλεφώνου τους. Οι πληροφορίες από τη θεωρητική ανασκόπηση δείχνουν ότι η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης πριν τον ύπνο

προκαλεί σημαντικά προβλήματα υγείας στους εφήβους (Andreassen et al, 2017). Οι έφηβοι μαθητές χρησιμοποιούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ως μέρος της καθημερινότητάς τους. Νιώθουν άσχημα όταν δεν είναι συνδεδεμένοι. Το Διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης τους παρέχουν ευκαιρίες και προκλήσεις. Οι έφηβοι μαθητές πρέπει να γνωρίζουν τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν όταν είναι διαδικτυακά ενεργοί. Αυτό περιλαμβάνει την ελαχιστοποίηση του μεγαλύτερου μεγέθους των κινδύνων για τους εφήβους, ενώ παράλληλα κατανοεί τη φύση των κινδύνων που αντιμετωπίζουν. Οφείλεται στο γεγονός ότι είναι απαραίτητο να βελτιωθεί η κατανόηση αυτών των ζητημάτων προκειμένου να διορθωθούν σωστά. Τα έφηβα παιδιά μπορούν να είναι και δυνητικοί καταναλωτές και χρήστες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Πολλοί από τους πόρους που βλέπουν προωθούν ανθυγιεινά τρόφιμα και αλκοόλ. Αυτό αναμιγνύεται με τις διαδικτυακές τους συνήθειες και τους αναγκάζει να αποκτήσουν αδύναμο χειρισμό στην κατανάλωση αλκοόλ.

Αρκετά ψυχολογικά προβλήματα μπορεί να προκληθούν από την προβληματική χρήση του διαδικτύου. Αυτά περιλαμβάνουν συμπτώματα κατάθλιψης και άγχους. Μια μελέτη που επικεντρώθηκε σε εφήβους βρήκε μια σχέση μεταξύ της κακής χρήσης του Διαδικτύου και της χαμηλής αυτοεκτίμησης, των αισθήσεων ντροπής, του κοινωνικού άγχους και των συναισθημάτων μοναξιάς. Αυτή η ίδια μελέτη διαπίστωσε επίσης ότι η προβληματική χρήση του Διαδικτύου σχετιζόταν με χαμηλά ποσοστά αίσθησης ευεξίας. Μια άλλη εστίαση της μελέτης ήταν η επίδραση της γενικής κακής χρήσης του Διαδικτύου στη συνολική υγεία των ανθρώπων. Και πάλι, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι αυτό επηρέασε τα συναισθήματα ευημερίας των ανθρώπων με αρνητικό τρόπο (Dinisman & Ben-Arieh, 2016).

Οι έφηβοι μαθητές υποφέρουν από τον φόβο να είναι απόντες από γεγονότα και πιστεύουν ότι χάνουν κάτι λόγω της απουσίας τους. Αυτός ο τύπος μοτίβου εμφανίζεται σε οικογενειακούς ή φιλικούς δεσμούς. Πιστεύεται ότι η επιθυμία να παραμείνουν συνδεδεμένοι με φίλους και συμμαθητές κάνει τους εφήβους να χρησιμοποιούν περισσότερο τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Αυτό συμβαίνει γιατί δυσκολεύονται να εστιάσουν λόγω του τρόπου με τον οποίο οι κοινωνικές τους σχέσεις τους απασχολούν. Αυτό έχει οδηγήσει ορισμένους από αυτούς να αντιμετωπίζουν σημαντικά κοινωνικά προβλήματα τόσο εντός όσο και εκτός της σχολικής τάξης. Μελέτες σχετικά με τις αντιλήψεις του εφηβικού κοινού για τα

μέσα κοινωνικής δικτύωσης έχουν αποκαλύψει μερικά εκπληκτικά αποτελέσματα. Ένα από αυτά είναι το γεγονός ότι οι έφηβοι μαθητές φοβούνται μήπως χάσουν οτιδήποτε επειδή αισθάνονται συνεχώς συνδεδεμένοι μέσω των ψηφιακών μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Νιώθουν επίσης ότι πρέπει να είναι ενεργοί στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για να μην χάσουν τίποτα. Αυτός είναι ο λόγος που ανεβάζουν και μοιράζονται συχνά πληροφορίες και γεγονότα από την καθημερινή του ζωή. Αυτά τα συμπεράσματα επιβεβαιώθηκαν από παρόμοια έρευνα του (Sherman et al, 2018).

Οι ειδικοί κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι έφηβοι μαθητές ελκύονται από τα κινητά τηλέφωνα και το Instagram λόγω των χαρακτηριστικών που παρέχουν. Αυτά τα ίδια χαρακτηριστικά τους κάνουν να ενδιαφέρονται και για άλλες πλατφόρμες κοινωνικών μέσων όπως το Facebook, το Twitter και το Snapchat. Το Instagram είναι ιδιαίτερα δημοφιλές μεταξύ των εφήβων σε όλο τον κόσμο (Nadan & Kaye-Tzadok, 2018). Αυτό είναι λογικό καθώς το Instagram έχει πολλά χαρακτηριστικά που το κάνουν πιο ελκυστικό για τη νεότερη γενιά. Οι έφηβοι μαθητές χρησιμοποιούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης κυρίως για να επικοινωνήσουν με άλλους συμμαθητές ή φίλους. Επιπλέον, το χρησιμοποιούν ως διάλειμμα από το σχολείο και τις εξωσχολικές δραστηριότητες. Το χρησιμοποιούν επίσης για να παρακολουθούν τι κάνουν οι φίλοι τους ανά πάσα στιγμή, να σχολιάζουν αναρτήσεις και να «ανεβάζουν» selfies. Φαίνεται ότι οι έφηβοι μαθητές συχνά χρησιμοποιούν τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για να βρουν πληροφορίες, να μοιραστούν ψυχαγωγία και να δημιουργήσουν το δικό τους περιεχόμενο. Οι Aslam & Karjaluoto (2017) ανέφεραν ότι οι έφηβοι μαθητές συμμετέχουν σε πολλές «ομάδες» ενώ επικοινωνούν διαδικτυακά. Άλλοι ερευνητές έχουν εντοπίσει ότι οι έφηβοι μαθητές χρησιμοποιούν ενεργά πολλές εφαρμογές και προγράμματα ταυτόχρονα. Μπορεί να παρακολουθούν τηλεόραση ενώ χρησιμοποιούν το Instagram. μπορεί να χρησιμοποιούν το Google Hangouts ενώ παίζουν ένα βιντεοπαιχνίδι. και μπορεί να χρησιμοποιούν Snapchat κατά την περιήγησή τους στο Διαδίκτυο.

Αρκετές θεωρίες σχετικά με τη συμπεριφορά των εφήβων υποστηρίζουν την ιδέα ότι οι έφηβοι μαθητές προτιμούν να αλληλεπιδρούν με άλλους εφήβους μέσω αλληλεπιδράσεων κατά πρόσωπο. Ωστόσο, έρευνα από τους Baldwin et al (2018) δείχνει ότι η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης για επικοινωνία μεταξύ γνωστών ωφελεί όλους τους εμπλεκόμενους. Αυτό έρχεται σε συμφωνία και με την

έρευνα των Cross et al (2015) που κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η χρήση των social media ενισχύει τις υπάρχουσες κοινωνικές συνδέσεις μεταξύ των εφήβων μαθητών.

Κατά τη διάρκεια της καραντίνας λόγω της πανδημίας του Covid 19, η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης για έγινε εντονότερη. Αυτό συνέβη επειδή οι έφηβοι μαθητές χρησιμοποιούσαν εφαρμογές όπως το Instagram και το Messenger για να επικοινωνούν μεταξύ τους κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής. Επιπλέον, χρησιμοποιούσαν αυτές τις εφαρμογές για να επικοινωνούν και με τους δασκάλους τους κατά τη διάρκεια εκπαιδευτικών θεμάτων. Αυτή η διαδικασία έγινε ακόμα πιο εύκολη κατά τη διάρκεια της καραντίνας χάρη στα διαδικτυακά μαθήματα που μετατράπηκαν σε εξ αποστάσεως εκπαίδευση.

Όταν οι έφηβοι μαθητές θέλουν να προβάλλουν την πραγματική τους εικόνα, χρησιμοποιούν τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους στον πραγματικό κόσμο. Πρέπει να γνωρίσουν κάποιον προσωπικά, ώστε να δείξουν τον πραγματικό τους εαυτό. Ή δεν μπορούν να πουν ψέματα σε άτομα που τους γνωρίζουν καλά. Στην πραγματικότητα, οι έφηβοι μαθητές πρέπει να λάβουν δύσκολες αποφάσεις όσον αφορά τις διαδικτυακές και μη σχέσεις τους. Για παράδειγμα, πρέπει να αποφασίσουν ποια προσωπικά στοιχεία μοιράζονται με κάποιον και πώς ανταποδίδουν σε κάποιον άλλο σε μια σχέση. Κάνοντας αυτό τους βοηθά να χτίσουν γνήσιες κοινωνικές σχέσεις αντί για ψεύτικες. Η έρευνα του Dhir et al (2017) δείχνει ότι οι έφηβοι μαθητές χρήστες του Διαδικτύου θέλουν να «ανήκουν» και να συμμορφώνονται με το πλήθος. Το δείχνουν αυτό αλλάζοντας το προφίλ και το μέσο τους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης καθώς μεγαλώνουν. Για παράδειγμα, οι νεότεροι έφηβοι μαθητές χρησιμοποιούν το Instagram και το Facebook και οι μεγαλύτεροι έφηβοι μαθητές προτιμούν το Instagram από το Facebook. Επιπλέον, δείχνει ότι οι έφηβοι μαθητές χρήστες προσπαθούν να παρουσιάσουν τον εαυτό τους με τέτοιο τρόπο στα προφίλ τους που θα τους κάνει να είναι αποδεκτοί στο σχολείο τους.

Οι νέοι χρησιμοποιούν τους λογαριασμούς τους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για να αποκαλύψουν προσωπικές πληροφορίες σε μια προσπάθεια να ζητήσουν τη βοήθεια των φίλων και των συμμαθητών τους. Μοιράζοντας συγκεκριμένες πληροφορίες, δημιουργούν ένα ειδικό μέρος όπου μόνο αυτοί οι ίδιοι γνωρίζουν γι

'αυτό έχουν πρόσβαση. Αυτή η πρακτική χρησιμεύει ως ένας τρόπος για τους εφήβους να ζητήσουν βοήθεια για ακαδημαϊκά και προσωπικά προβλήματα. Επειδή μοιράζονται τις πληροφορίες τους μόνο με τους φίλους και συμμαθητές τους και όχι με αγνώστους, οι έφηβοι μαθητές χρησιμοποιούν συχνά τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για να μοιραστούν ιδιαίτερες πληροφορίες για τον εαυτό τους. Μοιράζοντας αυτές τις πληροφορίες, ζητούν βοήθεια από τους συμμαθητές και τους φίλους τους για την επίλυση των διαφόρων προβλημάτων τους.

Τα ψηφιακά μέσα κοινωνικής δικτύωσης όπως το Facebook και το Instagram έχουν τεράστιο αντίκτυπο στη δημοτικότητα των εφήβων. Αυτό συμβαίνει επειδή οι έφηβοι μαθητές που χρησιμοποιούν αυτούς τους ιστότοπους θέλουν να ανεβάζουν φωτογραφίες που τους κάνουν να φαίνονται καλοί και κάνουν τους άλλους να τους αποδέχονται. Όταν οι έφηβοι μαθητές ανησυχούν για το πώς φαίνονται στις φωτογραφίες τους, αυτό δείχνει πόσο σημαντικά είναι τα ψηφιακά μέσα κοινωνικής δικτύωσης για τη δημοτικότητά τους εντός και εκτός σχολείου. Εξαιτίας αυτού, ιδιαίτερα τα κορίτσια δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στις αναρτήσεις τους για να βεβαιωθούν ότι πληρούν τα πρότυπα ελκυστικότητας της ομάδας συνομηλίκων τους. Αυτό θα τους βοηθήσει να αποκτήσουν περισσότερα θετικά σχόλια και περισσότερη δημοτικότητα στο σχολείο.

Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Η τρέχουσα έρευνα για τους εφήβους μαθητές και τη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, επικεντρώνεται στη μελέτη και ανάλυση των επιπτώσεων των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στους εφήβους και τις κοινωνικές τους σχέσεις. Οι νέες καταστάσεις απαιτούν νέες προοπτικές και νέες αντιλήψεις για το πώς οι έφηβοι μαθητές αλληλεπιδρούν με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Αυτή η μελέτη βοηθά μελλοντικές μελέτες για το θέμα. Μελλοντική έρευνα μπορεί να εξετάσει πώς η χρήση του Διαδικτύου και των εφαρμογών κοινωνικής δικτύωσης επηρεάζει τα μικρά παιδιά πριν από την εφηβεία. Οι μαθητές με ειδικές ανάγκες που εμπλέκονται επίσης στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης θα μπορούσαν να ωφεληθούν πολύ από πρόσθετη έρευνα. Επιπρόσθετη έρευνα για τα οφέλη από την ενσωμάτωση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης στην εκπαίδευση για μαθητές με αναπτυξιακές

διαταραχές θα ήταν επίσης ευεργετική. Λόγω αυτών των νέων προκλήσεων, η εύρεση λύσεων για αυτά τα ζητήματα έχει αποδειχθεί δύσκολη τόσο για το εκπαιδευτικό σύστημα όσο και για την ακαδημαϊκή ερευνητική κοινότητα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Ξενόγλωσση

- Aboujaoude, E., Savage, M., Starcevic, V., Salame, W. (2015). Cyberbullying: Ανασκόπηση ενός παλιού προβλήματος που έγινε viral. *Journal of Adolescent Health*, 57(1), σελ. 10-18.
- ADHD Europe (2018) Διαθέσιμο από: <http://www.adhdeurope.eu/> [Πρόσβαση 14/10/2019].
- Andreassen, C. S., Pallesen, S., & Griffiths, M. D. (2017). Η σχέση μεταξύ της εθιστικής χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, του ναρκισσισμού και της αυτοεκτίμησης: ευρήματα από μια μεγάλη εθνική έρευνα. *Addictive Behaviors*, 64, σελ. 287-293.
- Astorga-Aguilar, C., Schmidt-Fonseca, I. (2019). Peligros de las redes sociales: Cómo educar a nuestros hijos e hijas en ciberseguridad. *Revista Electrónica Educare (Educare Electronic Journal)*, 23(3), σελ. 1-24.
- Baldwin, J. H., Freeman, B., Kelly, B. (2018). Like και share: συσχετισμοί μεταξύ της δέσμευσης στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και των διατροφικών επιλογών στα παιδιά. *Public Health Nutrition*, 21(17), σελ. 3210-3215.
- Borca, G., Bina, M., Keller, P. S., Gilbert, L.R. & Begotti, T. (2015). Χρήση Διαδικτύου και αναπτυξιακές εργασίες: Η άποψη των εφήβων. *Computers in Human Behavior*, 52, 49-58. Ανακτήθηκε από:<http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2015.05.029>
- Boursier, V. & Manna, V, (2018). Προσδοκίες για Selfie μεταξύ των εφήβων: Κατασκευή και επικύρωση ενός οργάνου για την αξιολόγηση των προσδοκιών για selfies μεταξύ αγοριών και κοριτσιών. *Frontiers in Psychology* 9(839), 1-14. Ανακτήθηκε από <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00839>

- Brown, R. J. & Turner, J. C. (2015). «Interpersonal and Intergroup Behaviour» Στο J. C. Turner, & H., Giles, Intergroup Behavior (σελ.33-65). Οξφόρδη: Blackwell Publishers Ltd.
- Carbonell X, Guardiola, E., Fuster H., Gil F. & Panova, T. (2016). Trends in Scientific Literature on Addiction to the Internet, Video Games, and Cell Phone from 2006 to 2010. *International Journal of Preventive Medicine*, 7, 63. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.4103/2008-7802.179511>
- Chassiakos, Y.R., Radesky, J., Christakis, D., Moreno, M.M., Cross, C., & Council on communications and media (2016). Παιδιά και Έφηβοι και Ψηφιακά Μέσα. *Αμερικανική Ακαδημία Παιδιατρικής*, 138, 5, e20162593. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1542/peds.2016-2593>
- Chen, S., Diao, Y., & Zhang, J. (2011, Οκτώβριος). Social media: Επικοινωνιακά χαρακτηριστικά και αξία εφαρμογής στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση: 2011 International Conference on Electrical and Control Engineering. Yichang, Κίνα. Ανακτήθηκε από: <https://ieeexplore.ieee.org/document/6056919>
- Dake, J. A., Price H. J., Maziarz L., Ward B. (2012). Prevalence and Conrelates of Sexting Behavior in Adolescents, *American Journal of Sexuality Education*, 7(1), σελ. 1-15.
- de Vries, D.A., Peter, J., de Graaf, H. & Nikken, P. (2016). Χρήση ιστότοπου κοινωνικού δικτύου εφήβων, σχόλια σχετικά με την εμφάνιση των συνομηλίκων και δυσαρέσκεια με το σώμα: Δοκιμή ενός μοντέλου διαμεσολάβησης. *Journal of Youth and Adolescence*, 45(1), 211-224. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1007/s10964-015-0266-4>.
- Dhir, A., Khalil, A., Lonka, K. & Tsai, C. (2017). Τα εκπαιδευτικά προσόντα και οι ικανοποιήσεις οδηγούν την εντατική χρήση του Facebook μεταξύ των εφήβων; *Computers in Human Behavior* 68, 40-50. Ανακτήθηκε από <http://dx.doi.org/10.1016/j.cnb.2016.11.014>.
- Dinisman, T., & Ben-Arieh, A. (2016). Τα χαρακτηριστικά της υποκειμενικής ευημερίας των παιδιών. *Social Indicators Research*, 126(2), σσ. 555-569.
- Dwivedi, Y.K., Kapoor, K.K., Chen, H. (2015). Μάρκετινγκ και διαφήμιση μέσω κοινωνικής δικτύωσης.
- Evans, G. W., Li, D., Whipple, S. S. (2013). Σωρευτικός κίνδυνος και ανάπτυξη του παιδιού.

- Fan, C. Y., Chu, X. W., Zhang, M., & Zhou, Z. K. (2016). Οι ναρκισσιστές είναι πιο πιθανό να εμπλακούν σε διαδικτυακό εκφοβισμό; Εξέταση του διαμεσολαβητικού ρόλου της αυτοεκτίμησης. *Journal of Interpersonal Violence*, *Journal of Interpersonal Violence*, 34(15), σελ. 3127-3150.
- Ferguson, C. J., Ceranoglu, T. A. (2014). Προβλήματα προσοχής και παθολογικό παιχνίδι: Επίλυση του «κοτόπουλου και του αυγού» σε μια προοπτική ανάλυση. *Psychiatric Quarterly*, 85(1), σσ. 103-110.
- Folkvort, F., and Van 't Riet, J. (2018). Η πειστική επίδραση των advergames που προωθούν ανθυγιεινά τρόφιμα μεταξύ των παιδιών: Μια μετα-ανάλυση. *Όρεξη*, 129, σ. 245-251.
- Forest, A. L., & Wood, J. V. (2012). Όταν η κοινωνική δικτύωση δεν λειτουργεί: τα άτομα με χαμηλή αυτοεκτίμηση αναγνωρίζουν αλλά δεν καρπώνονται τα οφέλη της αυτο-αποκάλυψης στο Facebook. *Psychological Science*, 23(3), σσ. 295–302.
- Gentina, E. & Chen, R. (2019). Αντιμετωπίζουν τη μοναξιά οι ψηφοφόροι: Facebook ή πρόσωπο με πρόσωπο; *Information & Management* 56(6), 103138. Ανακτήθηκε από <https://doi.org/10.1016/j.im.2018.12.006>.
- George, M.J. & Odgers, C.L. (2015). Επτά φόβοι και η επιστήμη για το πώς οι τεχνολογίες κινητής τηλεφωνίας μπορεί να επηρεάζουν τους εφήβους στην ψηφιακή εποχή. *Perspectives on Psychological Science* 10(6), 832–851. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1177/1745691615596788>
- Goh, K.-Y., Heng, C.-S., Lin, Z. (2013). Κοινότητα επωνυμίας μέσω κοινωνικής δικτύωσης και συμπεριφορά καταναλωτή: Ποσοτικοποίηση του σχετικού αντίκτυπου του περιεχομένου που δημιουργείται από χρήστες και έμπορους. *Έρευνα Πληροφοριακών Συστημάτων*, 24(1), σελ. 88-107.
- Griffiths, M.D. & Kuss, D. J. (2017). Ο εθισμός των εφήβων στα social media. *Εκπαίδευση και Υγεία* 35(3), 49-52. Ανακτήθηκε από: http://irep.ntu.ac.uk/id/eprint/31776/1/PubSub9230_Griffiths.pdf
- Gul, H., Yurumez Solmaz, E., Gul, A., & Oner, O. (2018). Η υπερβολική χρήση του Facebook και ο εθισμός μεταξύ των Τούρκων εφήβων: είναι η ΔΕΠΥ και τα προβλήματα που σχετίζονται με τη ΔΕΠΥ παράγοντες κινδύνου;. *Psychiatry and Clinical Psychopharmacology*, 28(1), σσ. 80-90.
- Gura,S., Gura, K. (2016). The Use of Mobile Advergame ως Εργαλείο Επικοινωνίας Επωνυμίας: Μελέτη περίπτωσης «Vodafone City. *American Journal of Marketing Research*, 2(2), σελ. 61-72.

- Hairus, J. (2019). Χρήση Instagram για Φινλανδούς εφήβους: Μια ποιοτική έρευνα σχετικά με το απόρρητό τους και τις συνήθειες κοινής χρήσης. (Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Oulu). Διαθέσιμο από <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201906052456.pdf>
- Hang, H., & Nairn, A. (2014). Σύνοψη Πολιτικής ΔΔΠ - Διαφημιστικά παιχνίδια: Δεν είναι παιδικό παιχνίδι. Διαθέσιμο από: <https://www.bath.ac.uk/publications/advergaming-its-not-childs-play/> [Πρόσβαση 19/10/2019].
- Haythornthwaite, C. (2005). Κοινωνικά δίκτυα και εφέ συνδεσιμότητας. *Information, Community & Society*, 8(2), 125-147. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1080/13691180500146185>
- Hinduja, S., Patchin, J. (2013). Κοινωνικές επιρροές στις συμπεριφορές διαδικτυακού εκφοβισμού μεταξύ μαθητών γυμνασίου και γυμνασίου. *Journal of Youth and Adolescence*, 42(5), σσ. 711-722.
- Kaur, P. (2016). Βασικά στοιχεία της συμμετοχής των χρηστών στην καινοτομία σε διαδικτυακές πλατφόρμες επικοινωνίας. (Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Aalto) Ανακτήθηκε από <https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/20583/isbn9789526068312.pdf&isquo>
- Kawabe, K., Horiuchi, F., Miyama, T., Jogamoto, T., Aibara, K., Ishii, E., Ueno, S. (2019). Εθισμός στο Διαδίκτυο και συμπτώματα διαταραχής ελλειμματικής προσοχής/υπερκινητικότητας σε εφήβους με διαταραχή του φάσματος του αυτισμού. Έρευνα στις Αναπτυξιακές Δυσκολίες, 89, σελ. 22-28.
- Kessel Schneider, S., O'Donnell, L., Smith, E. (2015). Τάσεις στον διαδικτυακό εκφοβισμό και τη θυματοποίηση του σχολικού εκφοβισμού σε μια περιφερειακή απογραφή μαθητών γυμνασίου. *Journal of School Health*, 85(9), σελ. 611-620.
- Kim, J. H. (2018). Ψυχολογικά ζητήματα και προβληματική χρήση smartphone: μεσολαβητικός ρόλος της ΔΕΠΥ στις συσχετίσεις μεταξύ της μοναξιάς, της ανάγκης για κοινωνική διασφάλιση, της ανάγκης για άμεση σύνδεση και της προβληματικής χρήσης του smartphone. *Computers in Human Behavior*, 80, σελ. 390-398.
- Kircaburun, K. & Griffiths, M. (2018). Προβληματική χρήση Instagram: Ο ρόλος της αντιληπτής αίσθησης παρουσίας και διαφυγής. *International Journal of Mental*

- Health and Addiction 17, 909–921. Ανακτήθηκε από:
<https://doi.org/10.1007/s11469-018-9895-7>
- Lenhart, A., Kahne, J., Middaugh, E., Macgill, A.R., Evans, C., & Vitak, J. (2018). Οι εμπειρίες παιχνιδιών των εφήβων είναι ποικίλες και περιλαμβάνουν σημαντική κοινωνική αλληλεπίδραση και συμμετοχή στα κοινά. Έφηβοι, βιντεοπαιχνίδια και πολίτες. PEW INTERNET & AMERICAN LIFE PROJECT. Ανακτήθηκε από:<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED525058.pdf>
- Lightfoot, C., Cole, M., & Cole, R. S. (2014). Η ανάπτυξη των παιδιών (επιμ. Μπαμπλέκου Ζ.) (μτφ. Κουλεντιανού Μ.). Αθήνα: Gutenberg.
- Lobo, S. S. & Gowda, P.C.Y. (2016). The Selfie Phenomenon: Αυτοπαρουσίαση και τις επιπτώσεις του. International Journal of Computational Research and Development, 1(1), 147-153. Ανακτήθηκε από:
<http://doi.org/10.5281/zenodo.220929>
- Luo, J., Yeung, P., Hui Li, H. (2019). Σχέση μεταξύ της πολυεργασίας των μέσων ενημέρωσης και της αυτοεκτίμησης μεταξύ των Κινέζων εφήβων: Διαμεσολαβητικοί ρόλοι της επιρροής των συνομηλίκων και της οικογενειακής λειτουργίας. Journal of Child and Family Studies, 29, 1391-1401. Ανακτήθηκε από:<https://doi.org/10.1007/s10826-019-01613-3>
- Machimbarrena, J. M., Calvete, E., Fernández-González, L., Álvarez-Bardón, A., Álvarez-Fernández L., González-Cabrera, J. (2018). Κίνδυνοι στο Διαδίκτυο: Μια επισκόπηση της θυματοποίησης στον κυβερνοεκφοβισμό, την κατάχρηση γνωριμιών στον κυβερνοχώρο, το σεξ, τον διαδικτυακό καλλωπισμό και την προβληματική χρήση του Διαδικτύου. International Journal Environmental Research and Public Health, 15(11), 2471
- Madigan, S., Ly, A., Rash, CL., Van Ouytsel, J., Temple, J.R. (20189). Επικράτηση πολλαπλών μορφών συμπεριφοράς sexting μεταξύ των νέων: Συστηματική ανασκόπηση και μετα-ανάλυση. JAMA Pediatrics, 172(4), σ. 327-335.
- Manzi, C., Coen, S., Regalia, C., Ye´venes, A.M., Giuliani, C., & Vignoles, V.L. (2017). Being in the Social: Μια διαπολιτισμική και διαγενεακή μελέτη σχετικά με τις διαδικασίες ταυτότητας που σχετίζονται με τη χρήση του Facebook. Computers in Human Behavior 80, 81-87. Ανακτήθηκε από:
<https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.10.046>.
- Marino, C., Vieno, A., Pastore, M., Albery, I.P., Frings, D., Spada, M.M. (2016). Μοντελοποίηση της συμβολής της προσωπικότητας, της κοινωνικής ταυτότητας

- και των κοινωνικών κανόνων στην προβληματική χρήση του Facebook σε εφήβους. *Addictive Behaviors*, 63, 51–56. Ανακτήθηκε από: <http://dx.doi.org/10.1016/j.addbeh.2016.07.001>
- Martín-Perpiñá, M.M, Poch, F.V. & Cerrato, S.M. (2019). Αντίκτυπος της πολυδιεργασίας των μέσων ενημέρωσης στην εργασία, την εκτελεστική λειτουργία και την ακαδημαϊκή απόδοση σε Ισπανούς εφήβους. *Psicothema*, 31(1), 81-87. Ανακτήθηκε από: <http://www.psicothema.com/pdf/4518.pdf>
- Martiny, S. E., & Rubin, M. (2016). Προς μια Σαφέστερη Κατανόηση της Υπόθεσης Αυτοεκτίμησης της Θεωρίας Κοινωνικής Ταυτότητας. Σε. S. McKeown, R., Haji, N. Ferguson (επιμ.) (2016) *Understanding Peace and Conflict Through Social Identity Theory*. Σειρά Βιβλίων Ψυχολογίας Ειρήνης (σσ.19-32). Τσαμ: Σπρίνγκερ. Ανακτήθηκε από: https://link-springer-com.proxy.eap.gr/content/pdf/10.1007%2F978-3-319-29869-6_2.pdf
- Mascheroni, G. & Ólafsson, K. (2015). Το κινητό Διαδίκτυο: πρόσβαση, χρήση, ευκαιρίες και διαχωρισμοί μεταξύ των ευρωπαϊών παιδιών. *New Media and Society*, 18(8), 1657-1679. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1177/1461444814567986>
- Mistry, H. (2015). Facebook Official: Οι στάσεις απέναντι στο ρόλο των Social Media στις Ρομαντικές Σχέσεις. *Journal of Applied Psychology and Social Science*, 1(2), 76-90. Ανακτήθηκε από: <http://insight.cumbria.ac.uk/id/eprint/2210/>
- Nadan, Y., Kaye-Tzadok, A. (2018). The Virtual Arena: A Call for a New Domain of Child Subjective Well-Being. *Child Indicators Research*, 12(2), σσ. 461-477.
- Nadkarni, A. & Hoffman, S. G. (2012). Γιατί οι άνθρωποι χρησιμοποιούν το Facebook; Προσωπικότητα και Ατομικές Διαφορές. 52(3), 243-249. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1016/j.paid.2011.11.007>
- Nesi, J., Choukas-Bradley, S. & Mitchell J. Prinstein, M.J. (2018). Μετασχηματισμός των σχέσεων εφηβικών συνομηλίκων στο πλαίσιο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης: Μέρος 1 — Θεωρητικό πλαίσιο και εφαρμογή στις σχέσεις δυαδικών συνομηλίκων. *Clinical Child and Family Psychology Review* 21, 267–294. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1007/s10567-018-0261-x>
- Nesi, J., Choukas-Bradley, S. & Mitchell J. Prinstein, M.J. (2018). Μετασχηματισμός των σχέσεων με συνομήλικους εφήβους στο πλαίσιο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης: Μέρος 2 — Εφαρμογή στις διαδικασίες της ομάδας συνομηλίκων και μελλοντικές κατευθύνσεις για έρευνα. *Clinical Child and Family Psychology*

- Review 21(3), 295–319. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1007/s10567-018-0262-9>
- Norman, K.L. (2017). Κυβερνοψυχολογία: Εισαγωγή στην αλληλεπίδραση ανθρώπου-υπολογιστή. University of Maryland: Cambridge University Press.
- Oberst, U., Renau, V., Chamarro, A. & Carbonell, X. (2016). Στερεότυπα φύλου στα προφίλ στο Facebook: Είναι οι γυναίκες πιο γυναίκες στο διαδίκτυο; *Computers in Human Behavior* 60, 559-564. Ανακτήθηκε από: <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2016.02.085>
- Oberst, U., Wegmann, E., Stodt, B., Brand, M. & Chamarro, A. (2017). Αρνητικές συνέπειες από τη βαριά κοινωνική δικτύωση σε εφήβους: Ο διαμεσολαβητικός ρόλος του φόβου της απώλειας. *Journal of Adolescence* 55, 51-60. Ανακτήθηκε από: <http://dx.doi.org/10.1016/j.adolescence.2016.12.008>
- Pietersen, A. J., Coetzee, J., K., Byczkowska-Owczarek, D., Elliker, F., & Ackermann, L. (2018). Διαδικτυακοί παίκτες, βιωμένες εμπειρίες και αίσθηση του ανήκειν: Σ φοιτητές στο
- Prensky, M. (2021). Ψηφιακά ιθαγενείς, ψηφιακοί μετανάστες. *On the Horizon*, 9 (5), 1-6. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1108/10748120110424816>
- Przybylski, A. K., Murayama, K., Cody R., DeHaan, C. R., & Gladwell, V. (2013). Οι κινητήριες, συναισθηματικές και συμπεριφορικές συσχετίσεις του φόβου της απώλειας. *Computers in Human Behavior* 29(4), 1841–1848. Ανακτήθηκε από: <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2013.02.014>
- Rathore, A. K., Pavarasan, P. V., & Dwivedi, Y.K. (2016). Περιεχόμενο κοινωνικών μέσων και συν-δημιουργία προϊόντων: ένα αναδυόμενο παράδειγμα», *Journal of Enterprise Information Management*, 29(1), σελ. 7-18.
- Reich, S., Schneider, F. M., & Heling, L. (2018). Zero Likes – Συμβολικές αλληλεπιδράσεις και ανάγκη ικανοποίησης στο διαδίκτυο. *Computers in Human Behavior* 80, 97–102. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.10.043>
- Reyns, B. W., Burek, M.W., Henson, B. & Fisher, S. B. (2013). Το ακούσιο Οι συνέπειες της ψηφιακής τεχνολογίας: διερεύνηση της σχέσης μεταξύ του sexting και της κυβερνοθυματοποίησης. *Journal of Crime and Justice*, 36(1), σσ. 1-17.
- Sherman, L. E., Payton, A. A., Hernandez, L. M., Greenfeld, P. M., & Dapretto, M. (2016). Η δύναμη του παρόμοιου στην εφηβεία: Επιδράσεις της επίδρασης των συνομηλίκων στις νευρικές και συμπεριφορικές αποκρίσεις στα μέσα κοινωνικής

- δικτύωσης. *Psychological Science*, 27(7), 1027–1035. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1177/0956797616645673>.
- Sherman, L.E., Greenfield, P.M., Hernandez, L. M., Dapretto, M. (2018). Επιρροή συνομηλίκων μέσω Instagram: Επιδράσεις στον εγκέφαλο και τη συμπεριφορά στην εφηβεία και τη νεανική ηλικία. *Παιδική Ανάπτυξη*, 89(1), σσ. 37-47.
- Sorokowska, A., Oleszkiewicz, A., Frackowiak, T., Pisanski, K., Chmiel, A., Sorokowski, P. (2015). Selfies και προσωπικότητα: Ποιος δημοσιεύει φωτογραφίες αυτοπροσωπογραφίας; Προσωπικότητα και ατομικές διαφορές 90, 119–123. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.10.037>
- Spies Shapiro, L.A., & Margolin, G. (2013). Growing Up Wired: Ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη εφήβων. *Κλινική Επιθεώρηση Ψυχολογίας Παιδιού και Οικογένειας* 17, 1–18. *The Marketing Review*, 15(3), σελ. 289-309.
- Turner, J. C. (2015). Κοινωνική σύγκριση και κοινωνική ταυτότητα: Μερικές προοπτικές για διαομαδική συμπεριφορά. *European Journal of Social Psychology*, 5(1), 1-34. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1002/ejsp.2420050102>
- Valkenburg, P.M., & Peter, J. (2011). Διαδικτυακή επικοινωνία μεταξύ των εφήβων: Ένα ολοκληρωμένο μοντέλο της έλξης, των ευκαιριών και των κινδύνων της. *Journal of Adolescent Health*, 48(2), 121-127. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2010.08.020>
- Velicu, A. & Marinescu, V. (2013). Χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης από παιδιά και εφήβους: Αποτελέσματα του EU KIDS Online II. Στο Pătruț, M., & Pătruț, B. (Επιμ.), *Social Media in Higher Education: Teaching in Web 2.0* (σελ. 144-178). Ανακτήθηκε από: <http://doi:10.4018/978-1-4666-2970-7.ch008>
- Wangqvist, M. & Frisen, A. (2016). Ποιος είμαι Διαδικτυακός; Κατανόηση της σημασίας των διαδικτυακών πλαισίων για την ανάπτυξη ταυτότητας. *Adolescent Research Review*, 1, 139–151. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1007/s40894-016-0025-0>
- Waterman, A. S. (2015). Τι σημαίνει να συμμετέχεις στην εξερεύνηση ταυτότητας και να τηρείς δεσμεύσεις ταυτότητας; Μια Μεθοδολογική Κριτική Πολυδιάστατων Μέτρων για τη Μελέτη Διαδικασιών Ταυτότητας. *Identity An International Journal of Theory and Research*, 15(4), 309-349. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1080/15283488.2015.1089403>

- Whalen, R., Harrold, J., Child, S., Halford, J., and Boyland, E. (2017). Έκθεση των παιδιών στη διαφήμιση τροφίμων: ο αντίκτυπος των νομοθετικών περιορισμών. *Health Promotion International*, 34, σελ. 227-235.
- White, S. and Notkin-White B. (1982) Η παιδική ηλικία, Τα μονοπάτια της αποκάλυψης.
- Zeng, B. & Gerritsen, R. (2014). Τι γνωρίζουμε για τα social media στον τουρισμό; Μια κριτική. *Tourism Management Perspectives*, 10, σελ. 27-36.
- Zhu, Y.-Q. & Chen, H.-G. (2015). Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και η ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών: Επιπτώσεις για το μάρκετινγκ μέσων κοινωνικής δικτύωσης. *Business horizons*, 58(3), σσ. 335-345. Αθήνα, Ψυχογιός.

Ελληνόγλωσση

- Γερακοπούλου, Χ. Κ. (2007). Ανάγνωση υπερ – ηρωικών κόμικς και συγκρότηση της ψυχοκοινωνικής ταυτότητας στη μεγαλύτερη νεωτερικότητα (διδακτορική διατριβή). Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών Τμήμα Ψυχολογίας, Αθήνα.
- Κοκκέβη, Α., Ξανθάκη, Μ., Φωτίου Α., & Καναβού Ε. (2011). Φιλικές σχέσεις και επικοινωνία στους εφήβους. Σειρά θεματικών τευχών: Έφηβοι, Συμπεριφορές & Υγεία. Αθήνα: Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής.
- Μακρή – Μπότσαρη, Ε.(2008). Σύγχρονα προβλήματα εφηβείας. Παιδαγωγική Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών του Ο.Α.ΕΔ. Ανακτήθηκε από:http://repository.edull.gr//edull/bitstream/10795/1090/3/1090_01_oaed_enotita03b_v03.pdf
- Μαντόγλου, Α.(2011). Αυτοβιογραφική μνήμη και λήθη σε προσωπικό, οικογενειακό και κοινωνικό πλαίσιο. *Hellenic Journal of Psychology*, 8, 193-228. Ανακτήθηκε από: https://pseve.org/wp-content/uploads/2018/03/Volume08_Issue2_Mantoglou.pdf
- Μπότου, Α, & Μαρσέλλος, Π.Σ.(2018). Η αντίληψη των εφήβων για τους ιστότοπους κοινωνικής δικτύωσης: Επηρεάζει το Facebook την αυτοεκτίμηση των εφήβων; *Ψυχολογία*, 9(6), 1453-1474. Ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.4236/psych.2018.96089>
- Μπρατίτσης, Θ., Καρασπύρου, Ι. & Κυρίδης, Α. (2010). Ιστοχώροι κοινωνικής δικτύωσης: Απόψεις εφήβων για ζητήματα ασφάλειας και ενημέρωσης. Α. Τζιμογιάννης (επιμ.), Πρακτικά Εργασιών 7ου Πανελληνίου Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή «Οι ΤΠΕ στην Εκπαίδευση», τόμος ΙΙ, σ. 803-810 Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Κόρινθος, 23-26 Σεπτεμβρίου 2010.

- Νικόλα, Γ.Κ. (2019). Θεωρητικές όψεις που σχετίζονται με τις κοινωνικές πρακτικές των εφήβων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. *RAIS Journal for Social Sciences* 3(1), 31-37. Ανακτήθηκε από: <http://journal.rais.education/index.php/raiss/article/view/54/37>
- Παπάζογλου, Α. (2014). Ο ρόλος της οικογένειας και των συνομηλικών στη διαμόρφωση της ταυτότητας των εφήβων. Έρκυνα, Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών–Επιστημονικών
- Σιδηροπούλου, Α. (2019). Ψυχολογικές διαδρομές στην Ψηφιακή Εποχή. Από το multitasking στην πολυδιεργασία της ύπαρξης. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Σουμπραμανιάν, Κ . R. (2017). Επιρροή των Social Media στη Διαπροσωπική Επικοινωνία.
- Χρηστάκης, Ν. & Χαλάτσης Π. (2011). Ομόφυλες και ετεροφυλές φιλίες. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Χριστάκης, Ν. Α. & Fowler, J. H. (2010). Συνδεδεμένοι: Η εκπληκτική δύναμη των κοινωνικών δικτύων και πώς αυτά διαμορφώνουν τη ζωή μας. Αθήνα: Κάτοπτρο
- Ψυχολογικό Δελτίο, 139(6), σσ. 1342-1396.

Δήλωση γνησιότητας της εργασίας

«Δηλώνω ρητά και ανεπιφύλακτα ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986 και τα άρθρα 2,4,6 παρ. 3 του Ν. 1256/1982, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον.»

Υπογραφή:

Έδνα Τσιβίλη